

9 69 77 Δ 13
Α. ΚΟΝΤΟΜΑΡΗ—Η. ΜΗΝΙΑΤΗ

Κατηγορία (Α) Μονότομο, Η.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΗΝ ΤΑΞΙΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ἐγκριμένη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Ἀριθμὸς ἔγκρισως 2313/1916

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ι. & Π. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ—1946

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
957

9 69 TTΔB
Α. ΚΟΝΤΟΜΑΡΗ—Η. ΜΗΝΙΑΤΗ

Κοντομαρής (Α.) Μηνιάτης Η.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΗΝ ΤΑΞΙΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ἐγκριμένη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Ἀριθμὸς ἐγκρίσεως 2313/1916

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

BIBLIOTECA ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΕΔΡΑ ΑΘΗΝΑ
Γ. Ζαχαροπούλου
αδ. ἀριθ. ἀποθ. 1309.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ι. & Π. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ—1946

002
ΚΛΣ
Σ72Α
957

Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει τήν ιδίοχειρον υπογραφήν του συγγραφέως και τήν σφραγίδα του Έκδότη.

Ε. Γ. Μουστάζ

Ε. Γ. Μουστάζ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τί είναι κατήχησις.

Κατά τούς πρώτους χρόνους του Χριστιανισμού διά να γίνη κανείς Χριστιανός έπρεπε πρώτον να μάθη, τί πρέπει να πιστεύη και δεύτερον, τί πρέπει να πράττη, και ύστερα να βαπτισθῆ.

“Όλη αὐτή ἡ προετοιμασία ἐγένετο με μίαν προφορικὴν διδασκαλίαν, ποὺ ἐλέγετο Κατήχησις.

Ἐκεῖνοι, ποὺ ἐδιδάσκοντο τὴν Κατήχησιν, ἐλέγοντο κατηχοῦμενοι, καί, ὅταν ἐβαπτίζοντο, ἐλέγοντο πιστοί.

“Όταν ἡ Ἐκκλησία κατόπιν ἐκανόνισε να βαπτίζωνται οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν, ἡ κατήχησις τῶν παιδῶν ἐγένετο ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν 7 ἐτῶν.

Τί θὰ μᾶς διδάξη τὸ μάθημα τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Κατηχήσεως.

Μὲ τὸ Μάθημα αὐτὸ θὰ διδαχθῶμεν πρώτον ὅλας τὰς ἀληθείας τῆς πίστεώς μας, τὰς ὁποίας ἐδίδαξεν ὁ Χριστός μας καὶ τὰς ὁποίας ὀφείλομεν να παραδεχῶμεθα. Καὶ δεύτερον θὰ μάθωμεν ποῖα καθήκοντα ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον μας καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας καὶ τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν να ἐκτελῶμεν.

Αἱ ἀλήθειαι τῆς πίστεώς μας εὐρίσκονται, σύντομα γραμμέναι, εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως (τὸ Πιστεύω), τὰ δὲ καθήκοντά μας γράφονται εἰς τὸν Δεκάλογον.

Αἱ πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς Κατηχήσεως.

“Όλαι αὐταὶ οἱ ἀλήθειαι, τὰς ὁποίας περιέχουν τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως καὶ ὁ Δεκάλογος, πηγάζουν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Δι' αὐτὸ λέγονται καὶ πηγαὶ τῆς Κατηχήσεως.

Τί είναι Ἁγία Γραφή.

Ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι μία συλλογή ἁγίων καὶ θείων βιβλίων, ὅπου εἶναι γραμμένος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον ἐφάνερωσεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Ὁ λόγος αὐτὸς τοῦ Θεοῦ ἐγράφη ἀπὸ συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους ᾠδήγει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ δι' αὐτὸ ἡ Ἁγία Γραφή λέγεται Θεόπνευστος.

Ἡ συλλογὴ αὐτὴ διαιρεῖται εἰς δύο μικροτέρας συλλογὰς βιβλίων, καὶ ἡ μὲν μία λέγεται Παλαιὰ Διαθήκη, ἡ δὲ ἄλλη Καινὴ Διαθήκη.

1) Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη.

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι μία συλλογὴ βιβλίων, τὰ ὅποια περιέχουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον ἐφάνερωσεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, πρὶν νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον, ὁ Χριστός. Ἡ φανέρωσις (ἀποκάλυψις) τοῦ θείου λόγου ἔγινε τότε μὲ τοὺς Πατριάρχας, μὲ τὸν Μωϋσῆν καὶ μὲ τοὺς προφῆτας. Μὲ τὴν ἀποκάλυψιν αὐτὴν προητοίμασαν οἱ θεόπνευστοι αὐτοὶ ἄνδρες τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ ἐννοήσουν καλύτερα καὶ νὰ πιστεύσουν τὰς θείας ἀληθείας, τὰς ὁποίας θὰ ἐδίδασκεν ὁ Χριστός, ὅταν θὰ ἦρχετο εἰς τὸν κόσμον.

2) Ἡ Καινὴ Διαθήκη.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη εἶναι καὶ αὐτὴ μία ἄλλη συλλογὴ βιβλίων, ὅπου εὐρίσκεται ὁ θεῖος λόγος, τὸν ὁποῖον ἐφάνερωσεν ὁ Θεὸς εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Χριστός. Ἡ φανέρωσις τώρα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ γίνεται τελεία μὲ τὸν Χριστὸν καὶ μὲ τοὺς Ἀποστόλους. Καὶ ὁ λόγος αὐτὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις ὄλων τῶν προφητειῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ εἰς αὐτὸν εὐρίσκεται ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐλάβομεν μὲ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ.

3) Ποῖα εἶναι τὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς;

Ὅλα τὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶναι 76, ἀπὸ τὰ ὅποια 49 ἀποτελοῦν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ 27 τὴν Καινὴν Διαθήκην.

Α'). Τὰ βιβλία τῆς Παλ. Διαθήκης.

α'. **Ἱστορικά.** Τὰ 49 βιβλία τῆς Παλ. Διαθήκης ἐγράφησαν εἰς διαφόρους ἐποχάς καὶ ἀπὸ διαφόρους συγγραφεῖς. Καὶ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ περιγράφουν τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων καὶ τὴν φανέρωσιν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Δι' αὐτὸ τὰ βιβλία αὐτὰ λέγονται ἱστορικὰ καὶ εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

1) **Ἡ Γένεσις**, ἡ ὁποία περιέχει τὴν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωσήφ.

2) **Ἡ Ἔξοδος**, ἡ ὁποία περιέχει τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν Αἴγυπτον.

3) **Τὸ Λευϊτικόν**, τὸ ὁποῖον ὁμιλεῖ διὰ τὰς θυσίας καὶ ἑορτὰς τῶν Ἑβραίων, τὰς ὁποίας ἐτέλουν οἱ ἱερεῖς Λευῖται.

4) **Οἱ Ἀριθμοί**, ὅπου περιγράφεται ἡ πλάνη τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἡ ἀρίθμησις των.

5) **Τὸ Δευτερονόμιον**. Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται ὁ Μωσαϊκὸς νόμος διὰ δευτέραν φοράν.

Αὐτὰ τὰ πέντε βιβλία (τεύχη) λέγονται μαζί Πεντάτευχος καὶ τὰ ἔγραψεν ὁ Μωϋσῆς.

6) **Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ**. Τὸ βιβλίον αὐτὸ περιγράφει τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἀρχηγὸς τῶν Ἑβραίων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωϋσῆ.

7) **Οἱ Κριταί**. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο περιγράφεται ἡ ἱστορία τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Κριτῶν.

8) **Ἡ Ρούθ**. Τὸ βιβλίον τοῦτο περιγράφει τὴν ἱστορίαν τῆς Ρούθ, ἡ ὁποία ἔγινεν ἡ προμήτωρ τοῦ Χριστοῦ.

9) **Τὰ 4 βιβλία τῶν Βασιλειῶν**, τὰ ὁποῖα διηγούνται τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τὸν Κριτὴν Σαμουὴλ ἕως τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους.

10) **Τὰ δύο βιβλία τῶν Παραλειπομένων**. Ταῦτα συμπληρώνουν ὅσα παραλείπονται εἰς τὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν. Εἶναι ὡσὰν ἓνα ἡμερολόγιον τῆς ἱστορίας τῶν Ἑβραίων.

11) **Τὰ δύο βιβλία τοῦ Ἐσδρα**. Ὁ Ἐσδρας ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς μορφωμένους Ἑβραίους, ἐπιστρέψας ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Βαβυλωνίων.

12) **Τὸ βιβλίον τοῦ Νεεμῖα**. Τοῦτο περιγράφει τὴν ἱστορίαν τοῦ διοικητοῦ τῶν Ἑβραίων Νεεμῖα, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν.

13) *Τὸ βιβλίον τοῦ Τωβίτ*, τὸ ὁποῖον περιγράφει τὴν ἱστορίαν τοῦ καλοῦ Τωβίτ καὶ τοῦ υἱοῦ του Τωβία. Ἦσαν καὶ αὐτοὶ αἰχμάλωτοι τῶν Βαβυλωνίων.

14) *Τὸ βιβλίον τῆς Ἰουδήθ*. Ἡ Ἰουδήθ ἦτο μία ἡρωϊκὴ γυναίκα, ἡ ὁποία ἤλευθέρωσε τὴν πατρίδα τῆς ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους. Τὸ βιβλίον αὐτὸ περιγράφει τὴν ἡρωϊκὴν ἱστορίαν τῆς.

15) *Τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθήθ*, τὸ ὁποῖον περιγράφει τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑβραίας Ἑσθήθ, ἡ ὁποία ἔσωσε τοὺς πατριώτας τῆς ἀπὸ τοὺς Πέρσας.

16) *Τὰ τρία βιβλία τῶν Μακκαβαίων*. Οἱ Μακκαβαῖοι μὲ τοὺς ἡρωϊκοὺς πολέμους τῶν ἤλευθέρωσαν τὴν Παλαιστίνην ἀπὸ τὸν Ἀντίοχον. Τὰ βιβλία αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν ταύτην.

β'. *Διδακτικά*. Ἑπτὰ ἄλλα βιβλία περιέχουν διδακτικὰ διηγήματα καὶ εἶναι γραμμένα ὡσάν ποιήματα. Δι' αὐτὸ λέγονται διδακτικά ἢ ποιητικά, καὶ εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

1) *Τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ*, τὸ ὁποῖον περιγράφει τὴν διδακτικὴν ἱστορίαν τοῦ εὐσεβοῦς Ἰώβ.

2) *Τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν*, τὸ ὁποῖον λέγεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας τὸ Ψαλτήριον τοῦ Δαβὶδ καὶ περιέχει 150 ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ καὶ ἄλλων.

3) *Τὸ βιβλίον τῶν Παροιμιῶν*, τὸ ὁποῖον περιέχει συλλογὴν διδακτικῶν παροιμιῶν, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ Σολομών.

4) *Τὸ βιβλίον τοῦ Ἐκκλησιασιστοῦ*, τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ὁ Σολομών καὶ εἰς αὐτὸ περιγράφει τὴν ματαιότητα τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν.

5) *Τὸ βιβλίον Ἰσραήλ*, γραμμένον καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸν Σολομῶντα, τὸ ὁποῖον περιγράφει τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Ἑβραίους.

6) *Τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας Σολομῶντιος*, ὅπου γράφεται, πῶς ἡ πηγὴ κάθε σοφίας εἶναι ὁ Θεός.

7) *Τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας Σειράχ*. Τοῦτο εἶναι μία συλλογὴ σοφῶν συμβουλῶν, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ σοφὸς Ἰησοῦς τοῦ Σειράχ εἰς τὴν Αἴγυπτον.

γ'. *Προφητικά*. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι καὶ 16 βιβλία, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὰς προφητείας τῶν προφητῶν. Δι' αὐτὸ λέγονται προφητικά καὶ εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

1) Ὡσηέ, 2) Ἀμώς, 3) Μιχαίας, 4) Ἰωήλ, 5) Ὁβδιού, 6) Ἰωνᾶς, 7) Ναούμ, 8) Ἀββακούμ, 9) Σοφονίας, 10) Ἄγγαίος, 11) Ζαχαρίας, 12) Μαλαχίας, 13) Ἡσαίας, 14) Ἱερε-

μίας (Θρήνοι του Ίερεμία, ἐπιστολή του Ίερεμία, Βαρούχ, γραμματεὺς του Ίερεμία), 15) Ίεζεκιήλ καὶ 16) Δανιήλ.

Εἰς τὰ βιβλία των αὐτὰ οἱ Προφῆται κατακρίνουν τὰς κακίας καὶ τὴν ἀσέβειαν τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἱερέων καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ προφητεύουν ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ Μεσσίας διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον.

Ὅλα αὐτὰ τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Β' καὶ Γ' βιβλία τῶν Μακκαβαίων, ποὺ ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν.

Εἰς τὸ ἔτος 250 π. Χ. εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐγένετο ἡ μετάφρασις ὄλων τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀπὸ 70 μεταφραστὰς Ἑβραίους, γνωρίζοντας τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ δι' αὐτὸ λέγεται ἡ μετάφρασις τῶν Ἑβδομήκοντα καὶ σημειοῦται μὲ τὸ κεφαλ. Ο', ποὺ σημαίνει 70.

Β'). Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Καὶ τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις, δηλαδὴ εἰς ἱστορικά, εἰς διδακτικὰ καὶ εἰς προφητικά.

α'. Ἱστορικά. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι πέντε. τὰ ἀκόλουθα : 1) Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου, 2) Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Μάρκου, 3) Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ, 4) Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου καὶ 5) Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς.

Τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια περιγράφουν τὸν βίον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν διδασκαλίαν του. Αἱ δὲ Πράξεις τῶν ἀποστόλων περιγράφουν τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων.

β'. Διδακτικά. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι αἱ 14 ἐπιστολαὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τὰς ὁποίας ἔστειλεν εἰς διαφόρους ἐκκλησίας ἢ εἰς πρόσωπα καὶ αἱ 7 καθολικαὶ ἐπιστολαί, τὰς ὁποίας ἔστειλαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὴν καθ' ὅλου Ἑκκλησίαν (καθολικὴν). Ὁ σκοπὸς, διὰ τὸν ὁποῖον ἐγράφησαν ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐπιστολαί, ἦτο διδακτικὸς. Δι' αὐτὸ λέγονται διδακτικαὶ καὶ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου : 1) Μία πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, 2) Δύο πρὸς τοὺς Κορινθίους, 3) Μία πρὸς Γαλάτας, 4) Μία πρὸς τοὺς Ἐφεσίους, 5) Μία πρὸς τοὺς Φιλιππησίους, 6) Μία πρὸς τοὺς Κολασσαεῖς, 7) Δύο πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, 8) Δύο πρὸς τὸν Τιμόθεον, 9) Μία

πρὸς τὸν Τίτον, 10) Μία πρὸς τὸν Φιλήμονα, καὶ 11) Μία πρὸς τοὺς Ἑβραίους.

Αἱ καθολικαὶ εἶναι : 1) Μία τοῦ Ἰακώβου, 2) Δύο τοῦ Πέτρου, 3) Τρεῖς τοῦ Ἰωάννου, καὶ 4) Μία τοῦ Ἰούδα.

γ'. Προφητικά. Ἐνα μόνον βιβλίον εἶναι προφητικόν καὶ λέγεται Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου. Εἰς αὐτὸ ὁ Ἰωάννης προφητεύει τὴν νίκην τῆς θρησκείας μας ἐναντίον τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ τῆς εἰδωλολατρικῆς θρησκείας. Ἐπίσης προφητεύει διὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ διὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν. Διὰ τοῦτο λέγεται προφητικόν.

Ὅλα τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου εἰς τὴν ἀρχὴν ἐγράφη εἰς τὴν Ἀραμαϊκὴν γλῶσσαν καὶ ὕστερα ἐγράφη ἀπὸ τὸν ἴδιον καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν.

Τι εἶναι Ἱερὰ Παράδοσις.

Πρὸ τοῦ νὰ γραφοῦν τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐξηπλῶνετο ἡ Ἐκκλησία, ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων.

Ἀλλὰ καί, ὅταν ἐγράφησαν τὰ βιβλία, ἐξηκολούθει νὰ διαδίδεται τὸ προφορικόν αὐτὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα, γιατί δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γραφοῦν ὅλα, ὅσα εἶπε καὶ ἔκαμεν ὁ Χριστός καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης γράφει εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν του : « Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλά, ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα, ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδὲ αὐτὸν οἴμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία » : Δηλαδή « ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πολλά, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ὁ Χριστός, ποῦ ἂν ἐγράφοντο καθένα χωριστά, οὔτε ὅλος ὁ κόσμος δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ χωρέσῃ ὅλα αὐτὰ τὰ βιβλία ».

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἄγραφος λόγος τοῦ Θεοῦ, ποῦ τὸν διέδιδαν οἱ Ἀπόστολοι, λέγεται Ἱερὰ Παράδοσις.

Ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι μία συνέχεια τῆς γραπτῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ συμπληρώνει τὸν γραπτὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Τὴν παράδοσιν αὕτη διατηροῦσιν οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ στόμα εἰς στόμα μέχρι τῆς ἐποχῆς ποῦ ἔζων οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔγιναν αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι.

Τότε, διὰ νὰ μὴ λησμονηθῇ ὁ ἄγραφος αὐτὸς λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸν ἔγραψαν οἱ Πατέρες εἰς τὰ συγγράμματά των καὶ αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι εἰς τὰς ἀποφάσεις των.

*Ετσι διατηρείται ή παράδοσις ἀμετάβλητος μέχρι σήμερον και εἶναι ή δευτέρα πηγή τῆς Κατηχήσεως.

Χωρίς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ καταλάβωμεν καλὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν και δὲν θὰ ἤξεύραμεν, πῶς πρέπει νὰ τελοῦμεν τὰ μυστήρια και ἄλλα ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας μας, ποὺ γράφονται μόνον εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

*Ὅπως π. χ. τὰ ἐγκαίνια τῶν ναῶν, αἱ ἄγιοι εἰκόνες, τὰ φῶτα τοῦ ναοῦ, τὸ θυμίαμα, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τὰ ἄμφια τῶν ἱερέων κλπ.

*Ἡ Ἐκκλησία μας δίδει τὴν ἰδίαν ἀξίαν εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, τὴν ὁποῖαν δίδει και εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Δι' αὐτὸ ὁ ἀπόστολος Παῦλος μᾶς παραγγέλλει μετὰ τὴν ἐπιστολήν του πρὸς τοὺς Κορινθίους νὰ φυλάττωμεν τὰς παραδόσεις, «τὰς παραδόσεις κατέχετε».

*Ἡ Ἁγία Γραφή και ἡ Ἱερὰ Παράδοσις περιέχουν ὅλην τὴν γραπτὴν και ἄγραφον ἱστορίαν τῆς θρησκείας μας.

Τί εἶναι θρησκεία.

Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, βλέποντες τὰ μεγαλεῖα τῆς γῆρας τῶν φύσεως και τὰς δυνάμεις τῆς (εὐεργετικᾶς και καταστρεπτικᾶς), ἐθαύμασαν και ἠσθάνθησαν ἀμέσως καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν.

*Ἐπίστευσαν ὅτι ὅλα αὐτὰ φανερώουν μίαν ἀνωτέραν δύναμιν, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τὸν κόσμον και τὸν κυβερνᾷ.

*Ἦννόησαν, πῶς αὐτὴ ἡ δύναμις εἶναι ἀνωτέρα τῶν και ἀπ' αὐτὴν ἐξαρτῶνται.

*Ὅλα αὐτὰ, ποὺ ἠσθάνθησαν, τὰ ἐφάνέρωσαν με φόβον και εὐσέβειαν εἰς τὴν δύναμιν αὐτὴν, τὴν ὁποῖαν ὠνόμασαν Θεόν.

Τὸ αἶσθημά τῶν αὐτὸ ἦτο ἔμφυτον, δηλαδὴ τὸ κατάλαβαν νὰ βγαίη μόνον του ἀπὸ μέσα τους χωρὶς νὰ τὸ θέλουν.

*Ἡ σχέσηις τῶν λοιπὸν αὐτὴ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι ἡ θρησκεία.

Αἱ διάφοροι θρησκείαι.

Αὐτὸ τὸ ἔμφυτον θρησκευτικὸν αἶσθημα τῶν ἀνθρώπων μετὰ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων ἐπῆρε διαφόρους μορ-

φάς, διότι ὁ κόσμος ἔπαυσε νὰ πιστεῦῃ εἰς ἓνα Θεόν καὶ περιέπεσεν εἰς ἁμαρτίαν. Οἱ ἄνθρωποι ἤρχισαν νὰ πιστεύουν διαφόρους θεούς. Ἐφυγαν ἀπὸ τὴν μίαν καὶ ἀρχικὴν θρησκείαν, πού εἶχαν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, καὶ ἐπίστευσαν πολλοὺς θεούς :

Ἔτσι ἔγιναν διάφορα εἶδη θρησκειῶν.

Τὰ εἶδη αὐτὰ τῶν θρησκειῶν χωρίζομεν εἰς δύο τάξεις.

α) Εἰς τὰς πολυθεϊστικὰς καὶ β) εἰς τὰς μονοθεϊστικὰς θρησκείας.

α) Αἱ πολυθεϊστικαὶ θρησκείαι.

Πολυθεϊστικαὶ θρησκείαι λέγονται ἐκεῖναι, τῶν ὁποίων οἱ ὄπαδοί ἐθεοποίησαν τὰ διάφορα ἄψυχα ἀντικείμενα τῆς φύσεως καὶ δι' αὐτὸ οἱ θρησκείαι αὐταὶ λέγονται καὶ φυσικαί.

Ἄλλοι ἐθεοποίησαν τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ τὰ ἄστρα (ἀστρολατρία). Ἄλλοι πάλιν ἐθεοποίησαν τὴν ζῶαν (ζωολατρία).

Μερικὰ ἀπὸ τὰ εἶδη αὐτὰ τῶν θρησκειῶν εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Ὁ Φετιχισμός. Οἱ ὄπαδοί τῆς θρησκείας αὐτῆς θεοποιοῦν ἄψυχα ἀντικείμενα, διότι πιστεύουν, πὼς μέσα σ' αὐτὰ ὑπάρχουν πνεύματα. Τὸ ὄνομα Φετιχισμός εἶναι ἀπὸ τὴν ξένην λέξιν φετίχ, πού σημαίνει ἄψυχον ἀντικείμενον.

2) Ὁ Βραχμανισμός. Ἡ θρησκεία αὐτὴ εἶναι Ἰνδικὴ καὶ ὀνομάζεται ἔτσι ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ Βράχμα, πού σημαίνει θεῖος λόγος. Ἡ θρησκεία αὐτὴ παρουσιάσθη κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα π. Χ.

3) Ὁ Βουδδισμός. Εἶναι καὶ αὐτὴ θρησκεία τῶν Ἰνδῶν καὶ τὸ ὄνομά της ἐπῆρε ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴν της, πού ἐλέγετο Γοτάμα Βουδδας κατὰ τὸ ἔτος 560 π. Χ.

Ἀστρολάτραι ἦσαν οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Πέρσαι. Ζωολάτραι ἦσαν οἱ Αἰγύπτιοι, πού ἐθεοποίησαν τὸν κροκόδειλον καὶ τὸν βοῦν.

β) Μονοθεϊστικαὶ θρησκείαι.

Οἱ ὄπαδοί τῶν θρησκειῶν αὐτῶν παραδέχονται ἓνα μόνον Θεόν, δι' αὐτὸ οἱ θρησκείαι αὐταὶ λέγονται μονοθεϊστικαὶ καὶ εἶναι τρεῖς :

1) Ἡ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία. Ἰδρυτὴς αὐτῆς εἶναι ὁ Μωϋσῆς, ποῦ ἐγεννήθη τὸν 13^ο αἰῶνα π. Χ.

Ὁ Μωϋσῆς ἐδίδασκε, πὼς ἓνας μόνος Θεὸς ὑπάρχει, ἀλλὰ ἀνήκει εἰς μόνους τοὺς Ἰσραηλίτας. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ φοβῆται τὸν Θεόν, ὅπως ὁ δοῦλος φοβεῖται τὸν κύριόν του. Καί οἱ Ἰσραηλίται διὰ νὰ δείξουν τὸν φόβον των εἰς τὸν Θεόν, προσέφερον θυσίας ἀπὸ ζῶα, τὰ ὁποῖα ἔκαιον.

2) Ὁ Χριστιανισμός. Εἶναι ἡ τελεία θρησκεία, ποῦ ἐδίδαξεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἡ θρησκεία αὐτὴ διακρίνεται διὰ τὴν θεῖαν ὑπεροχὴν της ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας θρησκείας.

3) Ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία. Ἰδρυτὴς της εἶναι ὁ Μωάμεθ, ποῦ ἐγεννήθη τὸ 571 μ. Χ. Ἐδίδασκε, πὼς ἓνας Θεὸς ὑπάρχει καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ τελευταῖος καὶ πιὸ ἐπίσημος προφήτης του, διότι εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐφάνερωσε τὸ θέλημά του μετὰ τὸν ἄγγελον Γαβριήλ. Ἡ θρησκεία αὐτὴ διεδόθη εἰς τὴν Ἀραβίαν καὶ εἶναι μίαν ἀνάμειξις θρησκευτικῶν ἰδεῶν Χριστιανῶν καὶ Ἑβραίων.

Ὁ Μωαμεθανισμὸς διδάσκει, ὅτι ἓνας Θεὸς ὑπάρχει παντοδύναμος καὶ παντοκράτωρ. Ὅτι τὸ Κοράνιον εἶναι τὸ ἱερὸν βιβλίον, ποῦ περιέχει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὅτι ἡ τύχη τοῦ ἀνθρώπου στηρίζεται εἰς τὸ πεπρωμένον (κισμέτ). Ὅτι ὑπάρχει μέλλουσα ζωὴ καὶ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.

Αἱ δύο πρῶται θρησκείαι, ἡ Ἰουδαϊκὴ καὶ ἡ Χριστιανικὴ, λέγονται καὶ θρησκείαι ἀποκεκαλυμμέναι, δηλαδὴ ὁ Θεὸς μόνον μετὰ αὐτὰς ἀπεκάλυψε (ἐφάνερωσε) τὸ θέλημά του.

Ὁ Θεός, ἀφοῦ εἶδε, πὼς ὁ κόσμος ἔφθασεν εἰς τέτοιαν ἐλεεινὴν κατάστασιν, νὰ λατρεῖται τὰ κτίσματα ἀντὶ τοῦ κτίσαντος αὐτὰ Θεοῦ, ἐφάνερωσε τὸ θέλημά Του διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον αὐτὸν ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς ἁμαρτίας.

Καὶ πρῶτα - πρῶτα τὸ ἐφάνερωσεν εἰς τοὺς Ἑβραίους μετὰ τὸν Μωϋσῆν καὶ τοὺς Προφήτας καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ στείλῃ τὸν Υἱόν του διὰ τὴν σωτηρίαν των. Ἐπειτα τὸ ἐφάνερωσε τελείως εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς Ἀποστόλους.

Ὁ Χριστιανισμός.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μόλις ἐβαπτίσθη ἤρ-
χισε τὸ θεῖον κήρυγμά του μέχρι τοῦ θανάτου του. Καὶ
ἀπὸ τὴν Ἀνάστασιν του μέχρι τῆς Ἀναλήψεως τὸ ἐξηκο-
λούθησεν ἰδιαίτερος εἰς τοὺς μαθητάς του.

Τρία ἔτη διήρκεσε τὸ κήρυγμά του αὐτὸ καὶ τὸ διά-
στημα αὐτὸ τῆς διδασκαλίας του ἀποτελεῖ τὸν δημόσιον
βίον του, διότι ἐκήρυττε δημοσίως εἰς τὸν λαόν.

Γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης,
ὅτι ἐδίδασκεν εἰς τὰς συναγωγάς, εἰς τὸ ἱερόν τοῦ ναοῦ
καὶ εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ ὅτι ὁ λαὸς τὸν ἤκουε μὲ θαυμα-
σμόν καὶ εὐλάβειαν.

Μὲ τὴν διδασκαλίαν του αὐτὴν ἐθεμελίωσε τὴν νέαν
θρησκείαν του, τὴν ὁποίαν λέγομεν Χριστιανικὴν θρησκείαν
ἢ Χριστιανισμόν.

Ἡ θρησκεία αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ καὶ διακρί-
νεται ἀπὸ τὰς ἄλλας θρησκείας, διὰ τὴν θεῖαν ὑπεροχὴν
τῆς, διότι τὴν ἐδίδαξεν ὁ Θεὸς καὶ ὄχι οἱ ἄνθρωποι, ὅπως
ἐκεῖνας.

ΜΕΡΟΣ Α.

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΙΣΤΙΣ ΜΑΣ

Τὸ Σύμβολον.

Διὰ τὸ νὰ εἴμεθα πραγματικοὶ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ καὶ διὰ τὸ νὰ μὴ πλανώμεθα εἰς τὴν πίστιν μας, ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν ἀκριβῶς τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν.

Αἱ ἀλήθειαι ἐκεῖναι, ποὺ πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καὶ πιστεύωμεν, λέγονται δόγματα τῆς πίστεώς μας καὶ περιέχονται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Δὲν εἶναι ὁμως εὐκόλον καὶ δυνατόν νὰ διαβάσωμεν ὅλην τὴν Γραφήν καὶ τὴν Παράδοσιν καὶ νὰ ἐνοήσωμεν, τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν.

Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία μας ἐφρόντισε πρὸς εὐκολίαν μας νὰ κάμῃ ἕνα σύντομον διάγραμμα, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰ δόγματα τῆς πίστεώς μας εἰς δώδεκα συντόμους προτάσεις, ποὺ λέγονται ἄρθρα.

Αὐτὰ τὰ δώδεκα ἄρθρα ὅλα μαζί ἀποτελοῦν τὸ «Πιστεύω μας» ἢ τὸ «Σύμβολον τῆς πίστεώς μας».

Σύμβολον λέγεται, διότι μὲ αὐτὸ ξεχωρίζομεν καὶ διακρινόμεθα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεώς μας, ποὺ εἶναι οἱ αἰρετικοί.

Λέγεται ἀκόμη καὶ «ὁμολογία τῆς πίστεώς μας», διότι, ὅταν τὸ ἀπαγγέλλωμεν, ὁμολογοῦμεν τὴν πίστιν μας.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ βιβλίου μας θὰ διδασχῶμεν τὰ δόγματα τῆς θρησκείας μας, δι' αὐτὸ λέγεται μέρος δογματικόν.

Ἡ ἱστορία τοῦ Συμβόλου μας.

Ἡ Ἐκκλησία μας κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους ἔδιδεν εἰς ἐκείνους, ποὺ προσήρχοντο εἰς τοὺς κόλπους τῆς Χρι-

στιανικής θρησκείας, μίαν σύντομον έκθεσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, πού εὐκόλα ἤμποροῦσαν νά τήν μάθουν ἀπ' ἑξῶ. Αὐτό τὸ ἔκαμεν ἡ Ἐκκλησία διὰ νά ἤμπορουν νά ξέρουν τί πρέπει γενικᾶ νά πιστεύουν, ἀφοῦ θὰ ἐγίνοντο Χριστιανοί. Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ μικρὰς καὶ εὐκολομνημονεύτους προτάσεις. Καὶ αἱ ἔκθέσεις αὗται ἦσαν τὰ πρῶτα Χριστιανικὰ σύμβολα.

Αὐτὴν τὴν συνήθειαν ἠκολούθει ἡ Ἐκκλησία μας μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ., ὅποτε κατήρτισε τὸ σημερινὸν Σύμβολον ἢ τὸ Πιστεύω δι' ὄλους τοὺς Ὁρθοδόξους Χριστιανοὺς.

Τὸ Σύμβολον αὐτό, ὅπως ἐμάθαμεν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, τὸ συνέταξαν αἱ δύο πρῶται Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι. Ἡ μία εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας κατὰ τὸ ἔτος 325 μ. Χ., ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἐναντίον τοῦ αἰρετικοῦ Ἀρείου, πού δὲν παρεδέχετο τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἄλλη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Α' ἐναντίον τοῦ αἰρετικοῦ Μακεδονίου, πού δὲν παρεδέχετο τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ ἐρμηνεία (ἐξήγησις) τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.

Ο ΘΕΟΣ

Ἄρθρον 1ον «Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων».

Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρον αὐτὸ ὀφείλομεν νά πιστεύωμεν εἰς ἓνα καὶ μόνον Θεόν, πού εἶναι ὁ πατὴρ ὄλων μας, ὁ παντοδύναμος καὶ δημιουργὸς τοῦ κόσμου (οὐρανοῦ καὶ γῆς) καὶ ὄλων, ὅσα βλέπομεν καὶ ἐκείνων, πού δὲν βλέπομεν, δηλαδὴ τὰς ψυχὰς μας καὶ τοὺς ἀγγέλους.

Τί εἶναι ὁ Θεός.

Ὅταν ὁ Χριστὸς συνωμίλει μὲ τὴν Σαμαρείτιδα τῆς εἶπεν, ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἓνα Πνεῦμα τέλειον «Πνεῦμα ὁ Θεός.....».

Ὁ πνευματικὸς αὐτὸς Θεός δὲν ἤμπορεῖ νά περιορι-

σθῆ εἰς ἓνα χῶρον, ὅπως περιοριζόμεθα ἑμεῖς οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅλα τὰ κτίσματα, διότι δὲν εἶναι καμωμένος ἀπὸ σῶμα καὶ ἀπὸ ὕλην. Δι' αὐτὸ λέγεται ἄπειρος καὶ ἀόρατος. Εἶναι ἀκόμη καὶ αἰώνιος, δηλαδή δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος, διότι προτοῦ νὰ γίνῃ ὁ κόσμος, ὁ Θεὸς ὑπῆρχεν.

Ἄφοῦ εἶναι αἰώνιος εἶναι καὶ ἀμετάβλητος, μένει δηλαδή πάντοτε ὁ ἴδιος. Δὲν παθαίνει καμμίαν μεταβολὴν, διότι ἂν ἐπάθαινε μεταβολὴν δὲν θὰ ἦτο τότε Θεὸς τέλειος.

Ὁ Θεὸς λοιπὸν εἶναι Πνεῦμα τέλειον, εἶναι ἄπειρος, εἶναι αἰώνιος καὶ ἀόρατος, εἶναι ἀμετάβλητος. Καὶ ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν οὐσίαν του, δηλαδή τοῦ τί εἶναι ὁ Θεός.

Ποῖα εἶναι τὰ ἰδιώματά Του.

Αὐτά, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν οὐσίαν του, λέγονται ἰδιώματά του ἢ ἰδιότητές του. Αὐταὶ ὅμως αἱ ἰδιότητες ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ εἰς μόνον τὸν Θεόν. Ἐχει ὅμως καὶ ἄλλας ἰδιότητας, ποὺ εἶναι ὅλοι ἐκεῖναι αἱ ἐνέργειά του, μὲ τὰς ὁποίας φανερώνει τὴν οὐσίαν του εἰς τὸν κόσμον.

Ὁ Θεὸς π. χ. εἶναι ἀγαθός, ἀλλὰ τὸ ἰδιώματά του αὐτὸ δὲν τὸ θέλει διὰ τὸν ἑαυτὸν του μόνον, ἀλλὰ τὸ μεταδίδει καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν θέλει δηλαδή νὰ εἶναι μόνος του ἀγαθός, ἀλλὰ νὰ πλησιάσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ἀγαθότητά του.

Ἐπειδὴ αἱ ἐνέργειά του αὐταὶ, ποὺ φανερῶνουν τὰς ἰδιότητάς του εἰς τὸν κόσμον, γίνονται μὲ τρεῖς τρόπους, δι' αὐτὸ καὶ αἱ ἰδιότητες διαιροῦνται εἰς τρία εἶδη. Καὶ εἶναι αἱ ἑξῆς:

α) Αἱ φυσικαὶ ἰδιότητες. β) Αἱ λογικαὶ ἰδιότητες καὶ γ) Αἱ ἠθικαὶ ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ.

α'. Αἱ φυσικαὶ ἰδιότητες.

Αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) Ἡ *πανταχοῦ παρουσία του*. Ὁ Δαβὶδ εἰς ἓνα ψαλμὸν του (138ον) λέγει: «Ποῦ νὰ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ νὰ φύγω; Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εὐρίσκεισαι' ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν Ἄδην, ἐκεῖ παρευρίσκεισαι πάλιν». Μὲ

αυτούς τους ωραίους λόγους ο Δαβίδ περιγράφει, ότι ο Θεός εύρίσκεται εις συνεχή ενέργειαν και σχέσιν με τόν κόσμον και με τόν άνθρωπον, χωρίς να περιορίζεται. Δηλαδή εύρίσκεται πανταχοῦ και πληροῖ τὰ πάντα.

2) **Ἡ παντοδυναμία του.** Ὁ εὐσεβὴς Ἰωβ λέγει: «Γνωρίζω, Κύριε, ὅτι ὄλα δύνασαι νὰ κάμῃς και τίποτε δὲν σοῦ εἶναι ἀδύνατον». Καὶ πραγματικῶς βλέπομεν τὴν μεγάλην του δύναμιν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, εἰς τὴν φροντίδα του περὶ αὐτοῦ, εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου μετὰ τὴν θυσίαν τοῦ Υἱοῦ του. Καὶ ὄλα αὐτά, ποῦ κάμνει ἢ Παντοδυναμία του, εἶναι σύμφωνα μετὰ τὴν σοφίαν του.

β'. Αἱ λογικαὶ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ.

Αἱ ιδιότητες αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς τὸν νοῦν τοῦ Θεοῦ και εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) **Ἡ παγγνωσία τοῦ Θεοῦ,** ποῦ εἶναι ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν ὁποίαν γνωρίζει τὰ πολὺ μεγάλα και τὰ ἐλάχιστα. Ὅλα τὰ περασμένα, τὰ τωρινὰ και τὰ μέλλοντα. Ὅλας τὰς κρυφὰς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως λέγει και ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὅτι ὁ Θεός «γνωρίζει και κρίνει τὰς ἐνθυμήσεις και τὰς ἐννοίας τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων». Καὶ ὁ Δαβίδ λέγει: «Σὺ ξέρεις τοὺς διαλογισμοὺς μου ἀπὸ μακρὰν».

2) **Ἡ πανσοφία.** Εἰς ἕνα του Ψαλμὸν (τὸν 103ον), ὁ Δαβίδ περιγράφων τὸ μεγαλεῖον τῆς δημιουργίας λέγει: «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου». Δηλαδή, πόσον μεγαλεῖον ἔχουν τὰ ἔργα σου, Κύριε, ὄλα μετὰ σοφίαν τὰ ἔκαμες. Ἡ γῆ εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς δημιουργίας σου. Μετὰ τοὺς ωραίους αὐτοὺς λόγους ὑμνεῖται ἡ ἐνέργεια ἐκείνη τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν ὁποίαν διευθύνει ὄλα τὰ κτίσματά του μετὰ ἕνα σοφὸν σκοπὸν.

γ'. Αἱ ἠθικαὶ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ.

Αἱ ιδιότητες αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν θεῖαν του θέλησιν και εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) **Ἡ ἀγιότης τοῦ Θεοῦ.** Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Παλ. Διαθήκης ὁ Θεός παρουσιάσθη μίαν ἡμέραν εἰς τὸν Μωϋσῆν και τοῦ εἶπε: «Κάλεσε τοὺς Ἰσραηλίτας και εἶπέ-

τους: «Άγιοι νά εἴσθε, διότι ἅγιος εἶμαι ἐγώ ὁ Θεός σας». Σύμφωνα μὲ τούς θείους αὐτοὺς λόγους ὁ Θεός ἀποστρέφεται τὸ κακὸν εἰς τὸν κόσμον καὶ θέλει τὸ ἀγαθόν. Ὁ Θεός χωρὶς ἁμαρτίαν ἔρχεται εἰς σχέσιν μὲ τὸν κόσμον καὶ θέλει νά γίνη καὶ αὐτὸς ὅμοιος μὲ αὐτόν. Ἄλλὰ καὶ ἡ συνείδησίς μας φανερῶνει τὴν ἀγιότητά του, διότι μᾶς ἐμποδίζει ἀπὸ τὸ κακόν, ὡσὰν νά φωνάζη μέσα μας ἡ φωνὴ τοῦ ἁγίου Θεοῦ.

2) *Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.* Ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει: «Ὁ Θεός θά ἀνταμείψῃ κάθε ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὰς πράξεις του. Διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν Θεὸν καμμία διάκρισις». Οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Παύλου μᾶς διδάσκουν, πὼς ἡ ἰδιότης αὐτῆ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀγαθότης του ἐνωμένη μὲ τὴν σοφίαν του. Ὁ Θεός δηλαδὴ, πού εἶναι ἀγαθός, θέλει ὅλους μας νά κάμῃ τέτοιους, ὅμως ἡ σοφία του δὲν τὸν ἀφίνει νά μεταχειρίζεται τὸ ἴδιο τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Ὅλους μᾶς δικάζει δίκαια καὶ ἀνταμείβει τὸ καλὸν καὶ τιμωρεῖ τὸ κακόν εἴτε τῶρα, πού ζῶμεν, εἴτε μετὰ θάνατον.

3) *Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.* Ὁ Δαβὶδ λέγει ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός εἰς ὅλους καὶ ἡ εὐσπλαγχνία του εἶναι ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ ἔργα του. Οἱ λόγοι αὐτοὶ δεικνύουν, ὅτι ἡ ἰδιότης αὐτῆ τοῦ Θεοῦ εἶναι μία ἐνέργειά του, μὲ τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὸν κόσμον κάθε ἀγαθόν.

Ἡ ἀγάπη του αὐτῆ πρὸς τὸν ἄνθρωπον λέγεται φιλανθρωπία, εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς λέγεται συγχώρησις, εἰς τοὺς δυστυχισμένους εὐσπλαγχνία καὶ ὅταν ἀναβάλλῃ τὴν τιμωρίαν του, διὰ νά κάμῃ τὸν ἁμαρτωλὸν νά μετανοήσῃ, λέγεται μακροθυμία.

Ἡ Δημιουργία.

«Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς».

Εἰς τὸ ἴδιον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Θεός εἶναι ποιητὴς οὐρανοῦ καὶ γῆς, δηλαδὴ δημιουργὸς τοῦ κόσμου. Εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Π. Δ. ἐμάθομεν, πὼς ὁ Μωϋσῆς περιγράφει τὴν δημιουργίαν τοῦ

κόσμου. Λέγει ότι ο Θεός ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς ἕξ ἡμέρας, διὰ μόνης τῆς θείας δυνάμεώς του καὶ σοφίας του.

“Ὅλα τὰ διάφορα κτίσματα, πού ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, ἔχουν ἕνα δεσμὸν ἀναμεταξύ των διὰ τὴν χρησιμεύη καθένα διὰ τὸ ἄλλο καὶ ὄλα μαζί διὰ τὸν ἄνθρωπον, χάριν τοῦ ὁποῦτου ἔγινεν ὁ κόσμος.

“Ἄλλα ὁμως ἀπὸ τὰ κτίσματα αὐτὰ εἶναι εἰς ἡμᾶς ὀρατά, δηλαδή τὰ βλέπομεν ἢ τὰ αἰσθανόμεθα, ἄλλα εἶναι ἀόρατα. Δι’ αὐτὸ ὅλος ὁ κόσμος διαιρεῖται εἰς δύο κόσμους. Ὁ ἕνας λέγεται ὀρατὸς ἢ ὕλικός κόσμος, ὁ ἄλλος λέγεται ἀόρατος ἢ πνευματικὸς κόσμος. Καὶ δι’ αὐτὸ γράφεται εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ «Ὅρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων»!

Ὁ πνευματικὸς κόσμος.

«... καὶ ἀοράτων».

Πρῶτον θὰ μάθωμεν διὰ τὸν πνευματικὸν κόσμον, διότι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας γράφουν, ὅτι ὁ κόσμος αὐτὸς ἔγινε προτοῦ νὰ γίνῃ ὁ ὕλικός κόσμος.

Ὁ κόσμος αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ πνεύματα καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων.

Τί εἶναι οἱ ἄγγελοι.

Οἱ ἄγγελοι εἶναι δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ πνευματικά, πνευματικαὶ δυνάμεις χωρὶς σῶμα.

Οἱ ἄγγελοι ἐχρησίμευσαν ὡς ὄργανα τῆς φροντίδος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλ. Διαθήκης μέχρι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξετέλεσαν ὄλα τὰ θεῖα θελήματα. Εἶναι ἀκόμη καὶ φύλακες καθενὸς ἀνθρώπου καὶ ἀχώριστοι σύντροφοί του ἀπὸ τὴν στιγμήν τοῦ βαπτίσματος μέχρι τοῦ θανάτου του. Μόνον μετὰς ἀσεβεῖς πράξεις του ὁ ἄνθρωπος θὰ παύσῃ νὰ ἔχη πλέον τὴν προστασίαν των.

Μερικοὶ ὁμως ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους εἶναι πονηρὰ πνεύματα, διότι ἔγιναν ἐχθροὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Σωτῆρος καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ ἀρχηγός των λέγεται Σατανᾶς, πού σημαίνει ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὴν Ἱερὰν Ἱστορίαν οἱ ἄγγελοι ἀναφέρονται με

διάφορα ὀνόματα, δηλαδή Σεραφεῖμ, Χερουβίμ, Θρόνοι, Κυριότητες, Δυνάμεις, Ἐξουσίαι, Ἀρχαί, Ἀρχάγγελοι καὶ Ἄγγελοι.

Ὁ ὕλικὸς κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος.

«Ὁρατῶν τε πάντων . . . »

Ὁ κόσμος αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ δημιουργήματα ὕλικά, ὅπως εἶναι ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, ἡ θάλασσα, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, οἱ ἀστέρες καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων. Ὅλα αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν δι' ἓνα πολὺ ἀνώτερον σκοπὸν, πού εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν εἶναι τὸ τελευταῖον κτίσμα τοῦ ὕλικου κόσμου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνώτερον ὄντων.

Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη, ὅπως εἶδαμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ὥστε ἀνθέλθῃ, νὰ ὁμοιάσῃ μὲ τὸν Θεόν. Δι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπλάσθη μόνον διὰ τὴν πρόσκαιρον ζωὴν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν αἰωνιότητα.

Ὅπως μᾶς λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ ἄνθρωπος ἐβγήκε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ ἁθῶς καὶ καθαρός. Καὶ ἤμποροῦσεν, ἂν ἤθελε, νὰ εἶναι πάντοτε εὐτυχής, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε καὶ ἔτσι ἡμάρτησε. Καὶ αὐτὴν τὴν πρώτην ἁμαρτίαν τοῦ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος (Ἀδὰμ καὶ Εὐᾶ) τὴν μετέδωκεν εἰς τοὺς ἀπογόνους του καὶ εἶναι, ὅπως γνωρίζομεν, τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, τὸ ὁποῖον σβύνομεν μὲ τὸ βάπτισμα.

Ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς διδάσκει ὅτι: «Ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἐκ τῆς γῆς· καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Δηλαδή, Ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὴν γῆν πηλόν, καὶ ἔπειτα ἐφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπόν του μίαν ζωντανὴν πνοὴν καὶ ἐγένετο τότε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ψυχὴν ἀθάνατον.

Σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ σῶμά του, πού εἶναι ἀπὸ πηλόν, δηλαδή θνητόν, καὶ ἀπὸ ψυχὴν, πού εἶναι ἀθάνατος, ἀφοῦ εἶναι πνοὴ θεία.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ἀνήκει κατὰ τὸ σῶμά του εἰς

τὸν ὕλικόν κόσμον καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν τοῦ εἰς τὸν πνευματικόν. Καὶ ἔτσι συνδέει τοὺς δύο αὐτοὺς κόσμους.

Ἡ θεία Πρόνοια.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τοὺς δύο αὐτοὺς κόσμους, τὸν πνευματικόν καὶ τὸν ὕλικόν, δὲν ἄφησεν αὐτοὺς εἰς τὴν τύχην τους, ἀλλὰ φροντίζει νὰ τοὺς συντηρῇ καὶ νὰ τοὺς κυβερνᾷ. Αὐτὴ ἡ συντήρησις καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ κόσμου λέγεται θεία Πρόνοια.

Μὲ τὴν Πρόνοιάν του αὐτὴν ὁ Θεὸς διευθύνει κάθε δημιουργήματός του, ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον, ἕως τὸ μικρότερον εἰς τὸν προορισμόν του, δηλαδή εἰς τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ὠρίσθη νὰ ἐκτελέσῃ. Ἐὰν ὁ Θεὸς ἔπαυε νὰ συντηρῇ τὰ δημιουργήματά του, τότε ὅλα θὰ κατεστρέφοντο, ὅπως ὠραιότατα λέγει εἰς ἓνα ψαλμὸν τοῦ Ὁ Δαβὶδ: «Ἐὰν πάρῃς ἀπὸ τὰ δημιουργήματά σου τὴν ζωὴν τῶν ἀποθνήσκουν καὶ ἐπιστρέφουν εἰς τὸ χῶμά των, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπλάσθησαν. Ἐὰν στείλῃς εἰς αὐτὰ πάλιν τὴν πνοὴν σου, δημιουργοῦνται πάλιν καὶ ἔτσι ἀνανεώνεις τὴν μορφήν τῆς γῆς».

Διὰ ὅλα λοιπὸν ἀνεξαιρέτως ὁ Θεὸς φροντίζει ὅπως π. χ. διὰ τὴν τροφήν τῶν πτηνῶν, ποὺ οὔτε σπείρουν, οὔτε θερίζουν, διὰ τὴν διατήρησιν τῶν ἀνθέων, ποὺ οὔτε πλέκουν οὔτε ὑφαίνουν κλπ. Ἰδιαιτέρως ὁμοίως ὁ Θεὸς προνοεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Ἡ ἰδιαιτέρα αὕτη πρόνοια τοῦ Θεοῦ καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι δὲν ἐδίστασε νὰ στείλῃ καὶ τὸν μονογενῆ τοῦ Υἱὸν εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον.

Ἐὰν καμμιά φορὰ φαίνεται εἰς ἡμᾶς, ὅτι εἰς μερικὰ δημιουργήματα δὲν ὑπάρχει κανένας σκοπός, συμβαίνει αὐτὸ ἢ διότι δὲν ἠμποροῦμεν μὲ τὸν μικρὸν νοῦν μας νὰ εὐρωμεν τὸν σκοπὸν ἢ διότι δὲν καταλαβαίνομεν τὰς σκέψεις τοῦ Θεοῦ.

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ

Ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου.

*Ἄρθρον 2ον «Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· φῶς ἐκ φωτός. Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

Ἀπὸ τὸ ἄρθρον αὐτὸ ἕως τὸ 7ον ἄρθρον ἐξηγεῖ ἡ Ἐκκλησία μας γενικὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἰδιαιτέρως ὁμοῦς εἰς τὸ 2ον ἄρθρον ἐξηγεῖται, τί σχέσιν ἔχει ὁ Χριστὸς μὲ τὸν Πατέρα του καὶ ποῖα ὀνόματά του φανερῶνουν τὴν σχέσιν του αὐτῆν.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης γράφει εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν του: «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμὲν», πού εἶπεν ὁ Χριστὸς διὰ νὰ δείξῃ τὴν σχέσιν του πρὸς τὸν Θεόν. Δηλαδή ὅτι εἶναι ὁ Χριστὸς Θεός, ὅπως εἶναι καὶ ὁ Πατὴρ του, δηλαδή τῆς ἰδίας οὐσίας τοῦ Πατρὸς του καὶ δι' αὐτὸ λέγεται ὁμοούσιος (ὁμοούσιον τῷ πατρὶ). Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον μὲ μόνον τὸν λόγον του, πού λόγος εἶναι ὁ Χριστὸς. Δι' αὐτὸ λέγεται «δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ θὰ ἐννοήσωμεν τὴν λέξιν πιστεύω, δηλαδή πιστεύω καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὅπως πιστεύω καὶ εἰς ἓνα Θεόν. Καὶ ἡ λέξις αὐτὴ ἐννοεῖται εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ὄλων τῶν λοιπῶν ἄρθρων. Διὰ τοῦτο λέγεται καὶ «Πιστεύω» ὅλον τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως.

Ὁ Χριστὸς λοιπὸν εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ ἔχει τὰ ἐξῆς ὀνόματα.

1) Λέγεται **Κύριος**, πού ἐξηγεῖται ἀληθινὸς Θεός, διότι ἔτσι καὶ ὁ ἀληθινὸς Θεὸς λέγεται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, διὰ νὰ ξεχωρίζεται ἡ κυριαρχία αὐτοῦ ἐπάνω εἰς τὴν φύσιν.

2) **Ἰησοῦς**, πού σημαίνει Σωτὴρ, διότι ὁ σκοπὸς τῆς ἐλευσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον ἦτο ἡ σωτηρία αὐτοῦ. Εἶναι λέξις ἑβραϊκὴ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα αὐτό

κατὰ τὴν περιτομὴν του. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὠνόμασε τὸν Χριστὸν ὁ Ἄγγελος Κυρίου, ὁ ὁποῖος προεῖπεν εἰς τὴν Παρθένον καὶ τὸν Ἰωσήφ τὴν γέννησίν του.

3) **Χριστός**, πού σημαίνει ὁ χρισμένος (ἀλειμμένος) Μεσσίας. Ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Παλ. Διαθήκην, οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν ἐχρίοντο, (ἠλείφοντο) μὲ ἡγιασμένον ἔλαιον διὰ νὰ ξεχωρίζεται ἡ ἐξουσία των. Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν ἐχρίσθη μὲ τὸ συνηθισμένον ἔλαιον τοῦ Μωσσαϊκοῦ νόμου, ἀλλὰ μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

4) **Μονογενής** δηλαδὴ ὁ μόνος ὁμοούσιος καὶ φυσικός Υἱὸς Θεοῦ. ἐνῶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι λεγόμεθα Υἱοὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν.

5) **Ὁ ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς πρὸ πάντων τῶν αἰῶνων**. Δηλαδὴ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Χριστὸς καὶ δὲν ἐκτίσθη ὅπως τὰ κτίσματα καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅπως ἔλεγεν ὁ Ἄρειος. Ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη πρὶν νὰ ἀρχίσουν νὰ ὑπάρχουν οἱ αἰῶνες, ὑπῆρχεν ὅμως πρὸ τῶν αἰώνων ὁ Θεός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀμέσως ἐγεννήθη καὶ ὁ Υἱός.

6) **Φῶς ἐκ φωτός**, πού σημαίνει φῶς, τὸ ὁποῖον φωτίζει τοὺς ἀνθρώπους, καθὼς ὁ ἴδιος λέγει «ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Καὶ ἔλαβε τὸ φῶς αὐτὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς, πού εἶναι καὶ αὐτὸς φῶς.

Τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ θὰ εἶναι αἰώνιον, ὅπως εἶναι αἰώνιον καὶ τὸ φῶς τοῦ Πατρὸς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐγεννήθη.

7) **Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ γεννηθεὶς οὐ ποιηθεὶς**. Δηλαδὴ, ἀφοῦ ἐγεννήθη ἀπὸ Θεὸν ἀληθινὸν εἶναι καὶ αὐτὸς Θεὸς ἀληθινὸς καὶ τέτοιος ἐγεννήθη καὶ ὄχι ἐκτίσθη.

Ἡ ἐνσάρκωσις καὶ ἡ ἐνανθρωπίσις τοῦ Σωτῆρος.

Ἄρθρον 3ον «Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα».

Μὲ τὸ ἄρθρον αὐτὸ ὁμολογοῦμεν καὶ πιστεύομεν, ὅτι ὁ Χριστὸς χάριν τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων κα-

τῆλθεν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἔλαβε σάρκα ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ ἀπὸ τὴν Μαριάν τὴν Παρθένον. Καὶ ἔτσι ἔγινε τέλειος ἄρθρωπος, ὅπως ἦτο καὶ τέλειος Θεός.

Τὸ «σαρκωθέντα», ποὺ σημαίνει ὅτι ἔλαβε σάρκα, εἶναι ἢ ἐνσάρκωσις του. Τὸ «ἐνανθρωπήσαντα», ποὺ σημαίνει ὅτι ἔγινε ἄνθρωπος, εἶναι ἢ ἐνανθρώπησις του.

Τὴν ἐνσάρκωσιν καὶ ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος προφητεύουσιν οἱ προφῆται τῆς Παλ. Διαθήκης, ὅπως π. χ. ὁ Ἡσαΐας, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι θὰ γεννηθῆ ἀπὸ Παρθένον, ὁ Μιχαίας, ὁ ὁποῖος μάλιστα προσδιορίζει καὶ τὸν τόπον τῆς γεννήσεως, δηλαδὴ τὴν Βηθλεέμ κλπ.

Ἐπίσης εἰς τὴν Κ. Διαθήκην γράφεται «καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο», ὁ δὲ ἄγγελος Γαβριὴλ εἰδοποιεῖ τὴν Παρθένον, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ γεννηθῆ ἀπ' αὐτὴν καὶ μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ «Ἅγιον» «Πνεῦμα ἅγιον, λέγει, ἐπιλεύσεται (θὰ ἔλθῃ) ἐπὶ σέ...».

Προπαρασκευὴ τοῦ κόσμου εἰς τὴν ἐνανθρώπισιν.

Ὁ Θεὸς ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἤρχισεν ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων νὰ προπαρασκευάζῃ αὐτὸν περὶ τοῦ ἔρχομοῦ τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸν κόσμον, δηλαδὴ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ. Καὶ αὐτὴν τὴν προετοιμασίαν ἤρχισε νὰ κάμνῃ ἀμέσως μετὰ τὴν πῶσιν τῶν πρωτοπλάστων, διὰ νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ καταλάβῃ μόνος του τὴν ἀνάγκην τῆς σωτηρίας του ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας του καὶ εὐχαρίστως νὰ δεχθῆ τὸν λυτρωτὴν του.

Ὁ Θεὸς προπαρασκεύασε πρῶτον τοὺς Ἰσραηλίτας μὲ τοὺς Πατριάρχας, τὸν Μωϋσῆν καὶ τελευταῖα μὲ τοὺς προφῆτας. Ὑστερα προπαρασκεύασε καὶ τοὺς ἐθνικοὺς εἰδωλολάτραις μὲ τοὺς φιλοσόφους των. Καὶ ὅταν ἡ ἁμαρτία τοῦ κόσμου ἐφθασεν εἰς τέτοιον σημεῖον, ποὺ ἄνθρωπος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, παρὰ μόνον ἕνας Θεός, ἐφάνη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Αὐτοκράτωρ τότε τῆς Ρώμης ἦτο ὁ Αὐγουστος Καίσαρ καὶ ἔτος ἦτο τὸ 750 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, ποὺ μὲ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ ἔγινε 1 ἔτος μ. Χ.

Μὲ τὴν ἐνσάρκωσιν καὶ ἐνανθρώπισιν του ὁ Χριστὸς συνεφιλίωσε τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν Θεὸν καὶ τοῦ ἔδωσε νέαν ζωὴν. Τὸν ἐδίδαξεν ὅτι διὰ νὰ γίνῃ εὐτυχὴς πρέπει νὰ ὑπομείνῃ τὰς θλίψεις, νὰ εἶναι ταπεινός, νὰ εἶναι

πρᾶτος, νὰ βοηθῆ τὸν πλησίον του, νὰ πιστεύῃ, νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὸν Θεόν. Καὶ νὰ μὴ λησμονῆ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ποῦ τοῦ ἐχάρισε καὶ μάλιστα τὸ μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα, ποῦ εἶναι ἡ σωτηρία του μὲ τὸν σταυρικόν του θάνατον.

Ἡ Σταύρωσις.

Ἄρθρον 4ον «Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα».

Μὲ τὸ ἄρθρον αὐτὸ πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη χάριν τῆς σωτηρίας μας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρωμαίου διοικητοῦ τῆς Ἰουδαίας Ποντίου Πιλάτου καὶ ὅτι, ἀφοῦ ἔπαθε τὰ φρικτὰ πάθη του, ἐτάφη.

Ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἐπροφήτευσε καὶ διὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, ὅπως καὶ διὰ τὴν γέννησίν του, μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους: Ὁ Χριστὸς ὠδηγήθη εἰς τὴν σφαγὴν ὡσάν τὸ ἄκακον καὶ ἀθῶον πρόβατον καὶ καθὼς ὁ ἀμνὸς ὠδηγεῖται χωρὶς νὰ φωνάξῃ εἰς ἐκεῖνον, ποῦ θὰ τὸν κουρέψῃ».

Ἡ προφητεία αὐτὴ ἀπεδείχθη ἀληθινή, διότι, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, καταδικάσθη εἰς σταυρικόν θάνατον καὶ τὸν ἔποθε τὸ 33 μ. Χ., δταν ἡγεμὼν τῆς Ἰουδαίας ἦτο ὁ Πόντιος Πιλάτος καὶ ὁ Τιβέριος αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης.

Ὁ Χριστὸς μὲ τὴν προδοσίαν τοῦ μαθητοῦ του καὶ μὲ τὸν φθόνον τῶν ἐχθρῶν του ἀπέθανεν ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν ἐκουσίως, ὡσάν τὸ πρόβατον τοῦ Ἡσαΐου, διὰ νὰ σώσῃ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Καὶ ὕστερα ἐτάφη ἀπὸ τοὺς δύο ἐκείνους κρυφοὺς μαθητὰς του, τὸν Νικόδημον καὶ τὸν Ἰωσήφ.

Ὁ Χριστὸς μὲ τὸν θάνατόν του μᾶς ἔδωκεν ἕνα ὠραιότατον παράδειγμα, ὅτι πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ θυσιάσωμεν καὶ τὴν ζωὴν μας ἀκόμη χάριν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον μας.

Ἦτο καὶ ἀναγκαῖος ὁ θάνατός Του, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠμποροῦσε μὲ τὴν ἰδίαν δύναμίν του νὰ σωθῇ. Τὸ ἁμάρτημά του ἦτο πολὺ μεγάλο καὶ δι' αὐτὸ ἐθυσιά-

σθη ὁ ἀναμάρτητος Χριστὸς χάριν τῆς ἁμαρτίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ μεγάλη ὁμῶς θυσία τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔγινε μόνον δι' ἡμᾶς τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς νεκρούς. Καὶ διὰ τοῦτο, ἐνῶ ἀκόμη τὸ σῶμά του εὕρισκετο εἰς τὸν τάφον, κατέβη εἰς τὸν Ἄδην μὲ τὴν ψυχὴν του ὡς Θεὸς καὶ ἐκεῖ ἐκήρυξε τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν συγχώρησιν. Καὶ ἔτσι ἀπετελείωσε τὸ σωτήριον ἔργον του, πού ἦτο διὰ τοὺς ζῶντας καὶ διὰ τοὺς νεκρούς.

Ἡ Ἀνάστασις.

Ἄρθρον 5ον. «Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς».

Τὸ ἄρθρον αὐτὸ περιέχει τὴν πίστιν μας εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἔγινε τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς σταυρώσεώς του, σύμφωνα μὲ τὰς πληροφορίες τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ὁ Χριστὸς π. χ. προεῖπεν εἰς τοὺς μαθητάς του τὴν ἀνάστασιν. Θὰ παραδοθῶ τοὺς εἶπε, εἰς χεῖρας ἀνθρώπων καὶ θὰ μὲ φονεύσουν καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν θὰ ἀναστηθῶ.

Ἄλλη ἀκόμη πληροφορία τῶν Γραφῶν διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτήρος εἶναι καὶ τὸ συμβᾶν τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ, ὅπως γνωρίζομεν, πού ἔμεινεν εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Καὶ ὁ Χριστὸς ὁ ἴδιος ἀναφέρει τὸ συμβᾶν αὐτό, διὰ νὰ δείξη, ὅτι, ὅπως ὁ Ἰωνᾶς ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους, ἔτσι καὶ αὐτὸς θὰ παραμείνη εἰς τὴν καρδίαν τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.

Καὶ πραγματικά, διότι ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν εἰς τὰς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα τῆς Παρασκευῆς, ἔπειτα ἐτάφη καὶ ἔμεινεν εἰς τὸν τάφον τὴν Παρασκευὴν, τὸ Σάββατον καὶ μέχρι τοῦ μεσονυκτίου τοῦ Σαββάτου, πού ἤρχιζεν ἡ Κυριακή.

Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ μεγαλύτερον θαῦμα καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ στηρίζεται ἡ θρησκεία καὶ ἡ πίστις μας. Δι' αὐτὸ ἐπὶ εἴκοσιν αἰώνας, ἀπὸ τότε ὡς σή-

ἡμερα, δὲν κατώρθωσαν οἱ ἐχθροὶ τῆς θρησκείας μας νὰ κλονίσουν τὴν πίστιν μας.

Μὲ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ ὁ Χριστὸς μᾶς ἔδωσε τὴν παρήγορον ἐλπίδα ὅτι καὶ ἡμεῖς θὰ ἀναστηθῶμεν μίαν ἡμέραν ἐκ τῶν νεκρῶν, ὅπως μᾶς βεβαιώνει καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Ἡ Ἀνάληψις.

Ἄρθρον 6ον. «Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς».

Ἄφοῦ ὁ Χριστὸς ἀνέστη, παρέμεινε εἰς τὴν γῆν μετὰ τοὺς μαθητὰς του, ὅπως γνωρίζομεν, ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἔπειτα ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς (ἀνελήθη) καὶ ἐκάθισε δεξιὰ τοῦ Πατρὸς του.

Τὴν πίστιν μας εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ ἐπιβεβαιώνει καὶ ἡ Ἁγία Γραφή. Ὁ προφῆτης Δαβὶδ προφητεύει τὴν ἀνάληψιν μετὰ τοὺς ἀκολουθοῦσους λόγους: «Εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Κύριόν μου (τὸν Χριστόν), κάθισε δεξιὰ μου, ὥσπου νὰ ὑποτάξω τοὺς ἐχθρούς σου».

Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς διηγεῖται τὴν Ἀνάληψιν ὡς ἑξῆς: «Ὁ Χριστὸς ὠδήγησε τοὺς μαθητὰς του μέχρι τῆς Βηθανίας, καὶ ἀφοῦ ὕψωσε τὰς χεῖράς του τοὺς εὐλόγησε καὶ τὴν στιγμὴν τῆς εὐλογίας ἀπεχωρίσθη ἀπ' αὐτοὺς καὶ ἀνυψοῦτο εἰς τὸν οὐρανόν».

Σύμφωνα λοιπὸν μετὰ τὸ ἄρθρον αὐτὸ ὁμολογοῦμεν καὶ πιστεύομεν, ὅτι ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάληψιν του ἐκάθισε δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, δηλαδὴ ἔλαβε τὴν δόξαν του καὶ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποῖαν εἶχεν προτοῦ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον.

Ἡ Δευτέρα Παρουσία.

Ἄρθρον 7ον. «Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

Διὰ τοῦ ἁρθρου αὐτοῦ πιστεύομεν ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὴν γῆν μετὰ δόξαν διὰ νὰ κρίνῃ τοὺς ζῶν-

τας και τους νεκρούς, και η βασιλεία του θα είναι αιώνια.

Ἐνῶ τὴν πρώτην φοράν ἦλθεν ὡς Θεὸς εὐσπλαγχνος καὶ ἀπέθανε διὰ τὴν σῶσιν τῶν κόσμων, τὴν δευτέραν φοράν θὰ ἔλθῃ ὡς Θεὸς δίκαιος διὰ τὴν κρίσιν τῶν πράξεων ὅλων τῶν ζώντων καὶ νεκρῶν. Διότι κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ θὰ δικάσῃ καὶ ἐκείνους, ποὺ δὲν θὰ ἔχουν ἀποθάνει ἀκόμη.

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἔλθῃ θὰ εἶναι ἐνδοξος καὶ μεγαλοπρεπής. Θὰ ἔχῃ τὸ δοξασιμένον καὶ ἀθάνατον σῶμά του καὶ ὄχι, ὅπως ἦλθε τὴν πρώτην φοράν ταπεινὸς καὶ δὲν εἶχε ποῦ νὰ κλῖνῃ τὴν κεφαλὴν του. Ἡ δίκη ποῦ θὰ κάμῃ θὰ εἶναι φοβερὰ καὶ δίκαια καὶ θὰ κρίνῃ τὴν πίστιν καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων.

Δὲν γνωρίζομεν, πότε ἀκριβῶς θὰ ἔλθῃ, καὶ δι' αὐτὸ πρέπει πάντοτε νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι μὲ τὴν πίστιν καὶ τὰ ἔργα μας.

Τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς προεῖπεν ὡς ἐξῆς: «Ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθήσεται ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ καὶ συναχθήσεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη...».

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ἄρθρον 8ον. «Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν».

Τὸ ἄρθρον αὐτὸ μέχρι τέλους τοῦ Συμβόλου συνέταξεν ἡ δευτέρα οἰκουμένη συνόδος, ὅπως ἐμάθομεν προηγήτερα. Ἀφορμὴν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν αἵρεσιν τοῦ αἰρετικοῦ Μακεδονίου, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἓνα δημιουργημὰ καὶ δὲν ἔχει καὶ τὴν ἴδιαν οὐσίαν μὲ τὸν Πατέρα. Ὅφειλομεν λοιπὸν νὰ πιστεύωμεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ ὁποῖον εἶναι:

1) **Τὸ Κύριον.** Δηλαδὴ ἔχει τὴν ἴδιαν θεῖαν ἐξουσίαν εἰς τὸν κόσμον.

2) **Τὸ ζωοποιόν.** Δηλαδὴ δίδει τὴν πνευματικὴν ζωὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἀγιάζει. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐφώτισε τοὺς Ἀποστόλους κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς καὶ οἱ ὁποῖοι κατόπιν ἵδρυσαν τὴν Ἐκκλη-

σίαν τού Χριστοῦ, αὐτὸ τὸ ἴδιον Ἅγιον Πνεῦμα μένει ἀπὸ τότε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποῖαν ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν προφυλάσσει ἀπὸ κάθε πλάνην. Τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λαμβάνομεν καὶ ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὰ μυστήριά της, ὅπως θὰ μάθωμεν παρακάτω.

3) *Τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον.* Δηλαδή τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται (προέρχεται) αἰωνίως ἀπὸ μόνον τὸν Πατέρα καὶ ὁ Υἱὸς του τὸ στέλλει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ νὰ ἀγιασῇ καὶ φωτίσῃ τοὺς Χριστιανούς. Δι' αὐτὸ ἡ διδασκαλία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ὁποῖαν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, εἶναι αἰρετική.

4) *Τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον.* Δηλαδή πρέπει νὰ προσκυνῶμεν καὶ νὰ δοξαζῶμεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, διότι εἶναι ὁμοούσιον μὲ αὐτούς.

5) *Τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν.* Δηλαδή τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐφώτισε τοὺς ἱεροὺς ἄνδρας τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ ἐλάλησαν (ἐδίδαξαν) εἰς τὸν κόσμον καὶ ἔγραψαν τὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Δι' αὐτὸ καὶ λέγονται θεόπνευστὰ καὶ γνήσια.

Ὁ Χριστὸς προτοῦ νὰ ἀναληφθῆ ἐβεβαίωσε τοὺς μαθητάς του, ὅτι θὰ τοὺς στείλῃ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀφοῦ παρακαλέσῃ τὸν Πατέρα του, διὰ νὰ τοὺς ὁδηγῇ εἰς τὴν ἀλήθειαν.

Η ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΣ

Εἰς αὐτὰ τὰ ὀκτῶ ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, ποὺ ἐρμηνεύσαμεν, εἶδομεν ὅτι ὁ ἕνας Θεὸς διακρίνεται καὶ προσκυνεῖται εἰς τρεῖς ὑποστάσεις (πρόσωπα). Δηλαδή εἰς τὸν Πατέρα, εἰς τὸν Υἱόν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Δὲν ἀποτελοῦν τὰ τρία αὐτὰ πρόσωπα τρεῖς Θεούς, ἀλλὰ διότι καὶ τὰ τρία πρόσωπα εἶναι ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν, εἶναι ἕνας Θεός. Δι' αὐτὸ αἱ τρεῖς αὐτοὶ ὑποστάσεις προσκυνοῦνται ὡς ὁμοούσιοι καὶ ἀποτελοῦν ἕνα καὶ μόνον Θεὸν τριουπόστατον ἢ τὴν Ἁγίαν Τριάδα.

Μὲ τὸν μικρὸν μας ὄμιλον νοῦν δὲν ἠμποροῦμεν βέβαια νὰ καταλάβωμεν, πῶς ἕνας Θεός προσκυνεῖται καὶ λατρεύεται εἰς τρεῖς ὑποστάσεις, δι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μας θεωρεῖ τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος μυστήριον.

Τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος ἔχει τὴν πηγὴν του εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Εἰς τὴν παλαιὰν Διαθήκην π. χ. ὁ Θεὸς προτοῦ νὰ πλάσῃ τὸν ἄνθρωπον εἶπε: «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν». Δηλαδή ἄς κάμωμεν ἡμεῖς ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα μας διὰ νὰ μᾶς ὁμοιάσῃ.

Βέβαια ἐδῶ δὲν διακρίνονται καθαρὰ τὰ τρία πρόσωπα, ἀλλὰ ἐννοοῦνται πρόσωπα περισσότερα ἀπὸ ἓνα, διότι ὁ Θεὸς λέγει «ποιήσωμεν».

Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ὁμοῦ φαίνονται καθαρὰ τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Εἰς τὴν βάπτισιν τοῦ Χριστοῦ π. χ. παρουσιάζονται καὶ τὰ τρία πρόσωπα. Τὸ ἓνα εἶναι ὁ Χριστός, ποῦ ἐβαπτίζετο, τὸ δεύτερον εἶναι ὁ Πατήρ, ποῦ ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ «οὗτος εἶναι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός...» καὶ τὸ τρίτον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐφανερώθη ὡς μία περιστερά.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν του γράφει: «Τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦτες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος (Χριστός) καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσίν».

Καὶ ὁ Χριστός, ὅταν ἔστελλε τοὺς μαθητάς του εἰς τὸ κήρυγμα, τοὺς εἶπε: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Ἡ Ἐκκλησία.

Ἄρθρον 9ον «Εἰς μίαν Ἁγίαν Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

Τὸ ἄρθρον αὐτὸ μᾶς διδάσκει νὰ πιστεύωμεν εἰς μίαν Ἐκκλησίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν.

Τὶ εἶναι Ἐκκλησία.

Τὸν Χριστιανισμόν μετὰ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ ἤρχισαν νὰ ἐξαπλώνουν οἱ Ἀπόστολοι καὶ νὰ προσελκύουν εἰς αὐτὸν πολλοὺς ὁπαδοὺς.

Οἱ πρῶτοι ὁπαδοὶ γίνονται εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἀνέρχονται εἰς τρεῖς χιλιάδας.

“Υστερα οί Ἀπόστολοι κάμνουν διαφόρους πορείας εἰς διαφόρους τόπους, ὅπου νέοι ὄπαδοί προσέρχονται εἰς τὴν νέαν πίστιν. Οἱ ὄπαδοί αὐτοῖ τῶν διαφόρων χωρῶν ὀνομάζονται Χριστιανοί καὶ ἀποτελοῦν τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ λαὸς αὐτὸς εἶναι ἐνωμένος μετὰ τὸν ἰδρυτὴν τῆς θρησκείας Χριστὸν μετὰ μίαν ἀληθινὴν καὶ ζῶσαν πίστιν. Αὐτὸς ὁ ἐνωμένος εἰς Χριστὸν λαὸς τοῦ Θεοῦ λέγεται Ἐκκλησία.

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων δὲν ἐσταμάτησεν ἡ ἐξάπλωσις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἐξηκολούθησεν ἀπὸ τοὺς διαδόχους τῶν καὶ ἄλλους σοφοὺς διδασκάλους καὶ κήρυκας. Καὶ τόση ἦτο ἡ καταπληκτικὴ ἐξάπλωσις του, ὥστε εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Μεγ. Κωνσταντίνου (330 μ. Χ.) ἦσαν χριστιανοί οἱ περισσότεροι κάτοικοι τοῦ ἀπεράντου Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Διατὶ ἡ Ἐκκλησία λέγεται Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολική.

Ἡ Ἐκκλησία, τὴν ὁποῖαν, ὅπως εἶδομεν, ἰδρύσεν ὁ Χριστὸς καὶ ἐθεμελίωσεν οἱ Ἀπόστολοι, ἔχει τέσσαρα ἐξωτερικὰ γνωρίσματα, μετὰ τὰ ὁποῖα διακρίνομεν αὐτὴν ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί ἀπὸ κάθε ἄλλης.

Τὰ γνωρίσματά της εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) **Μία** εἶναι μία ἡ Ἐκκλησία μας, διότι ἕνας καὶ μόνος εἶναι ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὁ ἰδρυτὴς της, καὶ μία ἡ κεφαλὴ της, δηλαδὴ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Διότι ὅλοι ἡμεῖς, ποῦ εἴμεθα ὄπαδοί της, ἀποτελοῦμεν μίαν ποιμνὴν καὶ ἀναγνωρίζομεν ἕνα ποιμένα, τὸν Χριστόν. Διότι μία εἶναι ἡ πίστις μας εἰς αὐτὴν, ἕνα εἶναι τὸ Πνεῦμα ποῦ δίδει τὴν ζωὴν, μία εἶναι ἡ λατρεία της καὶ μία εἶναι ἡ διοίκησις της.

2) **Ἁγία**. Ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι ἁγία, διότι τὴν ὀδηγεῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς καμνίαν πλάνην καὶ ἁμαρτίαν. Διότι καὶ ὁ σκοπὸς της καὶ ὁ τρόπος, μετὰ τοὺς ὁποίους προσπαθεῖ νὰ μᾶς κάμῃ ἁγίους εἶναι καὶ αὐτοὶ ἅγιοι. Καὶ διότι ἠγιάσθη μετὰ τὸ ἅγιον αἷμα τοῦ ἀρχηγοῦ της, τοῦ Χριστοῦ.

3) **Καθολικὴ**. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἰουδαίων εἶχε σκοπὸν νὰ περιλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους της μόνον τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει σκοπὸν

νά εξαπλωθῆ καί νά περιλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὄλουσ τούσ λαοὺσ τῆσ γῆσ. Δηλαδή καλεῖ εἰσ σωτηρίαν ὄλουσ, χωρῖσ διάκρισιν τόπου, χρόνου, φυλῆσ καί γλώσσης. Δι' αὐτό λέγεται Καθολική.

4) **Ἀποστολική.** Ὁ ἀπόστολος Παῦλος μᾶσ διδάσκει, δι τῆμεῖσ οἱ Χριστιανοὶ ἀποτελοῦμεν ἓνα οἰκοδόμημα, πού θεμέλιος λίθος αὐτοῦ εἶναι οἱ Ἀπόστολοι. Ὁ Χριστός ἴδρυσε τὴν Ἐκκλησίαν του καί οἱ Ἀπόστολοι τὴν ἐξῆπλωσαν εἰσ τόν κόσμον μέ τόν γραπτόν του λόγον καί μέ τόν ἄγραφον. Δι' αὐτό λοιπόν λέγεται Ἀποστολική καί διότι διαφυλάττει ἀπό τότε μέχρι σήμερον τόν ἀποστολικόν λόγον. Αὐτά τᾶ τέσσαρα ἐξωτερικά γνωρίσματα τῆσ Ἐκκλησίασ διεφύλαξε καί διαφυλάσσει μέχρι σήμερον μόνον ἡ Ὁρθόδοξοσ Χριστιανική Ἐκκλησία μᾶσ.

Αἱ διάφοροι Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι.

Δι' ὄλουσ τοὺσ Χριστιανοὺσ μέχρι τοῦ 9ου μ. Χ. αἰῶνος ἡ Ἐκκλησία ἦτο μία καί ἡ αὐτὴ καί ἡ ἀληθινή.

Ἀπό τὴν ἐποχὴν ὄμως αὐτὴν ἡ μία ἐκκλησία ἐχωρίσθη εἰσ δύο ἐκκλησίας, ὄπως εἶδομεν εἰσ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν.

Καί μέ τόν χωρισμόν αὐτόν (σχίσμα) ἐσχηματίσθησαν α) ἡ Ὁρθόδοξοσ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία καί β) Ἡ Δυτικὴ ἢ Παπικὴ (καθολικὴ) ἐκκλησία.

Αἴτιοι τοῦ σχίσματος αὐτοῦ ἦσαν οἱ Πάπαι, οἱ ὄποιοι πάντοτε εἶχον τὴν ἀξίωσιν νά κυβερνοῦν αὐθαιρέτωσ αὐτοὶ καί μόνοι ὄλην τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἐστερα ἀπό 700 ἔτη ἀπό τὴν ἐποχὴν τοῦ σχίσματος ἡ δυτικὴ ἐκκλησία ἐφθασεν εἰσ μίαν μεγάλην παραλυσίαν. Αἴτιοι τῆσ καταστάσεωσ αὐτῆσ ἦσαν ἄλιν οἱ Πάπαι, πού ἐδίδασκον αἰρετικὰσ διδασκαλίασ καί παρεμόρφωναν τὴν ἱεράν Παράδοσιν.

Ὁ Λούθηροσ τότε καί οἱ ὄπαδοὶ του διεμαρτυρήθησαν ἐναντίον αὐτῶν τῶν καταχρήσεων τῆσ Δυτικῆσ Ἐκκλησίασ. Καί ἀπεσπάσθησαν ἀπ' αὐτὴν καί ὄνομάσθησαν Διαμαρτυρόμενοι. Καί ἔτσι ἴδρυσαν νέαν τρίτην Ἐκκλησίαν, πού λέγεται ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων ἢ τῶν Προτεσταντῶν.

Σήμερον λοιπόν ἡ παλαιὰ μία Ἐκκλησία διακρίνεται εἰσ τρεῖσ, πού εἶναι αἱ ἔξης:

α) Ἡ Ὁρθόδοξοσ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία μέ ὄπαδοὺσ

135 ἑκατομύρια.

β) Ἡ Δυτικὴ ἢ Παπικὴ Ἐκκλησία μὲ ὁπαδοὺς 230 ἑκατομμύρια εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἰταλίαν καὶ Ἰσπανίαν.

γ) Ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων μὲ 200 ἑκατομμύρια εἰς Γερμανίαν, Ἑλβετίαν, Ἀγγλίαν, Βέλγιον, Ὀλλανδίαν καὶ Βόρειον Ἀμερικὴν κλπ.

Ἡ Ὀρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία.

Ἀπὸ τὰς Χριστιανικὰς αὐτὰς Ἐκκλησίας μόνη ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διαφυλάττει τὴν ἀληθινὴν πίστιν, ὅπως τὴν ἐδίδαξεν ὁ Χριστὸς καὶ τὴν διέδωσαν οἱ Ἀπόστολοι.

Τὴν πίστιν τῆς αὐτῆς περιέχουν ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, τὰς ὁποίας δύο πηγὰς τὰς διαφυλάττει ἀκεραίας καὶ ἀνοθεύτους, ὅπως τὰς παρέλαβεν ἀπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ χρόνου.

Μόνη αὐτὴ διαφυλάττει μὲ ἀκρίβειαν τὴν ὀρθὴν δόξαν (γνώμην) τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ δι' αὐτὸ λέγεται Ὀρθόδοξος. Λέγεται καὶ Ἀνατολική, διότι περιελάμβανε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους κατὰ τὴν διαίρεσιν αὐτοῦ.

Ὅλαι αἱ ἄλλαι ἐκκλησίαι εἶναι αἰρετικαὶ ἢ ἑτερόδοξοι, ἄλλαι δὲ σχισματικαί, ὅπως εἶδομεν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν.

Τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀποτελοῦν:

1) Τὰ τέσσαρα Πατριαρχεῖα (Κωνσταντινουπόλεως, Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας καὶ Ἀλεξανδρείας).

2) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας.

3) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

4) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σερβίας.

5) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας.

6) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου.

7) Αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Λεττονίας, Λιθουανίας, Ἑσθονίας καὶ Πολωνίας.

8) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας, ἡ ὁποία εἶναι σχισματικὴ ἀπὸ τοῦ 1872.

Ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν ἀπεσπάρσθησαν κατὰ τὸν βον αἰῶνα μ. Χ. οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Κόπται, οἱ Ἀβηρσονοὶ καὶ θεωροῦνται αἰρετικοί. Λέγονται καὶ Μονοφισίται, διότι παραδέχονται, ὡς ὁ Χριστὸς μίαν φύσιν εἶχε, τὴν θεῖαν, καὶ ὄχι καὶ τὴν ἀνθρωπίνην.

Ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι πιστεύομεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο καὶ τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος.

Ἄρθρον 10ον. «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Μὲ τὸ ἄρθρον αὐτὸ ὁμολογοῦμεν καὶ πιστεύομεν εἰς ἐν βάπτισμα, μὲ τὸ ὅποιον ἡ Ἐκκλησία μας δίδει εἰς ἡμᾶς τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ τὴν σωτηρίαν.

Ἡ σωτηρία αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν σταυρικὴν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ μεταδίδεται εἰς ἡμᾶς μὲ μίαν μυστικὴν καί, χωρὶς νὰ φαίνεται, χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ ἀόρατος αὐτὴ θεία χάρις γίνεται μὲ πράξεις, (τελετάς), ποὺ φαίνονται, δηλαδὴ ὁρατάς. Καὶ ἡ χάρις αὕτη εἶναι μίᾳ ἀόρατος ἐνέργεια, μὲ τὴν ὁποίαν γινόμεθα νέοι ἄνθρωποι καὶ ἐνούμεθα μὲ τὸν Θεόν, ἀπὸ τὸν ὅποιον μᾶς ἐχώρισεν ἡ ἁμαρτία.

Τὴν θείαν ὅμως αὐτὴν χάριν δὲν λαμβάνομεν μόνον μὲ τὴν τελετὴν τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλας ὁρατάς πράξεις, ποὺ εἶναι ἐν ὄλῳ ἐπτά.

Αὐταὶ αἱ ἐπτά ἱεραὶ τελεταί, μὲ τὰς ὁποίας λαμβάνομεν τὴν μυστηριώδη χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ μ' αὐτὴν τὴν σωτηρίαν μας, λέγονται μυστήρια.

Τὰ Μυστήρια.

Τὰ μυστήρια ὥρισεν ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ μὲ αὐτὰ μετέδιδον τὴν χάριν αὐτῶν εἰς τοὺς χριστιανούς. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων ἡ Ἐκκλησία μας συνέχισε τὴν μετάδοσιν τῆς θείας χάριτος μὲ τοὺς διαδόχους τῶν Ἀποστόλων καὶ τοὺς ἱερεῖς μέχρι σήμερον.

Λέγονται ὅμως μυστήρια καὶ μερικαὶ διδασκαλίαι τῆς θρησκείας μας, τὰς ὁποίας ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὰς καταλάβῃ τελείως. Τὰ μυστήρια ὅμως αὐτὰ εἶναι ἄλλα ἀπὸ τὰ ἐπτά, ὅπως π. χ. τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ποὺ εἶπομεν προηγήτερα.

Τὰ μυστήρια εἶναι τὰ ἑξῆς ; 1) Τὸ Βάπτισμα, 2) Τὸ Χρῆσμα, 3) Ἡ Ἁγία Μετάληψις, 4) Ἡ Μετάνοια, 5) Τὸ Εὐχέλαιον, 6) Ὁ Γάμος καὶ 7) Ἡ Ἱερωσύνη.

Τὰ τέσσαρα πρῶτα εἶναι ὑποχρεωτικὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ποὺ θέλει νὰ εἶναι χριστιανὸς καὶ ὑποχρεοῦται

νά δέχεται αὐτὰ καὶ νά ἐκτελεῖ. Τὰ λοιπὰ τρία δὲν εἶναι ὑποχρεωτικά, ἀλλ' ἀφήνονται εἰς τὴν ἐκλογὴν του, ἂν θέλῃ νά τὰ ἐκτελέσῃ, καὶ δι' αὐτὸ λέγονται προαιρετικά.

Ἀπὸ τὰ ὑποχρεωτικά, τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρῆσμα, καὶ ἀπὸ τὰ προαιρετικά ἡ Ἰερωσύνη, δὲν ἐπαναλαμβάνονται εἰς τὸν χριστιανόν, ἀφοῦ μιά φορά ἐγίναν εἰς αὐτόν.

Τὰ μυστήρια μόνον οἱ κληρικοὶ τὰ τελοῦν καὶ μάλιστα οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ ὄχι οἱ διάκονοι. Μόνον τὴν Ἰερωσύνην καὶ τὰ ἐγκαίνια τῶν ναῶν δὲν ἔχει δικαίωμα νά τελέσῃ ὁ ἱερεὺς.

1. Τὸ Βάπτισμα.

Τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι ἡ πρώτη καὶ σπουδαιότερα ἱερά τελετὴ διὰ τὸν βαπτιζόμενον, διότι μὲ αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος ἀναγνωρίζεται ἐπίσημα ὡς ὀπαδὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν του.

Εἶδαμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μαθήματος τῆς Κατηχήσεως, ὅτι εἰς τοὺς παλαιοὺς χριστιανικοὺς χρόνους διὰ νά γίνῃ ἕνας ἀληθινὸς ὀπαδὸς τοῦ Χριστοῦ κατηχεῖτο καὶ ἀμέσως ἔπειτα ἐβαπτίζετο. Οἱ πρῶτοι αὐτοὶ χριστιανοὶ ἐβαπτίζοντο εἰς μεγάλην ἡλικίαν, ὕστερα ὅμως ἡ Ἐκκλησία ὥρισε νά βαπτίζωνται εἰς τὴν νηπιακὴν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμε διὰ νά μὴ ἀποθνήσκουν τὰ νήπια ἀβάπτιστα.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια τῆς βαπτίσεως τῶν νηπίων (νηπιοβαπτισμός), κατηργήθη φυσικὰ καὶ ἡ κατήχησις καὶ ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν δὲν ἤμποροῦν βέβαια τὰ νήπια νά ὁμολογήσουν. Δι' αὐτὸ τὴν ὁμολογίαν αὐτὴν δίδει ὁ ἀνάδοχος (νουνὸς) καὶ ὑποχρεοῦται νά κατηχήσῃ τὸ παιδί (τὸν ἀναδεκτὸν ἢ ἀναδεκτὴν του) εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν. Πρέπει ὅμως ὁ ἀνάδοχος νά εἶναι ὀρθόδοξος, διότι μόνον αὐτὸς θά ἤμπορῇ νά διδάξῃ τὴν ὀρθόδοξον κατήχησιν εἰς αὐτά. Δι' αὐτὸ τὴν στιγμὴν, πού τελεῖται ἡ ἀκολουθία τοῦ βαπτίσματος, ὁ ἀνάδοχος ἀπαγγέλλει τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ὡσὰν ἀντιπρόσωπος τοῦ νηπίου.

Τὸ μυστήριον τοῦτο ἱδρυσεν ὁ Χριστὸς μὲ τὸ βάπτισμα, πού ἐδέχθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον.

“Υστερά μετὰ τὴν ἀνάστασίν του, πού ἔστειλλε τοὺς μαθητὰς του νὰ κηρύξουν εἰς τὰ ἔθνη, τοὺς ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ βαπτίζουν εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος τοὺς νέους ὁπαδοὺς.

Εἰς τοὺς πρώτους λοιπὸν χρόνους τὸ βάπτισμα ἐγένετο ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους μόνον, ἔπειτα δὲ ἡ ἐξουσία αὐτὴ ἐδόθη εἰς τοὺς Ἐπισκόπους καὶ εἰς τοὺς Πρεσβυτέρους καὶ ἐν ἀνάγκῃ εἰς τοὺς Διακόνους.

Ἄλλὰ καὶ λαϊκοὶ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ βαπτίσουν, ἂν τὸ νήπιον κινδυνεύῃ ν’ ἀποθάνῃ ἀβάπτιστον ἀπὸ ἀσθένειαν καὶ δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ἱερεὺς. Τότε ἕνας ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν κρατεῖ τὸ βρέφος καὶ τὸ ὑψώνει τρεῖς φορὰς εἰς τὸν ἀέρα μὲ τρεῖς ἀνυψώσεις καὶ τρεῖς καταβάσεις εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τὸ βάπτισμα αὐτὸ λέγεται καὶ ἀεροβάπτισμα. Ἐὰν τὸ παιδί ζήσῃ, τότε διαβάζεται ἡ ἀκολουθία τοῦ βαπτίσματος ἀπὸ τὸν ἱερέα, χωρὶς νὰ τὸ βυθίσῃ τρεῖς φορὰς εἰς τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀεροβάπτισμα ἡ Ἐκκλησία εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, πού ἤμπορεῖ νὰ βλάψῃ τὴν ὑγίαν τοῦ νηπίου ἢ βύθισίς του εἰς τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας, ἐπιτρέπει τὴν ἐπίχυσιν τοῦ ὕδατος ἢ τὸ ράντισμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του μόνον.

Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας περιστάσεις τὸ βάπτισμα τοῦ νηπίου γίνεται μὲ τὸ βύθισμα αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας.

Τὸ ὕδωρ αὐτὸ ὁ ἱερεὺς, ἐνῶ ἀπαγγέλλει μίαν ἁγιαστικὴν εὐχὴν, φυσᾷ τρεῖς φορὰς, διὰ νὰ γίνῃ τὸ ἅπλοον αὐτὸ ὕδωρ ὕδωρ ἁγιασμοῦ. Ἐπειτα ἀλείφει τὸ νήπιον μὲ ἁγιασμένον ἔλαιον εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματός του διὰ νὰ καθαρῶσθαι ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας του. Καὶ ἀμέσως τὸ βυθίζει εἰς τὸ ὕδωρ διὰ τριῶν καταδύσεων καὶ ἀναδύσεων, πού συμβολίζουν τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ λέγει: «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, Ἀμὴν· καὶ τοῦ Υἱοῦ, Ἀμὴν· καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Ἀμὴν».

Ἡ ἁγιαστικὴ εὐχὴ, τὸ ὕδωρ, τὸ ἔλαιον, αἱ τρεῖς καταδύσεις καὶ ἀναδύσεις εἶναι τὰ ὁρατὰ σημεῖα τοῦ μυστηρίου καὶ μὲ αὐτὰ μεταδίδεται εἰς τὸν βαπτιζόμενον ἡ θεία χάρις.

Με τὴν χάριν αὐτὴν ὁ βαπτιζόμενος, ἂν εἶναι νήπιον, συγχωρεῖται ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἂν εἶναι ἐνήλικος, καὶ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας τὰς ἰδικὰς του.

Τὸ βάπτισμα λοιπὸν εἶναι μία ἱερὰ τελετὴ κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὰς τρεῖς καταδύσεις καὶ ἀναδύσεις εἰς τὸ ἡγιασμένον ὕδωρ καὶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος καθαρίζεται ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του ἁμαρτίας (προαιρετικάς). Καὶ ἔτσι γίνεται πραγματικὸς ὁπαδὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου θὰ εὔρη τὴν σωτηρίαν του, σύμφωνα με τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ. «Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται».

Οἱ Δυτικοὶ καὶ Διαμαρτυρόμενοι τελοῦν τὸ βάπτισμα διὰ ραντίσματος.

2. Τὸ Χρῖσμα.

Ὁ ἱερεὺς ἀμέσως, ἀφοῦ βαπτίσῃ τὸ νήπιον, χρίει (ἀλείφει) τὰ κυριώτερα μέρη του μετὰ τὸ ἅγιον μύρον. Καὶ μετὰ τὴν χρίσιν αὐτὴν μεταδίδονται εἰς τὸν βαπτισθέντα τὰ διάφορα καὶ πολλὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ποὺ εἶναι ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς, ἡ ἀγάπη, ἡ εἰρήνη κλπ. Καὶ ἔτσι σφραγίζεται (βεβαιώνεται) ἡ νέα πνευματικὴ ζωὴ, ποὺ ἔλαβεν ἀπὸ τὸ βάπτισμα, καὶ ἀκόμη λαμβάνει τὴν δύναμιν εἰς τὸν ἀγῶνά του ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας.

Ὅπως κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ ἐφανερώθη τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τὴν βεβαιώσιν (ἐπισφραγίσιν), ἔτσι καὶ κατὰ τὸ βάπτισμα τῶν χριστιανῶν γίνεται τὸ χρῖσμα διὰ τὴν βεβαιώσιν αὐτό. Δι' αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ χωρισθῇ τὸ χρῖσμα ἀπὸ τὸ βάπτισμα.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ οἱ Ἀπόστολοι ἐτέλουν μετὰ τὴν ἐπιθέσιν τῶν χειρῶν των εἰς τὸν βαπτιζόμενον. Οἱ διάδοχοι ὁμοίως αὐτῶν, ἐπειδὴ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἐξηπλώθη παντοῦ, ἐτέλουν τὸ μυστήριον μετὰ τὸ μύρον, ποὺ ἡγίασαν οἱ Ἀπόστολοι. Καὶ ἔτσι ἀντὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων, ποὺ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τρέχουν παντοῦ καὶ ἐπιθέτουν τὰς χεῖράς των, ἔχριον τοὺς βαπτιζομένους μετὰ τὸ ἅγιον μύρον. Δι' αὐτὸ οἱ ἐπίσκοποι ἔδιδαν τὸ μύρον, ποὺ αὐτοὶ ἡγίαζον, εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ ἔχριον τοὺς βαπτιζομένους.

Σήμερον κάθε αὐτοκέφαλος ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κατασκευάζῃ τὸ ἅγιον μύρον.

Μόνον ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τὸ λαμβάνει ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ δείξῃ τὸν σεβασμὸν τῆς πρὸς ἐκεῖνο.

Τὸ μύρον εἶναι μία οὐσία, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔλαιον, κηρόν, μαστίχην, ἀλόην, σμύρναν καὶ ἀπὸ ἄλλα 40 ἐν ὄλῳ μυρωδικά, διὰ νὰ δειχθῆ ἡ ποικιλία καὶ εὐωδία τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Ὅλα αὐτὰ ἐτοιμάζονται εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τὴν Μ. Τετάρτην, ποῦ ὁ Χριστὸς ἠλείφθη μὲ μύρον, καὶ τὴν Μ. Πέμπτην κατὰ τὴν λειτουργίαν ὁ Πατριάρχης τὰ ἀγιάζει μὲ μίαν ἀγιαστικὴν εὐχήν.

Μὲ τὸ μύρον αὐτὸ ὁ ἱερεὺς χρίει σταυροειδῶς τὸ μέτωπον, τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν ρίνα, τὸ στόμα καὶ τὰ ὦτα καὶ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος, ἐνῶ λέγει «σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου, ἀμήν».

Ἡ χρῖσις τῶν αἰσθήσεων σημαίνει ὅτι ὁ βαπτιζόμενος πρέπει πάντοτε νὰ σκέπτεται καὶ νὰ θέλῃ τὰς ἀγαθὰς πράξεις. Τὰ ἄλλα μέλη, ποῦ χρίονται, εἶναι αἱ χεῖρες, οἱ πόδες κ.λ. διὰ νὰ εἶναι τὰ ἔργα του καὶ ὁ δρόμος τῆς ζωῆς του χριστιανικά.

Μὲ τὰς εὐχὰς τοῦ ἱερέως καὶ μὲ τὴν χρῖσιν τοῦ ἁγίου μύρου, μεταδίδεται εἰς τὸν βαπτιζόμενον ἡ θεία χάρις. Ἡ χάρις αὕτη ἐπιβεβαιώνει, ὅτι ὁ βαπτιζόμενος ἀφιερώνεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀγιάζεται ὡς ἐκλεκτὸς χριστιανός.

Χρῖσμα λοιπὸν λέγεται τὸ μυστήριον, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ βαπτιζόμενος χρίεται διὰ τοῦ ἁγίου μύρου καὶ λαμβάνει τὴν δωρεὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς ἐκλεκτὸς καὶ τέλειος χριστιανός.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐχώρισε τὸ χρῖσμα ἀπὸ τὸ βάπτισμα καὶ ὥρισε νὰ γίνεται ἀπὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 12ου ἔτους καὶ ὄχι ἀμέσως μετὰ τὸ βάπτισμα. Καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἐχώρισαν τὸ χρῖσμα ἀπὸ τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ τὸ κάμνουν μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν μόνον (ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία).

3. Ἡ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγησις.

Εἶδομεν εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου υἱοῦ, ὅτι ὁ ἀσώτος υἱός, ποῦ ἔφυγε μακρὰν ἀπὸ τὸ πατρικόν του σπιτί, κατάλαβε μίαν ἡμέραν, πὼς ἡ δυστυχία του προήλθεν ἀπὸ τὸν κακὸν δρόμον τῆς ἀμαρτωλῆς ζωῆς του.

Ἄμέσως τότε ὠμολόγησε τὰς ἁμαρτίας του καὶ ἔτρεξε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν πατέρα του συγχώρησιν.

Τὸ νὰ καταλάβῃ ἓνας τὰς ἁμαρτίας του καὶ νὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἀλλάξῃ ζωὴν σημαίνει, ὅτι μετενόησε. Τὸ νὰ ὁμολογήσῃ εὐλικρινὰ τὴν μετάνοιάν του αὐτὴν καὶ νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν σημαίνει, ὅτι ἐξομολογεῖται ὅτι καταλαβαίνει τὸ κακόν, ποῦ ἔκαμε, καὶ δὲν θὰ τὸ ἐπαναλάβῃ.

Μὲ τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ ὁ χριστιανὸς ἠμπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ καὶ πάλιν τὴν θείαν χάριν, ποῦ ἔλαβε κατὰ τὸ βάπτισμα (δηλαδὴ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του).

Τότε θὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν πνευματικὸν ἱερέα του, θὰ εἶπῃ εἰς αὐτὸν εὐλικρινὰ ὄλην τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὁ ἱερεὺς θὰ τοῦ συστήσῃ τὰ κατάλληλα φάρμακα τῆς θεραπείας. Ὅπως ἓνας, ποῦ πάσχει ἀπὸ μίαν ἀσθένειαν, ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἰατρὸν του τὰ φάρμακα τῆς θεραπείας του, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος, ποῦ παρουσιάζεται εἰς τὸν ἱερέα διὰ νὰ ἐξομολογηθῇ.

Τὰ φάρμακα αὐτὰ λέγονται ἐπιτίμια, δηλαδὴ θεραπευτικὰ τιμωρία, ποῦ σκοπὸν ἔχουν νὰ τὸν προφυλάξουν ἀπὸ ἄλλας νέας ἁμαρτίας του, π. χ. ἐπιτίμια εἶναι ἡ προσευχή, ἡ ἀνάγνωσις θρησκευτικῶν βιβλίων, ἡ φιλοανθρωπία κ.λ.π.

Ἡ μετάνοια εἶναι ἱερὰ πρᾶξις πολὺ παλαιά. Εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην εἶδαμεν πολλοὺς, ποῦ μετενόησαν καὶ ἐζήτησαν συγχώρησιν. Ὅπως π. χ. τὸν Ἰακώβ, τὸν Δαβίδ, τὸν Ἰωάνν κλπ.

Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην γνωρίζομεν ὅτι, ὅσοι ἐπήγαιναν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸν Ἰορδάνην, ἐξωμολογοῦντο πρῶτα τὰς ἁμαρτίας των.

Τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως ὥρισεν ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους, ποῦ εἶπεν εἰς τοὺς ἀποστόλους «ὅσα δὲν συγχωρήσετε ἐπὶ τῆς γῆς, θὰ μείνουν ἀσυγχώρητα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὅσα συγχωρήσετε ἐπὶ τῆς γῆς θὰ συγχωροῦνται εἰς τὸν οὐρανόν».

Ὁ Χριστὸς λοιπὸν ἔδωσε τὴν ἐξουσίαν τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ ἐκεῖνοι τὴν μετέδωσαν εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ οἱ ἐπίσκοποι σήμερον δίδουν αὐτὴν εἰς ἐκείνους τοὺς ἱερεῖς, ποῦ τοὺς θεωροῦν καταλλήλους (τοὺς πνευματικούς).

Εἰς τοὺς πνευματικούς αὐτοὺς ἐρχόμεθα νὰ ἐξομο-

λογηθῶμεν καὶ νὰ συγχωρηθῶμεν, διὰ νὰ ἔχωμεν τὸν ἑαυτὸν μας καθαρὸν διὰ νὰ κοινωνήσωμεν. Ὁ ἱερεὺς μᾶς διαβάζει τότε μίαν συγχωρητικὴν εὐχὴν, ἐνῶ ἐπιθέτει τὰς χεῖράς του ἐπάνω μας.

Μὲ τὴν ἐξομολόγησίν μας τὴν εἰλικρινῆ μὲ τὴν συγχωρητικὴν εὐχὴν καὶ μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως, ποῦ εἶναι ὅλα αὐτὰ τὰ ὁρατὰ σημεῖα τοῦ μυστηρίου, λαμβάνομεν τὴν θεῖαν χάριν.

Ἡ θεία χάρις συνίσταται εἰς τὸ νὰ γίνωμεν καὶ πάλιν φίλοι τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον μᾶς ἐχώρισαν αἱ ἁμαρτίαι μας, ἐνῶ μαζί λαμβάνομεν τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν μας.

Ἡ μετάνοια λοιπὸν ἢ ἡ ἐξομολόγησις εἶναι τὸ πλεόν σωτήριον καὶ ὠφέλιμον τῶν ψυχῶν μας μυστήριον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ εἰλικρινῶς ἐξομολογούμενος τὰς ἁμαρτίας του εἰς τὸν πνευματικόν, λαμβάνει ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν συγχώρησιν (ἄφεσιν) τῶν ἁμαρτιῶν του.

Οἱ Διαμαρτυρούμενοι δὲν θεωροῦν τοῦτο ὡς μυστήριον παρὰ μόνον ὡς μίαν ἀπλήν τελετὴν πρὸ τῆς θείας κοινωνίας.

4. Ἡ θεία Εὐχαριστία.

Ὁ Κύριος ἡμῶν μίαν ἐσπέραν, προτοῦ νὰ παραδοθῆ ἑκάλεσε τοὺς μαθητὰς του εἰς μυστικὸν δεῖπνον Κατὰ τὸν δεῖπνον αὐτὸν ἔλαβεν ἄρτον καί, ἀφοῦ πρῶτα ἠὲχαρίστησε τὸν Θεόν, διένειμε τὸν ἄρτον εἰς τοὺς μαθητὰς του καὶ εἶπε : «Λάβετε, φάγετε τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλῶμενον (κοπιτόμενον)». Ἐπειτα ἐπήρε ποτήριον οἴνου καὶ εἶπε : «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Μὲ τὰ δύο αὐτὰ συστατικὰ τοῦ μυστικοῦ δεῖπνου, δηλαδὴ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, ὁ Χριστὸς παρέδιδεν εἰς τοὺς μαθητὰς του καὶ εἰς ὄλους τοὺς χριστιανοὺς ἔπειτα αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμά του, ποῦ ἐθυσίασεν εἰς τὸν σταυρὸν διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν.

Εἰς τὸν μυστικὸν λοιπὸν αὐτὸν δεῖπνον ὁ Χριστὸς καθιέρωσε τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τότε διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν καὶ δὲν θὰ παύσῃ νὰ τελῆται, μέχρις ὅτου ἔλθῃ πάλιν εἰς τὴν γῆν.

Ἡ Ἐκκλησία μας λοιπὸν ἐξακολουθεῖ νὰ τελῆ τὸ μυστήριον τοῦτο με τοὺς ἱερεῖς της, οἱ ὅποιοι ἀγιάζουν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ συστατικὰ μετουσιώνονται (μεταβάλλουν τὴν οὐσίαν των) εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἡμεῖς, πού κοινωνοῦμεν ἢ μεταλαμβάνομεν τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, μεταλαμβάνομεν αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Σήμερον κοινωνοῦμεν ἰδίως τέσσαρας φορὰς τὸ ἔτος, δηλαδὴ τὰ Χριστούγεννα, τὸ Πάσχα, τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.

Κάθε χριστιανὸς προτοῦ κοινωνήσῃ πρέπει νὰ προετοιμάσῃ τὸν ἑαυτὸν του με νηστείαν, μετάνοιαν καὶ ἐξομολόγησιν. Διότι ἐκεῖνος, πού κοινωνεῖ χωρὶς νὰ προετοιμασθῇ, πράττει πολὺ μεγάλο ἁμάρτημα.

Διὰ νὰ τελῆσῃ ὁ ἱερεὺς τὸ μυστήριον αὐτὸ κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν λαμβάνει ἄρτον καθαρὸν ἐνζυμον, διότι με τοιοῦτον ἄρτον ὁ Χριστὸς ἔκαμε τὸ μυστήριον τοῦτο. Ἐπειτα μεταχειρίζεται οἶνον, ὁ ὅποιος πρέπει νὰ εἶναι κόκκινος διὰ νὰ παριστᾷ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν ἀναμιγνύει με χλιαρὸν ὕδωρ πού ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ, ὅταν τὴν ἐκέντησε με τὴν λόγχην ὁ στρατιώτης. Διαβάζει ἀκόμη καὶ εὐχὰς, με τὰς ὁποίας ἐπικαλεῖται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ νὰ γίνῃ ἡ μετουσίωσις (μεταβολὴ τῆς οὐσίας) τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι τὰ ὁρατὰ σημεῖα τοῦ μυστηρίου τούτου, με τὰ ὁποῖα ἐπέρχεται ἡ ἀόρατος καὶ μυστικὴ θεία χάρις. Με αὐτὴν ὁ κοινωνῶν ἐνάνεται με τὸν Χριστὸν, λαμβάνει τὴν σωτηρίαν του καὶ κερδίζει τὴν αἰώνιον ζωὴν.

Ἡ θεία εὐχαριστία λοιπὸν εἶναι τὸ μυστήριον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ μεταλαμβάνων τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ με τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου λαμβάνει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ μόνον ὁ ἐπίσκοπος καὶ ὁ ἱερεὺς ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ τελῆσῃ, ὄχι ὄμως καὶ ὁ διάκονος, ὁ ὅποιος ὑπηρετεῖ τοὺς ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν.

Οἱ Δυτικοὶ μεταχειρίζονται ἀντὶ ἐνζύμου ἄρτου ἄζυμον καὶ ἀπ' αὐτοὺς παρέλαβον τὰ ἄζυμα καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι.

5. Τὸ Εὐχέλαιον.

Οἱ Χριστιανοὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων συνήθιζον, ὅταν ἦσαν ἀσθενεῖς ἢ ἀμαρτωλοὶ, νὰ ζητοῦν τὴν σωματικὴν ἢ τὴν ψυχικὴν τῶν θεραπειᾶν ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου. Καὶ τότε οἱ Ἀπόστολοι ἔχριον αὐτοὺς μὲ ἡγιασμένον ἔλαιον διὰ νὰ τοὺς θεραπεύσουν ἀπὸ τὰς ἀσθενείας τῶν ἢ ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας τῶν. Τὴν χρίσιν αὐτὴν διὰ τοῦ ἐλαίου τὴν ἔλαβον ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ ἐνῶ ἄλειφον τὰ διάφορα μέρη τοῦ ἀσθενοῦς ἔλεγον καὶ μίαν εὐχὴν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος γράφει εἰς τὴν ἐπιστολὴν του τὰ ἑξῆς : «Εἶναι κανεὶς ἀπὸ ἐσᾶς ἄρρωστος; Ἄς προσκαλέσῃ τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτοὶ ἄς προσευχηθοῦν δι' αὐτόν, ἐνῶ θὰ ἄλειφουν αὐτόν μὲ ἔλαιον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως θὰ σώσῃ τὸν ἄρρωστον· καὶ ἂν εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἀμαρτίας, θὰ συγχωρηθῇ».

Οἱ ἀπόστολοι παρέδωσαν τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ οἱ ἐπίσκοποι εἰς τοὺς πρεσβυτέρους.

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὠρίσθη τὸ μυστήριον τοῦτο. Καὶ λέγεται εὐχέλαιον, διότι ἡ σωματικὴ καὶ ἡ ψυχικὴ θεραπεία τοῦ χριστιανοῦ γίνεται μὲ τὸ ἡγιασμένον ἔλαιον καὶ μὲ τὴν εὐχὴν τῶν ἱερέων (εὐχὴ—ἔλαιον).

Σήμερον τὸ μυστήριον αὐτὸ τελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ ἱερεῖς, διότι ἑπτὰ εἶναι τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ διότι ἑπτὰ μέρη ἀποτελοῦν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ μυστηρίου τούτου.

Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ γίνεται εἰς τὸν γαόν, ἂν ὁ ἀσθενὴς ἠμπορῇ νὰ προσέλθῃ ἢ εἰς τὴν οἰκίαν, ἂν εἶναι πολὺ ἄρρωστος.

Καὶ ἕνας ἱερεὺς ἐν ἀνάγκῃ δύναται νὰ τελέσῃ τὸ μυστήριον. Ὁ ἱερεὺς λοιπὸν, ἐνῶ διαβάζει τὰς ἁγιαστικὰς εὐχὰς, χρεῖε τὸν ἀσθενῆ εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος του καὶ ἐπικαλεῖται τὴν θεῖαν χάριν, ἢ ὁποία θεραπεύει αὐτόν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν.

Ἄν τὸ σῶμα τοῦ ἀρρώστου δὲν λαμβάνῃ πάντοτε τὴν θεραπείαν, τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὴν κρίσιν τοῦ παντογνώστου Θεοῦ.

Ἡ συγχώρησις πάλιν τῶν ἀμαρτιῶν του θὰ δοθῇ, ἐὰν ἀληθινὰ καὶ εἰλικρινὰ πιστεύῃ καὶ μετανοῇ ὁ χριστιανός. Δι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία ἐκτελεῖ τὸ μυστήριον αὐτὸ καὶ εἰς ὑγιεῖς, ὅταν ἔπειτα ἀπὸ μετάνοιαν θέλουν νὰ κοινωνήσουν.

Καί γενικά ἡ Ἐκκλησία ἐκτελεῖ τοῦτο κατὰ τὴν Μεγάλην Τετάρτην, διὰ νὰ προετοιμασθοῦν οἱ χριστιανοὶ νὰ κοινωνήσουν τὴν Μεγάλην Πέμπτην.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὸ μυστήριον τοῦτο μόνον εἰς τοὺς ἐτοιμοθανάτους, διὰ νὰ τοὺς χρησιμεύσῃ ὡς ἕνα ἐφόδιον εἰς τὴν μέλλουσαν καὶ αἰώνιον ζωὴν.

Ἀπαγορεύει ὁμως νὰ γίνεταί τοῦτο εἰς παῖδας κάτω τῶν 14 ἐτῶν.

Οἱ Διαμαρτυρούμενοι δὲν ἀναγνωρίζουν τοῦτο ὡς μυστήριον καὶ τὸ ἀπορρίπτουν.

6. Ὁ Γάμος.

Ὅταν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, τὸν Ἀδάμ, εἶδε ὅτι δὲν εἶναι καλὸν νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος του καὶ ἐδημιούργησεν εὐθύς τὸν βοηθόν του, τὴν Εὐάν. Καὶ ἀφοῦ ἠλόγησεν τὸ πρῶτον αὐτὸ ἀνδρόγυνον, τοὺς εἶπε νὰ αὐξάνουν καὶ νὰ πληθύνωνται. Μὲ τὴν εὐλογίαν λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ἔγινεν ἡ ἔνωσις τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς καὶ ἀπὸ τότε ἠῤῥησε καὶ ἐπολλαπλασιάσθη τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Τὴν θείαν αὐτὴν ἔνωσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἠγάσσε καὶ ὁ Χριστὸς, ὅταν ἔκαμε τὸ πρῶτόν του θαῦμα εἰς τὸν ἐν Κανᾶ γάμον. Ἡ θεία καὶ ἁγία αὐτὴ ἔνωσις εἶναι τὸ μυστήριον τοῦ γάμου.

Ὁ γάμος αὐτὸς ἔχει σπουδαίαν σημασίαν, διότι ἐπάνω εἰς αὐτὸν στηρίζεται ἡ χριστιανικὴ οἰκογένεια. Δι' αὐτὸ ὁ ἀπόστολος Παῦλος διὰ νὰ δείξῃ τὴν σημασίαν του παραβάλλει τὴν ἔνωσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς πρὸς τὴν ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ ἔνωσις λοιπὸν αὐτὴ εἶναι ἕνας ἱερὸς δεσμὸς ἀδιάλυτος. Ἡ Ἐκκλησία μας ὁμως εἰς ὠρισμένας περιστάσεις, πὺ οἱ σύζυγοι ἔδειξαν περιφρόνησιν εἰς τὸν δεσμὸν αὐτόν, διαλύει τὸν γάμον αὐτόν.

Ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία μας ἀπαγορεύει νὰ κάμουν γάμον τὰ ἴδια πρόσωπα περισσότερον ἀπὸ τρεῖς φορές. Δηλαδὴ ἐπιτρέπει νὰ ἔλθουν εἰς δεῦτερον καὶ εἰς τρίτον γάμον μετὰ τὸ διαζύγιον (διάλυσιν τοῦ γάμου) ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο συζύγων.

Διὰ νὰ γίνῃ ἕνας γάμος πρέπει νὰ ἔχουν μετὰ τῶν οἱ ἐρχόμενοι εἰς τὸν γάμον αὐτόν 1) εἰλικρινῆ καὶ ἐλευθέραν συγκατάθεσιν, 2) εἰλικρινῆ ἀγάπην, 3) νόμιμον ἡλι-

κίαν. Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ἔχουν 1) σωματικὴν συγγένειαν, 2) πνευματικὴν συγγένειαν, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος (π. χ. δὲν γίνεται γάμος μεταξὺ ἀναδόχου καὶ ἀναδεκτῆς του ἢ καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀναδόχου μὲ τὴν ἴδιαν κλπ.), 3) πολιτικὴν συγγένειαν, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ υἰοθεσίαν (π. χ. ἓνας νέος, ποῦ υἰοθετήθη ἀπὸ ἓναν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ ὡς σύζυγόν του τὴν κόρην ἐκείνου, ποῦ τὸν υἰοθέτησε) καὶ 4) διαφορὰν θρησκείας (δηλαδὴ γάμος μεταξὺ πιστῶν καὶ ἀπίστων δὲν ἐπιτρέπεται). Ὅλα αὐτά, ποῦ ἐμποδίζουν νὰ γίνῃ γάμος, λέγονται κωλύματα (ἐμπόδια) τοῦ γάμου.

Ὅλα αὐτὰ τὰ κωλύματα ἔχουν σκοπὸν νὰ κάμουν τοὺς συζύγους τέτοιους, ὥστε νὰ βοηθῶνται σωματικῶς καὶ πνευματικῶς ἀναμεταξὺ των. Νὰ κάμνουν τέκνα καὶ νὰ δίδουν εἰς αὐτὰ ὀρθόδοξον χριστιανικὴν ἀνατροφὴν καὶ νὰ αὐξάνουν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Αὐταὶ αἱ ὑποχρεώσεις των εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ γάμου.

Ὡστε ὁ γάμος εἶναι ἓνα μυστήριον, ποῦ τὸ καθιέρωσεν αὐτὸς ὁ Θεός. Κατ' αὐτὸ ἀγιάζεται ὁ δεσμὸς τῶν νεονύμφων μὲ τὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης, τῆς τεκνοποιίας καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων των.

Ἡ ἀκολουθία τοῦ μυστηρίου τούτου ἔχει δύο ἱεράς τελετάς, τὴν τελετὴν τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τὴν τελετὴν τῆς στέψεως.

Αἱ δύο αὐταὶ τελεταὶ ἐγίνοντο ἄλλοτε χωριστὰ εἰς τὸν ναὸν μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν. Σήμερον γίνονται μαζὶ εἴτε εἰς τὸν ναὸν, εἴτε εἰς τὴν οἰκίαν.

Ἡ τελετὴ τοῦ ἀρραβῶνος εἶναι προεισαγωγή τῆς τελετῆς τῆς στέψεως (στεφανώματος). Εἰς αὐτὴν ὁ ἱερεὺς ἀνταλλάσσει τὰ δακτυλίδια εἰς τοὺς μνηστευομένους (ἀρραβωνιασμένους), τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν νύμφην, ἀφοῦ προηγουμένως εὐλογῆσεν αὐτὰ καὶ αὐτούς. Τὴν ἀνταλλαγὴν αὐτὴν ὕστερα κάμνει καὶ ὁ παράνυμφος (κουμπάρος) ἢ οἱ παράνυμφοι, ἐνῶ λέγει: «ἀρραβωνίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Ἀμήν».

Ἡ τελετὴ τῆς στέψεως (στεφανώματος) περιέχει τὴν εὐλογίαν καὶ τὸν ἀγιασμόν τοῦ δεσμοῦ τῶν νεονύμφων. Καὶ σημεῖον εἶναι τὰ στέφανα, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἱερεὺς στέφει τὰς κεφαλὰς των διὰ νὰ δείξῃ πόσῃ μεγάλῃ τιμῇ δίδει εἰς αὐτούς. Τὰ στέφανα αὐτὰ ἀνταλλάσσει ὁ ἱερεὺς

εις τὰς κεφαλὰς των, ἐνῶ λέγει : Στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ἄμην». Τοὺς λόγους αὐτοὺς λέγει ἀντιστρόφως καὶ εἰς τὴν νύμφην.

Οἱ στέφανοι φανερῶνουν ὄχι μόνον τὴν τιμὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν νίκην καὶ τὸ ὅτι οἱ νεόνυμφοι θὰ διαφυλάξουν τὸν συζυγικὸν των βίον ἠθικὸν καὶ καθαρὸν.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δὲν ἐπιτρέπει τὸ διαζύγιον διὰ κανένα ἀπολύτως λόγον καὶ ἐπιτρέπει τὸν τέταρτον γάμον.

Ἐὰν ἐκεῖνοι, ποὺ θὰ ἔλθουν εἰς γάμον εἶναι ἑτερόδοξοι, δηλαδὴ ὁ ἀνὴρ δυτικὸς καὶ ἡ γυνὴ ὀρθόδοξος ἢ καὶ τὸ ἀντίθετον, τότε συμφωνοῦν αἱ δύο ἐκκλησίαι νὰ γίνῃ ὁ γάμος μικτός, δηλαδὴ νὰ γίνουν δύο μυστήρια εἰς αὐτοὺς, ἓνα ὀρθόδοξον καὶ ἓνα δυτικόν. Πρέπει ὅμως τὰ τέκνα νὰ ἀνατραποῦν μὲ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀπορρίπτουν τὸν γάμον ὡς μυστήριον καὶ παραδέχονται τὸν πολιτικὸν γάμον, δηλαδὴ γάμον ποὺ τὸν ἀναγνωρίζει μόνον ἡ πολιτεία. Ἐπιτρέπουν τὸ διαζύγιον καθὼς καὶ τὸν τέταρτον γάμον.

7. Ἡ Ἱερωσύνη.

Ἡ Ἐκκλησία μας παρέχει εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὅλα τὰ μυστήρια, περὶ τῶν ὁποίων εἶπομεν, μὲ ὠρισμένα καὶ ἐκλεκτὰ πρόσωπα. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ ἔχουν τὴν ὑποχρῶσιν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τέλει τῶν μυστηρίων νὰ κηρύττουν τὸν θεῖον λόγον, νὰ διοικοῦν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ ἀγιάζουν τὰ μέλη αὐτῆς.

Ὡς πρῶτα ἐκλεκτὰ πρόσωπα τῆς ἐκκλησίας ἦσαν οἱ Ἀπόστολοι, τοὺς ὁποίους ἐξέλεξεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς ἔδωκε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἡ ἐκλογὴ αὐτὴ ἔγινεν ἀπὸ τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἀνάστασίν του, ὅταν ἐφάνη εἰς αὐτοὺς.

Οἱ ἀπόστολοι ἔπειτα ἔδωσαν τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν εἰς τοὺς μαθητὰς των, ἀφοῦ ἔθεσαν εἰς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν τὰς χεῖράς των. Καὶ ἔτσι μετεδόθη αὐτὴ ἀπὸ τὸν Χριστὸν εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἀπὸ τούτους εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μέχρι σήμερον.

Σήμερον ἡ ἐξουσία αὐτὴ δίδεται μὲ τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης. Καὶ ὅσοι θεωροῦνται ἱκανοὶ δι' αὐτὴν ἐκλέγονται μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν, δηλαδὴ χειροτονοῦν-

ται, καὶ λέγονται κληρικοί, διότι ἐξέλεξαν ὡς κληρὸν των (ἔργον των) νὰ ὑπηρετοῦν τὴν Ἐκκλησίαν.

α) **Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης.** Οἱ κληρικοί διακρίνονται εἰς τρεῖς τάξεις (βαθμούς), εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Διακόνου, εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπισκόπου.

1) **Ὁ Διάκονος.** Ὁ Διάκονος διακονεῖ (ὑπηρετεῖ) τὸν ἱερέα καὶ τὸν ἐπίσκοπον, ὅταν τελοῦν τὰ μυστήρια καὶ τὰς ἱεράς τελετάς. Ἡ διακονία αὐτὴ (ὑπηρεσία) τοῦ διακόνου ἀναφαίνεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους. Ὁ Διάκονος μόνον βοηθὸς εἶναι καὶ δὲν ἔχει ὅλον τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης διὰ νὰ τελῆσῃ μυστήριον.

2) **Ὁ Πρεσβύτερος (ἱερεὺς).** Οἱ Πρεσβύτεροι ἦσαν ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐκυβέρνων τὰς διαφόρους ἐκκλησίας τῆς περιφέρειας, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν τοποθετημένοι. Τελοῦν ὅλα τὰ μυστήρια ἐκτὸς τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ μύρου, τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ. Τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως ἐκτελεῖ τότε μόνον, ὅταν λάβῃ τὴν ἄδειαν τοῦ Ἐπισκόπου.

Εἰς τὸν πρεσβύτερον ἀκόμη ἐπιτρέπεται νὰ κηρύττῃ τὸν θεῖον λόγον καὶ νὰ κυβερνᾷ τὴν ἐνορίαν του.

3) **Ὁ Ἐπίσκοπος.** Ἐπίσκοποι εἶναι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους πρῶτους ἐχειροτόνησαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἐθεωροῦντο ὡς ἀντιπρόσωποι αὐτῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων ἀνεγνωρίσθησαν ὡς διάδοχοι αὐτῶν.

Ὁ Ἐπίσκοπος ἔχει ὀλόκληρον τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης καὶ τὸ μεταδίδει εἰς τὸν πρεσβύτερον καὶ τὸν διάκονον.

Ἐκτελεῖ λοιπὸν ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ μυστήρια, διδάσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τοῦ ποιμνίου τῆς ἐπισκοπῆς του.

Οἱ κληρικοί τῶν τριῶν τούτων βαθμῶν ἔχουν καὶ ἄλλα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα δὲν σημαίνουν βαθμούς, ἀλλὰ ἀξιώματα τιμητικά. Π. χ. ὁ Ἐπίσκοπος λέγεται καὶ Ἀρχιεπίσκοπος, Μητροπολίτης, Πατριάρχης, Πάπας κλπ. Ὁ Πρεσβύτερος λέγεται καὶ Πρωθιερεὺς, Πρωτοπρεσβύτερος, Πρωτοπαπᾶς, Οἰκονόμος κλπ. Ὁ ἄγαμος πρεσβύτερος λέγεται ἱερομόναχος, ἀρχιμανδρίτης κλπ.

Ὁ προορισμὸς τῶν κληρικῶν εἶναι πολὺ μεγάλος, διότι ἡ Ἐκκλησία παραδίδει εἰς αὐτοὺς τὰς ψυχὰς τῶν χριστιανῶν διὰ νὰ τὰς ὀδηγήσουν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας.

Δι' αὐτὸ πρέπει οἱ κληρικοὶ νὰ εἶναι ἠθικοὶ ἄνθρωποι καὶ μορφωμένοι.

Διὰ νὰ γίνῃ κληρικός ἓνας λαϊκὸς πρέπει νὰ χειροτονηθῇ. Ἡ χειροτονία αὕτη εἶναι μία ἰδιαιτέρα ἱερά τελετή, μὲ τὴν ὁποῖαν λαμβάνει τὴν θείαν χάριν τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης. Ἡ χάρις αὕτη καθιστᾷ τοῦτον ὡς τὸν ἐκλεκτὸν λειτουργὸν τῆς Ἐκκλησίας διὰ νὰ τελῇ τὰ μυστήρια, νὰ κηρύττῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπισκόπου ἐπὶ τοῦ ὑποψηφίου κληρικοῦ καὶ αἱ εὐχαί, τὰς ὁποίας ἀπαγγέλλει ὁ Ἐπίσκοπος, εἶναι τὰ ὀρατὰ σημεῖα τοῦ μυστηρίου τούτου.

Τὴν χειροτονίαν μόνον ὁ Ἐπίσκοπος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκτελῇ καὶ ἡ χειροτονία αὕτη εἶναι διάφορος εἰς κάθε βαθμὸν.

Ὁ διάκονος καὶ ὁ πρεσβύτερος χειροτονοῦνται ἀπὸ ἓνα ἐπίσκοπον. Καὶ δύο τοὐλάχιστον Ἐπίσκοποι χειροτονοῦν τὸν Ἐπίσκοπον. Ἀπαγορεύεται νὰ εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος ἕγγαμος, ἐπιτρέπεται μόνον ὁ γάμος εἰς τοὺς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους προτοῦ ὅμως νὰ χειροτονηθοῦν. Ἐπιτρέπεται ἐπίσης ἕγγαμος πρεσβύτερος νὰ γίνῃ Ἐπίσκοπος μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ὑποχρεώνει ὅλους τοὺς κληρικοὺς καὶ τῶν τριῶν βαθμῶν νὰ εἶναι ἄγαμοι.

Ἀπὸ τοὺς Διαμαρτυρομένους μόνον οἱ Ἀγγλικανοὶ ἢ Ἐπισκοπιανοὶ ἔχουν καὶ τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης, οἱ λοιποὶ ἔχουν μόνον τὸν βαθμὸν τοῦ διακόνου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου. Καὶ ἐπιτρέπουν τὸν γάμον τῶν κληρικῶν τῶν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην φοράν.

Ἡ μέλλουσα ζωὴ.

α.) Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.

Ἄρθρον 11ον «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν».

Διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, ὅτι προσδοκῶμεν (περιμένομεν) τὴν ἡμέραν, πού οἱ νεκροὶ θὰ ἀναστηθοῦν.

Τὴν πίστιν μας αὐτὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν στηρίζομεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶπε, ὅτι θὰ ἔλθῃ στιγμή, ποὺ οἱ νεκροὶ θὰ ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ καὶ θὰ ἀναστηθοῦν.

Ἡ ἀνάστασις θὰ γίνῃ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ὅποτε θὰ ἀναστηθοῦν τὰ σώματα τῶν νεκρῶν καὶ θὰ ἐνωθοῦν μὲ τὰς ψυχὰς των, ποὺ αὐταὶ δὲν ἀπέθανον, διότι εἶναι ἀθάνατοι. Τὴν ἐλπίδα μας αὐτὴν στηρίζομεν ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἔγινε ἡ ἀρχὴ καὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.

Δὲν εἶναι γνωστόν, πότε ἀκριβῶς θὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.

Ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Χριστοῦ δὲν θὰ μᾶς εὕρῃ ὅλους νεκρούς, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ζωντανούς.

Τώρα, ποὺ ἀποθνήσκουν οἱ ἄνθρωποι, μόνον τὸ σῶμα των καταστρέφεται, διότι εἶναι ὑλικόν, ἡ ψυχὴ των ὅμως μένει ἀθάνατος. Τότε καὶ τὸ σῶμα θὰ γίνῃ πνευματικόν.

Ἄφοῦ θὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις ὁ Χριστὸς τότε θὰ κρίνῃ τοὺς ζῶντας καὶ νεκρούς, ὅπως εἶδαμεν εἰς τὸ ἔβδομον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου.

β') Ἡ ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Ἄρθρον 12ον. «Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».

Τὸ τελευταῖον αὐτὸ ἄρθρον τοῦ Συμβόλου μᾶς διδάσκει νὰ ἔχωμεν πίστιν εἰς μίαν μέλλουσαν ζωὴν, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ δίκαιοι θὰ ἀνταμειφθοῦν καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ τιμωρηθοῦν αἰώνως.

Αὐτὴ ἡ μέλλουσα ζωὴ εἶναι ἡ ζωὴ ἡ νέα, ποὺ θὰ παρουσιασθῇ, ἀφοῦ γίνῃ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, καὶ ἡ ζωὴ αὐτὴ θὰ εἶναι αἰώνια.

Εἰς αὐτὴν τὴν νέαν καὶ αἰώνιον ζωὴν οἱ δίκαιοι, ποὺ θὰ κριθοῦν ἀπὸ τὸν Χριστόν, θὰ ἀπολαύσουν θεῖα ἀγαθὰ. Δηλαδὴ θὰ ἀπολαύσουν μίαν παντοτεινὴν χαρὰν καὶ εὐτυχίαν, δὲν θὰ δοκιμάζουσι λύπας καὶ θλίψεις καὶ θὰ βλέπουν τὸν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον.

Ἐνῶ οἱ ἄδικοι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ ἔχουν λύπας καὶ στενοχωρίας καὶ θὰ βασανίζονται αἰώνως ἀπὸ τὴν σκέψιν τῶν ἁμαρτωλῶν των πράξεων.

Ἡ εὐτυχία ὅμως τῶν δικαίων καθὼς καὶ ἡ δυστυχία

τῶν ἀδίκων δὲν θὰ εἶναι ἡ ἴδια, ἀλλὰ διάφορος, σύμφωνα
μὲ τὰς πολλὰς ἢ ὀλίγας καλὰς ἢ κακὰς πράξεις τῶν.
Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν
ἡμέραν ἐκείνην τῆς φοβερᾶς κρίσεως θὰ ἀποδώσῃ σὲ κα-
θένα τὸ δίκαιον σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΗΘΙΚΟΝ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΜΑΣ

Με την ἐξήγησιν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν δώδεκα ἀρθρῶν τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἐμάθομεν τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν διὰ νὰ μὴ πλανώμεθα εἰς τὴν πίστιν μας.

Τώρα ὀφείλομεν νὰ μάθωμεν καὶ τί πρέπει νὰ πράττωμεν, δηλαδὴ ποῖα εἶναι τὰ χριστιανικὰ ἔργα μας, διὰ νὰ γίνωμεν τέλειοι χριστιανοί.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ὅμως ποῖα εἶναι τὰ χριστιανικὰ μας ἔργα, πρέπει νὰ μάθωμεν τὰ καθήκοντά μας. Τὰ καθήκοντά μας αὐτὰ εἶναι μερικαὶ ἠθικαὶ ἀλήθειαι, αἱ ὁποῖαι μᾶς διδάσκουν, ποίας ὑποχρεώσεις ἔχομεν εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὸν πλησίον μας καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν μας. Μὲ τὰς ἀληθείας αὐτάς θὰ γίνωμεν ἄνθρωποι ἠθικοὶ καὶ δι' αὐτὸ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ βιβλίου μας λέγεται ἠθικόν.

Αἱ ἠθικαὶ αὐταὶ ἀλήθειαι, ποὺ φανερώνουν τὰ καθήκοντά μας, περιέχονται εἰς τὸν Δεκάλογον, ὅπως αἱ ἀλήθειαι τῆς πίστεώς μας, ὅπως ἐμάθομεν, περιέχονται εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως.

1. Ὁ Δεκάλογος.

Ὁ Δεκάλογος εἶναι ὁ ἠθικὸς νόμος τοῦ Θεοῦ, γραμμένος εἰς τὰς δύο ἐκείνας πλάκας, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὁ Μωϋσῆς ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ. Εἰς τὸν νόμον αὐτὸν εἶναι χαραγμένη ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ εἰς δέκα ἐντολάς. Δι' αὐτὸ ὁ νόμος αὐτὸς λέγεται Δεκάλογος καὶ εἶναι ὁ ἐξῆς :

Πρώτη ἐντολή. Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.

Κοντομάρη-Μηνιατή, Κατήχησις καὶ Λειτουργικὴ

Δευτέρα έντολή. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἶδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.

Τρίτη έντολή. Οὐ λήψει τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.

Τετάρτη έντολή. Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἔργῳ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου.

Πέμπτη έντολή. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἑκτὴ έντολή. Οὐ φονεύσεις.

Ἑβδόμη έντολή. Οὐ μοιχεύσεις.

Ὀγδόη έντολή. Οὐ κλέψεις.

Ἐνάτη έντολή. Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.

Δεκάτη έντολή. Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν.

Α' Ὁ θρησκευτικὸς βίος.

Τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα.

1. Τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν.

Αἱ τέσσαρες πρῶται έντολαὶ τοῦ Δεκαλόγου μᾶς διδάσκουν τὰ καθήκοντά μας εἰς τὸν Θεόν καὶ λέγονται θρησκευτικὰ καθήκοντα.

Πρώτη έντολή. Μὲ τὴν πρώτην έντολήν διδασκόμεθα, ὅτι πρέπει νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἕνας καὶ μόνος εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς μας, πού ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον, καὶ προνοεῖ δι' αὐτὸν ὡς ἕνας ἀγαθὸς πατήρ.

Δηλαδή πρέπει νὰ εἴμεθα μονοθεῖσταί.

Ἡ πίστις μας ὅμως εἰς τὸν ἕνα Θεόν, παντοδύναμον καὶ ἀγαθόν, περιλαμβάνει καὶ τὴν ἀγάπην μας καὶ τὴν ἐλπίδα μας πρὸς Αὐτόν. Μὲ τὴν ἀγάπην μας τὸν εὐγνωμονοῦμεν διὰ τὰς εὐεργεσίας του πρὸς ἡμᾶς. Μὲ τὴν ἐλπίδα μας περιμένομεν μὲ πίστιν τὴν βοήθειάν του καὶ μάλιστα εἰς τὰς στιγμὰς τῶν θλίψεων μας.

Δευτέρα έντολή. Ἡ δευτέρα έντολή μᾶς διδάσκει νὰ μὴν εἴμεθα εἰδωλολάτραι. Δηλαδή νὰ νομίζωμεν ὡς Θεόν,

ἴσα βλέπομεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς. Διότι αὐτὰ εἶναι κτίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀντὶ νὰ λατρεύωμεν τὸν κτίστην, θεοποιούμεν τὰ κτίσματα καὶ ἔτσι γινόμεθα εἰδωλολάτραι.

Ὁ Θεὸς εἶναι πνευματικός, ἐνῶ τὰ κτίσματά του εἶναι ὕλικά, καὶ δι' αὐτὸ ὀφείλομεν νὰ τὸν προσκυνούμεν πνευματικῶς, ὅπως ἐδίδαξεν ὁ Χριστὸς εἰς τὴν ὁμιλίαν του μετὰ τὴν Σαμαρείτιδα.

Τρίτη ἐντολή. Ἡ τρίτη ἐντολὴ μᾶς διδάσκει, ὅτι ἱερὸν καθήκον ἔχομεν νὰ μὴ μεταχειριζόμεθα καὶ ἐπικαλούμεθα τὸ ἅγιον ὄνομα τοῦ Θεοῦ μετὰ ἀσέβειαν καὶ χωρὶς λόγον.

Τὴν ἀσέβειάν μας αὐτὴν δεικνύομεν πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν μεταχειριζόμεθα τὸ ὄνομά του εἰς τοὺς ὄρκους μας καὶ εἰς τὰς βλασφημίας μας. Οἱ ψευτικοὶ ὄρκοι, τοῦ κάμνομεν μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἰς διάφορα πράγματα, καὶ αἱ βλασφημίαι τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ εἶναι δύο πολὺ μεγάλα ἁμαρτήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προφυλασσώμεθα.

Τετάρτη ἐντολή. Ἡ τετάρτη ἐντολὴ μᾶς διδάσκει ὅτι ἕξ ἡμέρας πρέπει νὰ ἐργαζόμεθα καὶ τὴν ἑβδόμην ὀφείλομεν νὰ ἀναπαυώμεθα. Ἡ ἱερὰ αὕτη ἀνάπαυσις ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἑβδομάδος θὰ μᾶς δώσῃ τὸν καιρὸν νὰ λατρεύωμεν τὸν Θεόν, νὰ μὴ λησμονῶμεν τὰ ἱερὰ καθήκοντά μας καὶ νὰ κερδίζωμεν νέας δυνάμεις χάριν τῆς ὑγείας μας.

Ἡ ἀνάπαυσις αὕτη λέγεται εἰς ἡμᾶς τοὺς χριστιανοὺς Κυριακὴ ἀργία, κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ μεταβαίνωμεν εἰς τὴν θεῖαν λειτουργίαν, νὰ διδάσκωμεν καὶ νὰ διδασκώμεθα τὰς ἀληθείας τῆς θρησκείας μας καὶ νὰ κάμνωμεν καλὰ καὶ φιλόανθρωπα ἔργα. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἱερᾶς ἀναπαύσεως δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωμεν μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπηρεταὶ μας, διότι καὶ αὐτοὶ εἶναι μέλη βοθητικὰ τῆς οἰκογενείας μας.

2. Τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν πλησίον μας καὶ τὸν ἑαυτὸν μας.

Αἱ λοιπαὶ ἕξ ἐντολαὶ μᾶς διδάσκουν τὰ καθήκοντα, ποὺ πρέπει νὰ ἔχωμεν πρὸς τοὺς πλησίον μας, πρὸς τοὺς ὁποίους ἢ συμπεριφορὰ μας πρέπει νὰ εἶναι ὁμοία μετὰ τὴν συμπεριφορὰν μας πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας.

Εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἐλεήμονος Σαμαρείτου ἐμάθαμεν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπε εἰς τὸν νομικόν, ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τὸ καθηκόν μας πρὸς τὸν Θεὸν ἔρχεται δεῦτερον, τὸ καθηκόν μας πρὸς τὸν πλησίον, «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν».

Ἐπίσης εἰς τὴν παραβολὴν αὐτὴν μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι πλησίον μας εἶναι κάθε ὁμοίός μας, δηλαδὴ κάθε ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἠμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἐχθρός μας ἀκόμη, εἴτε καὶ ἀπὸ ἄλλον τόπον ἢ καὶ ἄλλης θρησκείας.

Β' Ὁ οἰκογενειακὸς βίος.

Ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς γονεῖς μας.

Πέμπτη ἐντολή. Ὁ πρῶτος πλησίον μας εἶναι οἱ γονεῖς μας, καὶ δι' αὐτὸ ἡ πέμπτη ἐντολὴ μᾶς διδάσκει νὰ σεβώμεθα καὶ νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα μας. Καὶ ἡ ἀγάπη αὐτὴ θὰ μᾶς κάμῃ εὐτυχεῖς εἰς ὅλα τὰ χρόνια τῆς ζωῆς μας.

Οἱ γονεῖς μας εἶναι οἱ πρῶτοι εὐεργέται μας, διότι αὐτοί, ἀφοῦ μᾶς ἔφεραν εἰς τὸν κόσμον, δὲν παύουν νὰ κοπιᾶζουν, νὰ ὑποφέρουν διὰ τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν μας καὶ νὰ μᾶς κάμουν καλοὺς καὶ χρησίμους ἀνθρώπους.

Ὁφείλομεν λοιπὸν νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες εἰς τοὺς εὐεργέτας γονεῖς μας. Καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην μας νὰ δεικνύωμεν μὲ τὸν σεβασμὸν μας καὶ τὴν ὑπακοήν μας. Καὶ νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μας. Ὅταν γηράσουν ἢ εἶναι ἀσθενεῖς νὰ τοὺς περιποιώμεθα μὲ κάθε θυσίαν μας, ἂν καὶ αἱ θυσίαι μας δι' αὐτοὺς δὲν ἰσοδυναμοῦν μὲ τὰς θυσίας, ποὺ ἔκαμαν ἐκεῖνοι δι' ἡμᾶς. Ὁ υἱός, ποὺ δὲν ἔχει ἀγάπην πρὸς τοὺς γονεῖς του, κάμνει τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα. Εἶναι ἄνθρωπος δυστυχῆς, διότι εἶναι ἀνάξιος νὰ λέγεται υἱός καὶ ὁ κόσμος τὸν περιφρονεῖ καὶ τὸν ἀηδιάζει.

Ὁφείλομεν νὰ μιμούμεθα τὴν διαγωγὴν τῶσων παιδιῶν, ποὺ ἔδειξαν τὴσσην στοργὴν πρὸς τοὺς γονεῖς των, ὅπως π. χ. εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὁ Ἰωσήφ, ὁ Ταβίας καὶ ἄλλοι.

Ὡς γονεῖς μας ὀφείλομεν νὰ θεωρῶμεν καὶ τοὺς διδασκάλους μας, διότι μᾶς δίδουν τὴν πνευματικὴν μας μόρφωσιν καὶ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν προκοπὴν μας, ὅπως καὶ οἱ φυσικοὶ μας γονεῖς.

Εἰς τὴν ἀγάπην μας πρέπει ἀκόμη νὰ περιλαμβάνω-
μεν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφάς μας καὶ μάλιστα τοὺς
μεγαλυτέρους μας, πού εἶναι δι' ἡμᾶς ὡσάν γονεῖς μας.

Ἀπὸ τὴν ἀγάπην μας αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ ξεχωρί-
ζωμεν καὶ τοὺς ὑπηρετάς τῆς οἰκίας μας, διότι καὶ αὐτοὶ
εἶναι ὡσάν μέλη τῆς οἰκογενείας μας καὶ μὲ τὴν πρόθυ-
μον ὑπηρεσίαν των μᾶς βοηθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας μας.

Γ' Ὁ Κοινωνικὸς βίος.

Τὰ λοιπὰ καθήκοντά μας πρὸς ὄλους τοὺς
ἄλλους ὁμοίους μας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καθήκοντα πρὸς τὰ μέλη τῆς οἰκογε-
νειας μας ἔχομεν καθήκοντα καὶ πρὸς ὄλους τοὺς ἄλλους
ὁμοίους μας, πού εἶναι μέλη τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν
ζῶμεν.

Διότι ἡ κοινωνία εἶναι μιὰ μεγάλη οἰκογένεια, πού
τὴν ἀποτελοῦν τὰ διάφορα μέλη ὄλων τῶν οἰκογενειῶν.

Ὅφειλομεν λοιπὸν νὰ μεταχειριζώμεθα ὄλους αὐτοὺς
τοὺς ὁμοίους μας, ὅπως θέλομεν καὶ ἡμεῖς νὰ μεταχειρι-
ζῶνται ἐκεῖνοι ἡμᾶς.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς μεταχειρίσεώς μας καὶ συμπερι-
φορᾶς λέγεται δικαιοσύνη καὶ αὕτη εἶναι ἡ σπουδαιότερα
ἀπὸ τὰς ἀρετάς μας. Ἐὰν ἔχωμεν δικαιοσύνην πρὸς τοὺς
ἄλλους, τότε θὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ἡσυχίαν μας, τὴν
ἀσφάλειάν μας καὶ τὴν εὐτυχίαν μας. Διότι, ὅταν εἴμεθα
ἄνθρωποι δίκαιοι, θὰ σεβώμεθα τὰ διάφορα ἀγαθὰ τοῦ
πλησίον μας, πού εἶναι ἡ ζωὴ του, ἡ τιμὴ του, τὰ συμφέ-
ροντά του κ. τ. λ. Ὅταν καὶ οἱ ἄλλοι σεβῶνται τὰ ἰδικά
μας ἀγαθὰ, τότε εἴμεθα ἡσυχιοὶ, ἀσφαλεῖς καὶ εὐτυχεῖς.
Ὅλα ὅμως αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ τὰ χάνομεν, ὅταν εἴμεθα
ἀδικοὶ. Καὶ τότε ἡ ἀδικία, πού εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἐχ-
θρὸς μας, μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸν φθόνον, πού εἶναι ἡ μεγα-
λύτερα κακία.

Τὰ καθήκοντά μας λοιπὸν πρὸς τοὺς ὁμοίους μας εἶ-
ναι τὰ ἑξῆς :

1) Ὁ σεβασμὸς τῆς ζωῆς των.

Ἐκτη ἐντολή. Ἡ Ἐκτη ἐντολή τοῦ Δεκαλόγου μᾶς
διδάσκει ὅτι ἔχομεν καθήκον νὰ σεβώμεθα τὴν ζωὴν τοῦ
πλησίον μας καὶ νὰ μὴ τοῦ τὴν ἀφαιρῶμεν.

Ὁ φονεὺς κάμνει τὸ μεγαλείτερον ἁμάρτημα, διότι ὄχι μόνον ἐμποδίζει τὸν πλησίον του, ποῦ τοῦ ἀφήρεσε τὴν ζωὴν, νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς του (προορισμόν), ἀλλὰ βλάπτει καὶ τὴν κοινωνίαν, διότι μὲ τὸν φόνον τῆς παίρνει ἕνα χρήσιμον μέλος τῆς.

Κι' ἐκεῖνος ἀκόμη, ποῦ αὐτοκτονεῖ, εἶναι φονεὺς τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ πράττει τὸ ἴδιον ἁμάρτημα. Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν δικαίωμα ν' ἀφαιρέσωμεν τὴν ζωὴν μας, μόνος ὁ Θεὸς μᾶς τὴν ἀφαιρεῖ, ὅταν θελήσῃ, διότι ἐκεῖνος μᾶς τὴν ἔδωσε.

2) Ὁ σεβασμὸς τῆς τιμῆς των.

Ἐβδόμη ἐντολή. Ἡ τιμὴ εἶναι τὸ καλὸν ὄνομα, ποῦ ἀπέκτησε κανεὶς ὡς οἰκογενειάρχης καὶ ὡς πολίτης. Ἡ τιμὴ αὐτὴ εἶναι τὸ πολυτιμότερον ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου, διότι μὲ αὐτὴν ἀποκτᾷ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἄλλων εἰς τὸ ἐπάγγελμα, ποῦ ἔχει. Δι' αὐτὸ ἡ Ἁγία Γραφή λέγει: «αἰρετώτερον ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς», δηλαδή εἶναι προτιμότερον νὰ ἔχη κανεὶς καλὸν ὄνομα (ὕπόληψιν), παρὰ νὰ ἔχη πολὺν πλοῦτον. Καὶ ὁ λαὸς διὰ νὰ δεῖξῃ τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς ὑπολήψεως τοῦ ἀνθρώπου λέγει «ἡ τιμὴ τιμὴν δὲν ἔχει καὶ χαρὰ στον, ποῦ τὴν ἔχει».

Ὅσοι λοιπὸν ὑβρίζουν καὶ συκοφαντοῦν τὴν ὑπόληψιν τοῦ πλησίον προξενοῦν τὴν μεγαλυτέραν ζημίαν καὶ κάνουν τὸ μεγαλυτέρον κακόν.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ εἴμεθα ὑβρισταὶ καὶ συκοφάνται τοῦ πλησίον μας.

3) Ὁ σεβασμὸς τῆς περιουσίας των.

Ὀγδόη ἐντολή. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν τιμίαν ἐργασίαν του σχηματίζει ἕνα κεφάλαιον (περιουσίαν) μικρὰν ἢ μεγάλην. Μὲ αὐτὴν συντηρεῖ τὸν ἑαυτόν του καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Ἀναπτύσσει τὰ τέκνα του καὶ τοὺς δίδει μίαν μόρφωσιν καὶ ἀναπτύσσει ἀκόμη τὸ ἐπάγγελμά του, ποῦ εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν κοινωνίαν. Δι' αὐτὸ ἡ ὀγδόη ἐντολὴ τοῦ Δεκαλόγου μᾶς διδάσκει νὰ σεβώμεθα τὴν περιουσίαν τοῦ ἄλλου καὶ νὰ μὴν τὴν ἀφαιρῶμεν.

Οἱ κλέπται λοιπὸν καὶ οἱ λησταὶ παραβαίνουν τὴν ἐντολὴν αὐτὴν καὶ εἶναι οἱ μεγαλυτέροι ἐχθροὶ τῆς κοινωνίας.

Κλέπτης είναι και εκείνος, που εύρισκει κάπου ένα οιονδήποτε αντικείμενον και δέν τό επιστρέφει εις εκείνον, που τό έχασε, Καί, αν δέν τόν εύρη, όφείλει νά τό παραδώση εις τήν άστυνομίαν.

Οί όκνηροί και οί άεργοι εύκολα παρασύρονται εις τήν κλοπήν, δι' αυτό πρέπει νά εργαζώμεθα διά νά μήν υποπέσωμεν εις αυτήν τήν άμαρτίαν.

4) 'Ο σεβασμός τής έλευθερίας των.

'Ενάτη έντολή : "Όταν κανεις πηγαίνει εις τό δικαστήριον και ψευδομαρτυρή έναντίον του πλησίον του, του κάνει τό μεγαλύτερον κακόν. Ήμπορεί ό άθώος άνθρωπος μέ τήν ψευδή μαρτυρίαν νά καταδικασθῆ, εις φυλάκισιν και έτσι νά χάση τήν έλευθερίαν του. Δι' αυτό ή ένάτη έντολή άπαγορεύει τήν ψευδομαρτυρίαν έναντίον του πλησίον μας. Ένω πρέπει νά υπερασπίζωμεν τόν πλησίον μας μέ τήν άληθή μαρτυρίαν μας και νά ένθυμούμεθα πάντοτε τους λόγους τής Άγίας Γραφής, που μάς λέγουν : «δ σὺ μισεῖς, μηδενί ποιήσης», δηλαδή, ό,τι έσὺ μισεῖς, εις κανένα νά μή τό κάμης.

5) 'Ο σεβασμός των άγαθών των.

Δεκάτη έντολή. Μέ τήν τελευταίαν δεκάτην έντολήν διδασκόμεθα, ότι όχι μόνον δέν πρέπει νά βλάπτωμεν μέ τά έργα μας όλα τά άγαθά του πλησίον μας (δηλαδή τήν ζωήν του, τήν τιμήν, τήν περιουσίαν του, τήν έλευθερίαν του), άλλ' ούτε καν νά σκεφθώμεν τό κακόν έναντίον των άγαθών του. 'Ο Χριστός δέν τιμωρεῖ μόνον τήν πράξιν, αλλά και τήν κακήν σκέψιν και επιθυμίαν.

Δι' αυτό πρέπει πάντοτε νά σκεπτόμεθα και νά επιθυμώμεν τό άγαθόν και νά άποφεύγωμεν κάθε κακήν επιθυμίαν.

3. 'Η Προσευχή.

Εΐδομεν εις τό μάθημα περί των καθηκόντων μας προς τόν Θεόν, ότι πρέπει νά τόν πιστεύωμεν, νά τόν αγαπώμεν και νά έλπίζωμεν ότι άπ' αυτόν θα λάβωμεν κάθε άγαθόν. Διότι ό,τι ειΐμεθα και ό,τι έχομεν, τά όφείλομεν εις τόν Θεόν. 'Η πίστις μας, ή άγάπη μας και ή έλπίς μας προς Αυτόν λέγεται ευσέβεια και ήμεῖς εϋσεβεῖς.

Είναι όμως απαραίτητον καθήκόν μας, νὰ εὐγνωμονώμεν τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὁμολογώμεν, ὅτι πάντα ὅσα ἔχομεν προέρχονται ἀπὸ Αὐτόν. Ἡ ζωὴ μας, ἡ ὑγεία μας, τὰ ἀγαθὰ μας κλπ. ὅλα ἀπὸ τὸν Θεὸν προέρχονται.

Διὰ νὰ λεγώμεθα λοιπὸν εὐσεβεῖς ὀφείλομεν νὰ δείξωμεν ὄλην τὴν εὐσεβειάν μας μὲ λόγους καὶ μὲ ἔργα. Αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς εὐσεβείας μας λέγεται λατρεία καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς τρόπους τῆς λατρείας μας πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι ἡ προσευχὴ μας.

Προσευχὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τῆς εὐσεβείας μας μὲ λόγους. Εἶναι μία ὁμιλία ποὺ κάμνομεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ μὲ τὴν ὁποῖαν ἀνυψώνεται ὁ νοῦς μας πρὸς Αὐτόν.

α' Τὰ εἶδη τῆς προσευχῆς.

Μὲ τὴν προσευχὴν μας ζητοῦμεν πρῶτον τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ διὰ κάθε τι, ποὺ μᾶς λείπει, καὶ τὸν παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς στείλῃ τὴν χάριν του διὰ νὰ φωτίζη τὸν νοῦν μας καὶ τὴν καρδίαν μας εἰς κάθε ἀγαθὴν πράξιν. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς προσευχῆς λέγεται προσευχὴ δεήσεως ἢ παρακλήσεως.

Ἄλλο εἶδος προσευχῆς εἶναι ἡ προσευχὴ ἐκείνη, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐκφράζομεν τὸν πόνον τῆς ψυχῆς, διότι αἰσθανόμεθα, πῶς ὁ βίος μας εἶναι ἀμαρτωλὸς καὶ ζητοῦμεν τὴν συγχώρησιν τῶν ἀμαρτιῶν μας. Ἡ προσευχὴ αὕτη λέγεται προσευχὴ μετανοίας. Πολλάκις μὲ τὴν προσευχὴν μας ὑμνοῦμεν τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, ποὺ τὸ βλέπομεν εἰς τὰ θαυμαστά δημιουργήματά του. Καὶ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς προσευχῆς λέγεται προσευχὴ δοξολογίας.

Ἄλλοτε πάλιν προσευχώμεθα διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσωμεν διὰ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰς εὐεργεσίας, ποὺ ἐλάβομεν ἢ λαμβάνομεν ἀπὸ Αὐτόν. Καὶ ἡ προσευχὴ αὕτη λέγεται προσευχὴ εὐχαριστίας.

β' Πῶς πρέπει νὰ προσευχώμεθα.

Ὁ Χριστὸς εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου προυτίμησε τὴν προσευχὴν τοῦ Τελώνου καὶ ὄχι τοῦ Φαρισαίου. Διότι ἡ προσευχὴ τοῦ Τελώνου ἔγινε μὲ ταπεινώσιν καὶ ἀναγνώρισιν τῆς ἀμαρτίας του, ἐνῶ ὁ Φαρισαῖος ἐκαυχᾶτο δι' ἀρετάς, ποὺ δὲν εἶχε. Ἐφάνερωνεν εἰς τὴν προσευχὴν του ὑπερηφάνειαν, ἐγωῖσμόν καὶ ἐπίδειξιν.

Ὡστε ἡ προσευχή μας δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐπιδεικτική, διὰ νὰ δείξωμεν εἰς τοὺς ἄλλους, πῶς εἴμεθα εὐσεβεῖς.

Πρέπει ἀκόμη νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ προσευχώμεθα μηχανικῶς, δηλαδή πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα ἐκεῖνα, ποὺ λέγομεν. Οὔτε νὰ λέγωμεν φλυαρίας εἰς τὴν προσευχήν μας καὶ περιττολογίας, ἀλλὰ νὰ ζητῶμεν πράγματα λογικά. Ἀκόμη καὶ ἡ στάσις μας πρέπει νὰ εἶναι εὐλαβικὴ καὶ προσεκτικὴ. Ἀφοῦ προσέχωμεν εἰς τὰς λέξεις μας καὶ εἰς τὴν στάσιν μας, ὅταν ὁμιλῶμεν εἰς τοὺς ἀνωτέρους μας, εἰς τοὺς γονεῖς μας, τοὺς διδασκάλους μας κλπ., πολὺ περισσότερο ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα προσεκτικοί, ἀφοῦ ὁμιλῶμεν εἰς τὸν Θεόν.

γ° Ἡ Κυριακὴ προσευχή.

Ἀπὸ ὅσα εἶπομεν ἕως τώρα διὰ τὴν προσευχὴν καταλαβαίνομεν, ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι μία θεία πράξις καὶ αἱ στιγμαὶ αὐτῆς εἶναι πολὺ ἱεραὶ. Δι' αὐτὸ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς καὶ διὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς φλυαρίας καὶ ἀνοησίας, μᾶς ἔδωκεν ὁ ἴδιος ἓνα τύπον καὶ θεῖον παράδειγμα προσευχῆς. Καὶ ἡ προσευχὴ αὐτὴ λέγεται Κυριακὴ προσευχὴ, δηλαδή προσευχὴ τοῦ Κυρίου, ἢ Πάτερ ἡμῶν, διότι ἀρχίζει μὲ τὰς λέξεις «Πάτερ ἡμῶν».

Τὴν Κυριακὴν προσευχὴν τὴν διαιροῦμεν εἰς τρία μέρη. Τὸ πρῶτον μέρος λέγεται προοίμιον ἢ πρόλογος, διότι περιέχει τὰς πρώτας λέξεις, μὲ τὰς ὁποίας ὁμιλοῦμεν πρὸς τὸν Θεόν.

Τὸ δεύτερον μέρος περιέχει τρεῖς εὐχὰς μας καὶ τέσσαρα αἰτήματα, δηλαδή ἐκεῖνα ποὺ ζητοῦμεν νὰ γίνουν.

Καὶ τὸ τρίτον μέρος λέγεται ἐπίλογος, ποὺ εἰς τὸ τέλος τῆς προσευχῆς μας εὐχόμεθα νὰ ἐκτελεσθοῦν τὰ αἰτήματά μας.

Α'. ΜΕΡΟΣ

1. Ὁ πρόλογος.

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Μὲ τὸ «Πάτερ ἡμῶν» ἐνθυμούμεθα ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ποὺ ἐλάβομεν ἢ λαμβάνομεν ἀπὸ τὸν Πατέρα μας Θεόν, ὡς υἱοὶ αὐτοῦ. Ὅλοι λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι ἀναγνωρίζομεν τὸν Θεόν ὡς κοινὸν πατέρα μας καὶ θεωροῦμεθα ἀναμεταξύ μας ὡς ἀδελφοί.

Δὲν θέλομεν ὁμῶς νὰ νομίζωμεν τὸν κοινὸν πατέρα μας ἐπίγειον, ἀλλὰ οὐράνιον, δηλαδὴ ὅτι ἡ κατοικία του εἶναι ὁ ἄπειρος οὐρανός. Δι' αὐτὸ λέγομεν «ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Πιστεύομεν βέβαια ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρῶν, λέγομεν ὁμῶς ὅτι κατοικεῖ εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ νὰ δείξωμεν, ὅτι τόσον πολὺ ἀναγνωρίζομεν τὸ μεγαλεῖόν του, ὥστε ὡς κατοικίαν του δὲν θεωροῦμεν τὴν ἁμαρτωλὴν γῆν.

Β'. ΜΕΡΟΣ

2) Αἱ εὐχαί.

α') Ἡ πρώτη εὐχή.

«*Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου*», δηλαδὴ ἅς δοξασθῇ τὸ ὄνομά σου. Μὲ τὴν εὐχὴν αὐτὴν παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ φωτίσῃ ἡμᾶς νὰ κάμνωμεν καλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα βλέποντες οἱ ἄνθρωποι θὰ δοξάζουν τὸ ὄνομά του.

β') Ἡ δευτέρα εὐχή.

«*Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου*», δηλαδὴ ἅς ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου. Μὲ τὴν εὐχὴν αὐτὴν παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ βασιλεύῃ εἰς τὴν καρδίαν μας καὶ εἰς τὰς καρδίας ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ ἐκτελεῖται πάντοτε ὁ νόμος του καὶ ὄχι ἡ ἁμαρτία.

γ') Τρίτη εὐχή.

«*Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς*», δηλαδὴ εἶθε νὰ γίνῃ τὸ θέλημά σου εἰς τὴν γῆν, ὅπως γίνεται καὶ εἰς τὸν οὐρανόν.

Θέλημά του εἶναι νὰ βασιλεύῃ εἰς τὴν γῆν ὁ νόμος του καὶ παρακαλοῦμεν μὲ τὴν εὐχὴν αὐτὴν νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ κάμνωμεν τὸ θέλημά του αὐτό, ὅπως πιστῶς τοῦτο γίνεται εἰς τὸν οὐρανόν ἀπὸ τοὺς ἁγίους καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους.

Τὰ τέσσαρα αἰτήματα.

α) Πρῶτον αἶτημα.

«*Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον*», δηλαδὴ ζητῶ νὰ μοῦ δώσῃς τὸν ἀπαραίτητον καὶ ἀναγκαῖον ἄρτον διὰ νὰ ζήσω. Μὲ τὸ αἶτημα αὐτὸ δὲν ζητοῦ-

μεν αγαθά καὶ τροφὰς διὰ τὴν καθημερινὴν ζωὴν μας ὑπερβολικὰς, παρὰ τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν συντήρησίν μας. Ἡ ὑπερβολικὴ πολυτέλεια πολλακίς μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐνῶ ἡ ὀλιγάρκεια (τὸ νὰ θέλω τὰ ἀναγκαῖα) εἶναι ἀρετὴ.

β') Δεύτερον αἴτημα.

«*Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν*», δηλαδὴ ζητοῦμεν νὰ συγχωρήσῃς τὰς ἁμαρτίας μας, ὅπως καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν τὰς ἁμαρτίας τῶν ἄλλων.

Εἰς αὐτὸ τὸ αἴτημα αἱ ἁμαρτίαι λέγονται ὀφειλήματα (χρέη). Δηλαδὴ ἡ ἁμαρτία, ποῦ ἐκάμαμεν εἰς τοὺς ἄλλους, μᾶς κάνει χρεώστας ἀπέναντί των, ὅπως καὶ τὸ χρέος, ποῦ ἔχομεν εἰς τοὺς δανειστάς μας. Ὁφειλέτας ἐννοεῖ τοὺς χρεώστας, δηλαδὴ ἐκείνους, ποῦ εἶναι ὑπεύθυνοι εἰς ἡμᾶς, ἐπειδὴ μᾶς ἔβλαψαν, καὶ ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ μᾶς ζητήσουν συγγνώμην.

Διὰ νὰ συγχωρηθῶμεν ὁμοῦς ἀπὸ τὸν Θεόν, πρέπει νὰ συγχωρῶμεν τοὺς ἄλλους, διότι ἐκεῖνος, ποῦ δὲν συγχωρεῖ, δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζῃ συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεόν.

γ') Τρίτον αἴτημα.

«*Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν*», δηλαδὴ μὴ μᾶς φέρῃς εἰς δύσκολον θέσιν (δοκιμασίαν) καὶ εὐρεθῶμεν εἰς τὸν κίνδυνον νὰ πράξωμεν τὸ κακόν.

Μὲ αὐτὸ τὸ αἴτημα παρακαλοῦμεν τὸν Θεόν νὰ μὴ κινδυνεύσωμεν ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας μας νὰ ἁμαρτήσωμεν.

δ') Τέταρτον αἴτημα.

«*Ἄλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*». δηλαδὴ, ἂν εὐρεθῶμεν κάποτε εἰς τέτοιον κίνδυνον νὰ ἁμαρτήσωμεν, τότε σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς σώσῃς (ρῦσαι) ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ Ἰὼβ ἐδοκιμάσθη, ἀλλὰ ἔδειξεν ὑπομονὴν καὶ δύναμιν καὶ ἔτσι ἐσώθη ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

Γ'. ΜΕΡΟΣ

3. Ὁ ἐπίλογος .

«*Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν*». Μὲ τοὺς τελευταίους αὐτοὺς λόγους τῆς προσευχῆς φανερώνομεν τὴν πεποίθησίν μας, ὅτι ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ ὅλα ὅσα λογικὰ αἰτήματα ἐζητήσαμεν. Διότι εἰς τὸν Θεὸν ἀνήκει ἡ βασιλεία, ἡ παντοδυναμία καὶ ἡ αἰωνία δόξα νὰ ἐκτελέσῃ ὅσα ζητοῦμεν. Καὶ μὲ τὸ «ἀμήν», ποῦ σημαίνει εἴθε νὰ γίνουν, εὐχόμεθα νὰ ἐκτελεσθοῦν ὅσα παρεκαλέσαμεν καὶ ἠόχηθημεν.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τί είναι Λειτουργική.

Εἰς τὰ τελευταῖα μαθήματα τῆς Κατηχήσεώς μας ἐμάθομεν, ὅτι ὅταν δεικνύωμεν τὴν εὐσέβειάν μας πρὸς τὸν Θεὸν μὲ λόγους καὶ μὲ ὠρισμένας πράξεις, λατρεύομεν αὐτόν.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς τρόπους τῆς λατρείας μας εἶδομεν ὅτι εἶναι καὶ ἡ προσευχὴ μας, τὴν ὁποίαν κάμνομεν κυρίως εἰς τοὺς ναοὺς καὶ μάλιστα κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτάς. Τὴν λατρείαν μας ὁμως δὲν δεικνύομεν μόνον μὲ τὰς προσευχὰς μας, ἀλλὰ καὶ μὲ ὕμνους, μὲ ψαλμοὺς, καὶ μὲ διαφόρους ἄλλας ἱεράς τελετάς καὶ ἱεράς ἀκολουθίας, ποὺ λέγονται λειτουργίαι. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ κυριωτέρα καὶ ἱερωτέρα ἀπὸ τὰς λειτουργίας αὐτάς εἶναι ἡ ἱερὰ ἀκολουθία τῆς θείας Εὐχαριστίας, δι' αὐτὴν λειτουργίαν λέγεται ἰδίως ἡ λειτουργία τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἀπὸ τὸ ὄνομα λειτουργία ὠνομάσθη καὶ τὸ μάθημά μας Λειτουργική.

Ἡ Λειτουργικὴ λοιπὸν θὰ μᾶς διδάξῃ τὴν ἱστορίαν ὄλων τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν καὶ ἰδιατέρως τῆς ἱεράς ἀκολουθίας τῆς λειτουργίας τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Ἐπειδὴ ὁμως αἱ ἱεραὶ τελεταὶ τελοῦνται ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς (κληρικοὺς) εἰς ὠρισμένον τόπον, εἰς ὠρισμένον χρόνον καὶ μὲ ὠρισμένον τρόπον, δι' αὐτὸ ἡ Λειτουργικὴ θὰ ἐξετάσῃ ἀκριβῶς: 1) Περὶ τῶν ἱερῶν τόπων τῆς λατρείας (δηλαδὴ διὰ τοὺς ρυθμοὺς (σχέδια) τοῦ ναοῦ, διὰ τὰ ἱερά σκεύη κλπ.). 2) Περὶ τῶν ἱερῶν χρόνων τῆς λατρείας (δηλαδὴ περὶ ἑορτῶν, περὶ τῆς ἱστορίας αὐτῶν

κλπ.) και 3) Περί τῶν ἱερῶν τρόπων (δηλαδή περί τῆς ὕμνολογίας, τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν κλπ.). Μὲ ἄλλας λέξεις θὰ μάθωμεν ἀπὸ τὴν Λειτουργικὴν: 1) Ποῦ λατρεύεται ὁ Θεός. 2) Πότε λατρεύεται ὁ Θεός και 3) Πῶς λατρεύεται ὁ Θεός.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΠΟΥ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ. ΙΕΡΟΙ ΤΟΠΟΙ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

1) 'Ο Ναός.

'Ο άνθρωπος από τῶν παλαιωτάτων χρόνων π. Χ. ἐκατάλαβε μόνος του τὴν ἀνάγκην νὰ φανερώσῃ τὴν εὐσέβειάν του πρὸς τὸν Πλάστην του Θεὸν εἰς ὠρισμένους τόπους. Ὡς τοιοῦτους τόπους ἐξέλεξε μέρη ὑψηλά, κατὰφυτα καὶ καθαρὰ καὶ ἐκεῖ ἔκτισε θυσιασιήρια ἢ σκηνὰς ἢ καὶ ἰδιαίτερα κτίρια, ὅπου ἐλάτρευε τὸν Θεὸν του. Καὶ τοὺς τόπους τούτους πάντοτε ἐθεώρει ἱεροὺς.

2) 'Ο Χριστιανικὸς ναός.

'Ο Χριστὸς εἰς τὸν διάλογον, ποὺ ἔκαμε μὲ τὴν Σαμαρείτιδα, εἶπεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρῶν, διότι εἶναι πνεῦμα, καὶ ὅτι παντοῦ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν λατρεύσῃ.

Οἱ κυριώτεροι ὅμως ἱεροὶ τόποι τῆς λατρείας μας εἶναι οἱ ναοί. Διότι ἐκεῖ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους χριστιανοὺς παρακολουθοῦμεν τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας μὲ περισσοτέραν εὐλάβειαν. Διότι ἐκεῖ ἀκούομεν τὸ θεῖον κήρυγμα. Διότι ἐκεῖ εὕρισκόμεθα εἰς τὸ μέσον τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν προσώπων, τὰ ὅποια εἰκονίζονται εἰς τὰς Ἁγίας εἰκόνας. Καὶ ἔτσι τὸ πνεῦμά μας ἀνυψώνεται θερμότερα πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ἐκεῖ βλέπομεν τὸ παράδειγμα καὶ τῶν ἄλλων χριστιανῶν καὶ ἀδελφῶν μας καὶ ἡ λατρεία μας γίνεται βαθυτέρα.

Ὅλα λοιπὸν αὐτά, ποὺ βλέπομεν καὶ ἀκούομεν ὀλόγυρά μας, κάμνουν θερμότερον τὸν ζῆλόν μας καὶ ὑστερα ἐξερχόμεθα ἀπὸ τὸν ναὸν μὲ ὀλιγώτερα ἐλαττώματα.

Οί Χριστιανοί προτοῦ νά κτίσουν ἰδιαίτερα κτίρια ὡς ἱεροῦς τόπους τῆς λατρείας τῶν ἐτέλουν αὐτὴν εἰς τοὺς ἐξῆς ἱεροῦς τόπους :

1) Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων οἱ Χριστιανοὶ ἐπήγαιναν εἰς τὰ ὑπερφᾶ οἰκιῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν καὶ ἐκεῖ ἐτέλουν τὴν λατρείαν τῶν. Καὶ ἐπρωτίμων νά πηγαίνουν ἐκεῖ ἀπὸ μίμησιν τοῦ ὑπερφῶ ἐκείνου, ὅπου ὁ Χριστὸς ἐτέλεσε τὸν μυστικὸν δεῖπνον. Τοὺς ἱεροῦς αὐτοὺς τόπους ὠνόμαζον εὐκτηρίους, οἴκους προσευχῆς, οἴκους Θεοῦ ἢ ἐκκλησίας (συναθροίσεις).

2) Συνήθιζον ἐπίσης νά συναθροίζωνται εἰς τοὺς οἴκους ἐκείνους, ὅπου ἐγίνοντο αἱ χριστιανικαὶ ἀγάπαι. Αὐτοὶ οἱ τόποι ἐλέγοντο καὶ συναγωγαί, διότι ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσις τῶν ὠμοίαζε μὲ τὰς Ἰουδαϊκὰς συναγωγὰς.

3) Συχνὰ ἐπήγαιναν εἰς τὸ ἱερόν τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, ὅπου καὶ ὁ Χριστὸς ἐπήγαινε καὶ ἐκήρυττε εἰς τοὺς Ἰουδαίους, πού συνηθροίζοντο ἐκεῖ. Αὐτὸς μάλιστα ὁ τόπος ἦτο καὶ ὁ πρῶτος χριστιανικὸς τόπος τῆς λατρείας.

Τοὺς τρεῖς αὐτοὺς τόπους εἶχαν οἱ Χριστιανοὶ ὡς τόπους λατρείας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων καὶ κατὰ τὸν β' αἰῶνα. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ὁμοῦ τοῦ γ' αἰῶνος κατέφευγον καὶ ἐτέλουν τὴν λατρείαν τῶν εἰς τὰς Κατακόμβας, ὑποκάτω τῆς γῆς. Εἰς αὐτὰς κατέφευγον, ὅταν μάλιστα κατεδιώκοντο ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτραις αὐτοκράτορας καὶ τὸν λαόν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν φοβερῶν διωγμῶν.

Εἰς τὰ βάθη αὐτὰ τῆς γῆς οἱ Χριστιανοὶ εἶχον τοὺς τάφους τῶν Μαρτύρων τῶν, πού τοὺς μετεχειρίζοντο δι' ἀγίας Τραπεζὰς καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὰς ἐτέλουν τὴν θεῖαν λειτουργίαν. Καὶ ἀπὸ τὰ βάθη αὐτὰ ἔψαλλαν τοὺς ὕμνους τῶν πρὸς τὸν οὐράνιον Θεόν. Τέτοια κατακόμβαι ὡς ναοὶ ἦσαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Κύπρον, Κρήτην, Ἀλεξάνδρειαν, Μίλητον, Μῆλον καὶ αἱ σπουδαιότεραι εἰς τὴν Ρώμην.

3) Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (315 μ. Χ.) καταπαύουν οἱ διωγμοὶ καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἀναγνωρίζεται ὡς ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους.

Ἀπὸ τότε ἀρχίζει καὶ ἡ οἰκοδομὴ ἰδιαιτέρου ναοῦ ὡς τόπου λατρείας. Προτοῦ ὁμοῦ ἀρχίσῃ ἡ οἰκοδομὴ

αὐτοὶ οἱ Χριστιανοὶ μετεχειρίσθησαν ὡς ναοὺς τῶν τοῦς ναοὺς τοῦς εἰδωλολατρικοῦς, ἀφοῦ προηγουμένως τοῦς ἔκαμαν προχειρῶς μερικές τροποποιήσεις. Μειέφεραν π.χ. τὴν εἴσοδον ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν εἰς τὴν δυτικὴν καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν κατεσκεύασαν μίαν ἡμικυκλοτερῆ ἀψίδα. Μὲ τέτοιον τρόπον ἔκαμαν ὡς χριστιανικοῦς ναοὺς π.χ. τὸν Παρθενῶνα, τὸ Ἐρέχθειον καὶ ἄλλους.

Αὐτὴ ἡ τροποποίησις τοῦ ἀρχαίου εἰδωλολατρικοῦ ναοῦ ἦτο μία πρόχειρος ἀρχιτεκτονικὴ χωρὶς κανὲν σχέδιον (ρυθμόν).

ΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

Αὐτὴ ἡ πρόχειρος ἀρχιτεκτονικὴ δὲν ἐχρησίμευεν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς λατρείας τῶν Χριστιανῶν, διότι οἱ ναοὶ οἱ ἀρχαῖοι ἦσαν στενοὶ καὶ σκοτεινοί, καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀρχισαν τῶρα νὰ πολλαπλασιάζονται.

Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη νὰ κτισθοῦν ἰδιαίτερα κτίρια καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες ἀρχισαν νὰ οἰκοδομοῦν ἰδιοιτέρους ναοὺς σύμφωνα μὲ ἓνα ὠρισμένο σχεδιον (ρυθμόν).

Οἱ ρυθμοὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀκόλουθοι τέσσαρες.

1) Ὁ ρυθμὸς Βασιλικῆς.

Οἱ ναοὶ, ποὺ ἐκτίσθησαν σύμφωνα μὲ τὸν ρυθμόν αὐτόν, ἦσαν κτίρια παραλληλόγραμμα ἐπιμήκη. Τὸ ἐσωτερικόν τῶν ἐχωρίζετο κατὰ μῆκος μὲ σειρὰς κίωνων (σιύλων) καὶ στοῶν. Αἱ σειραὶ αὐταὶ ἐσχημάτιζον τρεῖς ἢ πέντε διαδρόμους, οἱ ὅποιοι λέγονται κλίτη.

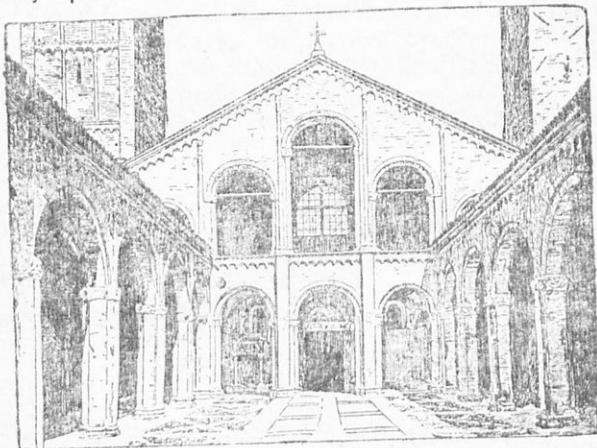
Ὁ μεσαῖος διάδρομος (τὸ μέσον κλίτη) ἦτο πλατύτερος ἀπὸ τοὺς παρακειμένους καὶ ἐτελείωνε πρὸς τὸ ἀνατολικόν μέρος τοῦ κτιρίου εἰς μίαν ἡμικυκλικὴν ἀψίδα. Ἡ στέγη τοῦ ναοῦ αὐτοῦ ἦτο ξυλίνη ἢ πέτρινη καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι ἐστολιζοντο ἀπὸ ὠραιότητας εἰκόνας μωσαϊκάς, δηλαδὴ κατασκευασμένας ἀπὸ χρωματιστὰς ψηφιδὰς (πετραδάκια). Οἱ κίονες ἦσαν κατασκευασμένοι ἀπὸ λίθους διαφόρων χρωμάτων καὶ ἦσαν σκαλιστοί. Σύμφωνα μὲ τὸν ρυθμόν αὐτόν ἔκτισεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τὸν πρῶτον ναόν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ.

Τὸ σχέδιον αὐτὸ ὠνομάσθη ρυθμὸς βασιλικῆς (στοῶς) ἢ ρυθμὸς βασιλικός, διότι ὁμοιάζει μὲ τὰ ρωμαϊκὰ κτίρια, ποὺ ἐλέγοντο βασιλικαὶ στοαί. Ἐλαβον τὰ κτίρια τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν βασιλικὴν στοᾶν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίκαζεν ὁ ἄρχων βασιλεὺς.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἔχομεν ἐκκλησίας ρυθμοῦ βασιλικῆς

τόν ναόν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς εἰς τὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας, τὸν ναόν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τῶν Δυτικῶν εἰς τὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου, καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸν ναόν τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἦτο ὁ περίφημος καὶ ἀρχαιότα-

Ἐξωτερικὸν τῆς Βασιλικῆς τοῦ Ἁγ. Ἀμβροσίου (Μιλᾶνον).

τος ναὸς τοῦ πολιούχου Ἁγίου Δημητρίου, ὁ ὁποῖος κατεστράφη ἀπὸ πυρκαϊᾶν κατὰ τὸ ἔτος 1917.

2) Βυζαντινὸς ρυθμὸς.

Ὁ ρυθμὸς οὗτος ἀνεφάνη εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ καὶ εἶναι τροποποιήσις τοῦ ρυθμοῦ τῆς βασιλικῆς. Δηλαδή εἶναι ἓνα κτίριον εἰς σχῆμα σταυροῦ, ὅπως καὶ ἡ Βασιλική, καὶ ἀντὶ τῆς ξυλίνης στέγης ἔχει ἓνα πολὺ μέγαν θόλον. Ὁ θόλος αὐτὸς διὰ νὰ εἶναι ἐλαφρὸς κατεσκευάσθη ἀπὸ τοῦβλα κτιστὰ ἢ ἀπὸ μικροὺς λίθους. Ἐπάνω εἰς τὸν θόλον στηρίζεται ἓνας ἐλαφρὸς καὶ μὲ πολλὰ παράθυρα χρωματιστὰ κουμπές (τροῦλλος). Καὶ τὸν ὑποστηρίζουν τέσσαρες μεγάλαι κολῶναι (κίονες).

Σύμφωνα μὲ τὸ νέον αὐτὸ σχέδιον ἔκτισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς τὸν νέον ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Θεοῦ (Ἁγία Σοφιά) εἰς τὸ μέρος ὅπου ἄλλοτε ἦτο κτισμένος ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

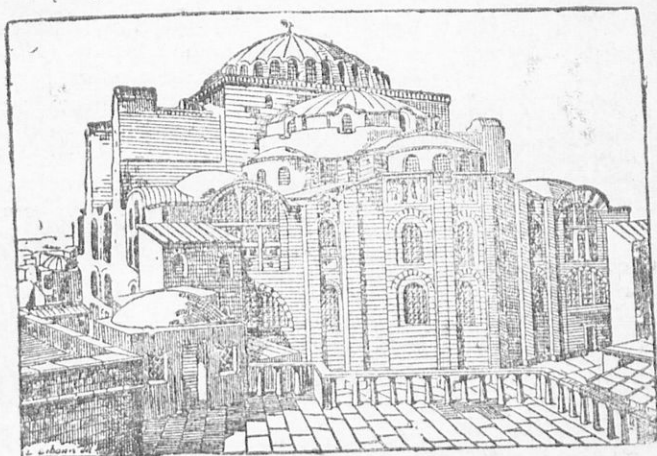
Ἐπειδὴ ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἀνεφάνη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν

Κωνσταντινούπολιν, πού ἄλλοτε ὠνομάζετο Βυζάντιον, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Βυζαντινὸς ρυθμὸς.

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶναι τὸ μοναδικὸν καὶ τὸ ἐξοχώτερον ἀριστούργημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης καὶ τὸ ἱερὸν προσκύνημα ὅλης τῆς χριστιανωσύνης.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἔγιναν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μετὰ μεγάλην μεγαλοπρέπειαν κατὰ τὸ ἔτος 557 μ. Χ.

Ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ κτίζομεν τοὺς ναοὺς

Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας.

μας μετὰ Βυζαντινὸν ρυθμὸν, ἐνῶ οἱ Δυτικοὶ συνηθίζουν τὸν ρυθμὸν τῆς Βασιλικῆς.

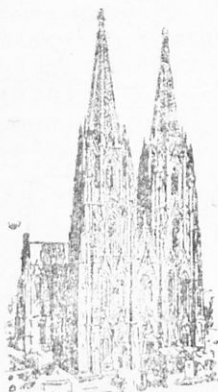
Εἰς τὰς Ἀθήνας σώζονται μέχρι σήμερον πολλοὶ ἀρχαῖοι Βυζαντινοὶ ναοί. Ὅπως π.χ. ὁ ναὸς τοῦ Δαφνίου, τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου (Ρωσικὴ ἐκκλησία), τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, πλησίον τῆς Μητροπόλεως, τῶν Ἁγίων Θεοδώρων πλησίον τῆς πλατείας Κλαυθμιῶνος, τῆς Καπνικαρέας εἰς τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην οἱ ναοὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

3) Γοτθικὸς ρυθμὸς.

Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἀναφαίνεται κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα εἰς τοὺς Γότθους Χριστιανοὺς καὶ δι' αὐτὸ ὠνομάσθη Γοτθικὸς.

Ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς εἶναι ὁμοίος μετὰ τὸν ρυθμὸν τῆς Βασιλικῆς, μετὰ τὴν διαφορὰν, ὅτι ἔχει θόλον, πού τελειώνει

εις ὀξείαν γωνίαν (μυτερήν) καὶ δὲν εἶναι θόλος κυκλοτε-
ρής. Ὅλα τὰ τόξα τοῦ ναοῦ αὐτοῦ
καθὼς καὶ ὄλαι αἱ ἐξοχαὶ καὶ ἐσοχαὶ
τελειώνουν εἰς ὀξείας γωνίας. Οἱ
ναοὶ αὐτοὶ εἶναι μεγάλοι καὶ ὑψηλοὶ
καὶ οἱ τοῖχοί των ἔχουν πολλὰ πα-
ράθυρα μὲ χρωματιστοὺς ὑαλοπίνα-
κας (τζάμια) καὶ ἔτσι εἰσέρχεται εἰς
τὸν ναὸν ἄφθονον φῶς.

Ὁ καθεδρικός ναὸς
τῆς Κολωνίας.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ρυθμοῦ Γοθτι-
κοῦ εἶναι ὁ ἀρχαῖος καὶ περίφημος
ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων, ὁ
ὁποῖος ἐκτίσθη κατὰ τὸν δέκατον
αἰῶνα.

Εἰς τὰς Ἀθήνας Γοθτικοῦ ρυθ-
μοῦ εἶναι ὁ ναὸς τῶν Ἀγγλικανῶν
(ἀγγλικὴ ἐκκλησία) πλησίον τῆς εἰσό-
δου τοῦ Ζαππείου.

Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἔχει διαδοθῆ
σήμερον εἰς τὰς χώρας τῶν διαμαρ-
τυρομένων.

4) Ὁ ρυθμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως

Ἀπὸ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα ἄρχισαν νὰ κτίζων-
ται εἰς τὴν Ἰταλίαν ναοὶ μὲ νέον καὶ ἐλεύθερον σχέδιον.
Τὸ σχέδιον αὐτὸ ἦτο ἀνάμιξις (συνδυασμὸς) τῶν ρυθμῶν
τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ τῆς Βασιλικῆς μὲ θόλους ὑψηλοὺς καὶ
μεγαλοπρεπεῖς.

Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς λέγεται ρυθμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως,
διότι παρουσιάζεται εἰς τὴν ἐποχὴν, ποὺ ἐγένετο εἰς τὴν
Δυτικὴν Εὐρώπην ἡ ἀναγέννησις (πρόοδος) τῶν τεχνῶν
καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

Τέτοιου ρυθμοῦ εἶναι ὁ περίφημος ναὸς τοῦ Ἁγίου
Πέτρου εἰς τὴν Ρώμην, ποὺ ἡ οἰκοδομὴ του διήρκεσε 161
ἔτη, δηλαδὴ ἄρχισε νὰ κτίζεται εἰς τὸ ἔτος 1506 καὶ ἐτε-
λείωσε εἰς τὸ 1667.

Καὶ κατεσκεύασαν αὐτὸν οἱ πλέον φημισμένοι καλλι-
τέχνη καὶ ἀρχιτέκτονες.

Ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσις τοῦ ναοῦ καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ.

Ὅταν ὁ χριστιανὸς εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν ἀπὸ τὴν
κυρίαν εἰσοδον, εὐρίσκεται εἰς ἓνα χώρον τετράγωνον,

πού τελειώνει εις ένα χώρισμα (τὸ εἰκονοστάσιον). Καὶ ὀπισθεν τοῦ εἰκονοστασίου βλέπει ἕνα ἄλλον μικρότερον χώρον, ὅπου εὐρίσκονται οἱ ἱερεῖς.

Ὁ πρῶτος χώρος λέγεται κυρίως ναὸς καὶ ὁ δεῦτερος λέγεται Ἁγιον Βῆμα ἢ Ἱερὸν.

Ὁ ὄλος λοιπὸν ναὸς χωρίζεται εἰς δύο μέρη, τὸν κυρίως ναὸν καὶ τὸ Ἁγιον Βῆμα.

Ἀρχαιότερα ὁ ναὸς εἶχε καὶ ἄλλον χώρον, ὁ ὁποῖος ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν κυρίως εἴσοδον καὶ ἐχωρίζετο ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν καὶ ἐλέγετο Πρόναος.

Ἡ διαίρεσις αὐτῆ τοῦ ναοῦ εἰς τὰ τρία αὐτὰ μέρη προῆλθεν ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τῆς λατρείας τῶν ὀπαδῶν τῆς πρώτης χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοὶ ἐσηματίζον τρεῖς τάξεις, τοὺς κατηχουμένους (ὄπως εἶδομεν εἰς τὴν κατήχησιν), τοὺς βαπτισμένους (πιστοὺς) καὶ τοὺς κληρικούς.

Καὶ οἱ κατηχούμενοι ἔμενον εἰς τὸν πρόναον, οἱ πιστοὶ εἰς τὸν κυρίως ναὸν, καὶ οἱ κληρικοὶ εἰς τὸ ἱερὸν, ὅταν ἐγένετο ἡ θεία λειτουργία.

Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα κάθε μέρος τοῦ ναοῦ χωριστά.

Α'. Ὁ Πρόναος.

Ἀρχαιότερα μόλις εἰσῆρχετο κανεὶς εἰς τὸν ναὸν συνήντα τὸν πρόναον. Ὁ πρόναος ἐσηματίζετο ἀπὸ τὸ πρῶτον μέρος τῆς εἰσόδου, πού ἐλέγετο πρόθυλον, καὶ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν, πού ἦτο ἀπέναντι τοῦ κυρίως ναοῦ, καὶ ἐλέγετο νάρθηξ.

Ἀπὸ τὸν νάρθηκα εἰσῆρχετο κανεὶς εἰς τὸν κυρίως ναὸν διὰ τριῶν θυρῶν.

Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ νάρθηκος ἔμεναν ἀρχαιότερα κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν οἱ κατηχούμενοι, οἱ ὁποῖοι εἰς ἕνα ὠρισμένον σημεῖον αὐτῆς ἔπρεπε νὰ φύγουν. Δι' αὐτὸ τὸ μέρος αὐτὸ ἐλέγετο καὶ Κατηχουμενεῖον.

Ὅταν ἔπειτα οἱ Χριστιανοὶ ἐβαπτίζοντο νήπια, ἔχασεν ὁ νάρθηξ τὴν παλαιάν του σημασίαν. Καὶ δι' αὐτὸ σημερον δὲν ὑπάρχει. Κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως τῆς Τουρκοκρατίας ἔλαβεν ἐθνικὴν σημασίαν, διότι ὁ νάρθηξ ἐχρησίμευεν ὡς τὸ «κρυφὸ σκολεῖο τῆς μαύρης δουλείας».

Β'. Ὁ κυρίως ναὸς.

Ὁ κυρίως ναὸς εἶναι, ὡς εἶδομεν, ὁ μεταξὺ τοῦ Νάρθηκος καὶ τοῦ Ἁγίου Βήματος χώρος, ὁ ὁποῖος προορίζεται διὰ τοὺς πιστοὺς.

Εἰς αὐτὸν ὑπάρχουν τὰ ἐξῆς :

1. **Τὰ Στασίδια.** Τὰ στασίδια εἶναι καθίσματα. Εἰς αὐτὰ κάθηνται οἱ πιστοὶ εἰς ὠρισμένας στιγμὰς τῆς λειτουργίας καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν τελετῶν. Ἡ συνήθεια αὕτη νὰ κάθηνται οἱ πιστοὶ εἶναι παλαιοτάτη καὶ μάλιστα χωριστὰ οἱ ἄνδρες καὶ χωριστὰ οἱ γυναῖκες. Τὴν τάξιν τῶν καθημένων ἐπέβλεπαν οἱ πυλωροὶ (θυρωροὶ) καὶ οἱ διάκονοι. Εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ὅμως χρόνους συνήθιζον αἱ γυναῖκες νὰ στέκουν εἰς τὸν νάρθηκα, δι' αὐτὸ ἐλέγετο καὶ γυναικωνίτις.

2. **Ὁ Ἄμβων.** Ὁ ἄμβων εἶναι μία ξύλινη ἢ μαρμάρινη ἐξέδρα.

Ἀρχαιότερα ὁ ἄμβων εὕρισκετο εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τοῦ κυρίως ναοῦ. Εἶχε δύο κλίμακας, μίαν ἀνατολικὴν καὶ ἄλλην δυτικὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατέβαινεν ἐκεῖνος, ποῦ θὰ ἀνέβαινεν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν κλίμακα.

Ἐπάνω εἰς τὸν ἄμβωνα καὶ πρὸς τὸ μέρος ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ ἐστηρίζετο ἓνα ξύλινον ὑποστήριγμα εἰς σχῆμα ἀετοῦ, ὅπου οἱ ἀναγνώσται ἐδιάβαζαν τὰ ἀναγνώσματα τῆς Γραφῆς. Εἰς τὸν ἄμβωνα ἔψαλλον οἱ ψάλται τοὺς ὕμνους καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὁ διάκονος διέτασσε μεγαλοφῶνως νὰ φύγουν οἱ κατηχούμενοι εἰς ὠρισμένον σημεῖον τῆς λειτουργίας. Εἰς τὸν ἄμβωνα ἐγένετο ἡ στέψις τῶν αυτοκρατόρων καὶ ἡ ἀνακήρυξις τῶν Πατριαρχῶν. Ὁ Χρυσόστομος πρῶτος ἐχρησιμοποίησε τὸν ἄμβωνα καὶ διὰ τὸ κήρυγμα.

Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους μετέφεραν τὸν ἄμβωνα ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ ναοῦ εἰς τὸ πλάγιον ἀριστερὸν μέρος, ὅπου ὑπάρχει σήμερον. Στηρίζεται ἐπάνω εἰς ἓνα κίονα (στύλον) τοῦ ναοῦ, ὅπου ἀνέρχεται διὰ κλίμακος ὁ διάκονος καὶ ἀναγινώσκει τὸ Εὐαγγέλιον. Ἀπὸ ἐκεῖ κηρῶνται τὸν θεῖον λόγον καὶ ὁ ἱεροκέρυξ.

3. **Τὰ Ἀναλογεῖα ἢ Ἀναλόγια.** Τὰ ἀναλόγια εἶναι δύο ξύλινα περιστροφικὰ στηρίγματα τοποθετημένα ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ, ὅπου οἱ ψάλται τοποθετοῦν τὰ βιβλία των.

4. **Τὸ Εἰκονοστάσιον (τέμπλον).** Εἰκονοστάσιον εἶναι τὸ ξύλινον ἢ μαρμάρινον διάφραγμα, ποῦ χωρίζει τὸν κυρίως ναὸν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Βῆμα. Ἐπειδὴ ὀλόκληρος στολίζεται μὲ ἀγίας εἰκόνας, δι' αὐτὸ λέγεται εἰκονοστάσιον.

Ἀρχαιότερα τὸ εἰκονοστάσιον ἦτο ἓνα χαμηλὸν κικλιδωμα ξύλινον, μαρμάρινον ἢ χάλκινον καὶ εἰς αὐτὸ ἐκρέμων μικρὰς ἀγίας εἰκόνας.

Τὸ σημερινὸν εἰκονοστάσιον ἔχει τρεῖς θύρας, μίαν μεσαίαν, πού λέγεται ὠραία πύλη, καὶ δύο πλαγίας. Ἀπὸ τὴν ὠραίαν πύλην εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται οἱ κληρικοί, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν πλαγίαν βορεινήν.

Εἰς τὰς δύο πλαγίας θύρας ζωγραφίζονται δύο ἀρχάγγελοι, ὡσάν φρουροὶ τοῦ Ἱεροῦ. Ἐκεῖ ἄλλοτε ἐστέκοντο δύο διάκονοι διὰ νὰ ἐμποδίζουσαν τὴν εἴσοδον εἰς τὸ Ἱερὸν εἰς ἄσους δὲν ἦσαν κληρικοί.

5. Ὁ Σολέας. Ἀπέναντι τῆς ὠραίας πύλης, μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ ἄμβωνος καὶ τοῦ Βήματος, ὑπῆρχεν ἓνας χῶρος κυκλωτερῆς καὶ ὑψωμένος ὀλίγον ἀπὸ τὸ δάπεδον τοῦ κυρίως ναοῦ. Αὐτὸς ὁ κυκλωτερῆς χῶρος λέγεται σολέας.

Ἀρχαιότερα ἐπάνω εἰς τὸν σολέαν ἦτο ὁ θρόνος τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἔπειτα μετεφέρθη κάτω εἰς τὸν κυρίως ναὸν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀπέναντι τοῦ ἄμβωνος.

Ὁ θρόνος αὐτὸς κατόπιν συνεχωνεύθη μὲ τὸν θρόνον τοῦ ἐπισκόπου, πού λέγεται σήμερον δεσποτικὸς θρόνος ἢ δεσποτικόν. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ δεσπότης, πού ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν δεσπότην αὐτοκράτορα, πού ἄλλοτε εἶχε τὸν θρόνον του ἐκεῖ, μοιράζει τὸ ἀντίδωρον καὶ εὐλογεῖ τὸν λαόν.

Εἰς τοὺς περισσοτέρους ναοὺς ὁ σολέας σήμερον εἶναι μίαν μικρὰ προέκτασις τοῦ Ἱεροῦ βήματος, ὀπόθεν ὁ ἱερεὺς κοινωνεῖ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ μοιράζει τὸ ἀντίδωρον.

Γ'. Τὸ Ἅγιον Βῆμα.

Τὸ Ἅγιον Βῆμα ἢ τὸ Ἱερὸν εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνατολικωτέραν πλευράν τοῦ ναοῦ. Τὸ δάπεδόν του εἶναι ὑψηλότερον ἀπὸ τὸ δάπεδον τοῦ κυρίως ναοῦ. Τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερώτερον ὅλου τοῦ ναοῦ.

Περιλαμβάνονται δὲ εἰς αὐτὸ ἢ Ἅγια Τράπεζα, ἢ Πρόθεσις, τὸ Σκευοφυλάκιον καὶ τὸ Σύνθρονον.

1. Ἡ ἅγια Τράπεζα. Ἡ ἅγια Τράπεζα εἶναι τὸ κυριώτερον καὶ ἱερώτερον ἀντικείμενον τοῦ ἁγίου βήματος. Εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ ἁγίου βήματος ὀπισθεν καὶ ἀπέναντι τῆς ὠραίας πύλης καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας.

Ἀρχαιότερα ἢ ἅγια Τράπεζα ἦτο ξυλίνη, διότι ξυλίνη ἦτο καὶ ἡ τράπεζα, ὅπου ἐτέλεσεν ὁ Χριστὸς τὸν μυστικὸν δεῖπνον.

Σήμερον ἢ ἅγια Τράπεζα κατασκευάζεται ἀπὸ λίθου ἢ ἀπὸ μάρμαρου. Ἡ ἅγια Τράπεζα τῆς Ἁγίας Σοφίας

ἤτο κατασκευασμένη ἀπὸ πολυτίμον μέταλλον καὶ ἀπὸ πολυτίμους λίθους. Ἡ πλάκα τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς στηρίζεται εἰς ἓνα στύλον, ποῦ παριστᾷ τὸν Χριστὸν ὡς ἰδρυτὴν τῆς Ἐκκλησίας. Πολλάκις στηρίζεται εἰς τέσσαρας στύλους, οἱ ὅποιοι παριστοῦν τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστάς, διότι τὰ εὐαγγέλια τῶν περιέχουν τὸ στήριγμα τῆς πίστεώς μας.

Εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς στύλους αὐτοὺς ὑπάρχει ἓνα κοίλωμα, ὅπου τοποθετεῖται μία ἀργυρᾶ θήκη, ἡ ὁποία περιέχει ἅγια λείψανα (ὁστᾶ ἁγίων μαρτύρων). Γίνεται αὐτό, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν οἱ ἱερεῖς ἔκαμναν τὴν λειτουργίαν εἰς τὰς κατακόμβας ἐπάνω εἰς τὸν τάφον τοῦ μάρτυρος. Ὑποκάτω τῆς ἁγίας Τραπεζῆς εὐρίσκεται μία ὀπή, ποῦ λέγεται γωνευτήριον. Ἐκεῖ χύνονται τὸ ὕδωρ τοῦ νιπτῆρος τῶν ἱερέων καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος.

Ἡ ἅγια Τράπεζα σκεπάζεται με διάφορα ἱερὰ καλύμματα, τὰ ἑξῆς :

α') Τὸ **Εἰλητόν**. Εἶναι ἓνα κάλυμμα μετάξινον, τὸ ὁποῖον ἀπλώνεται ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ὅταν γίνεται ἡ λειτουργία. Φέρει δὲ τὴν εἰκόνα τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος.

β') Τὸ **Κατασάρκιον**. Εἶναι ἓνα λευκὸν ὕφασμα μετὸ ὁποῖον σκεπάζεται ὁλόκληρος ἡ ἅγια Τράπεζα. Παριστᾷ τὸν λευκὴν σινδῶνα, μετὴν ὁποῖαν ὁ Ἰωσήφ περιετύλιξε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ποῦ τὸ παριστᾷ ἡ ἅγια Τράπεζα.

γ') Τὸ **Ἀντιμήνσιον**. Τὸ κάλυμμα αὐτὸ εἶναι ὅμοιον μετὸ εἰλητόν καὶ φέρει εἰς τὰ ἄκρα ραμμένα ἅγια λείψανα. Ἀναπληρῶνει τὴν ἁγίαν Τράπεζαν ἐκεῖ, ὅπου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχη ἅγια Τράπεζα. Ὅπως π.χ. εἰς τὰ πλοῖα εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ εἰς ναοὺς, ποῦ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἐγκαινισσθῆ, ἢ καὶ εἰς μικροὺς ἐξοχικοὺς ναοὺς (ἐξωκκλήσια, μετόχια κλπ.). Τὸ ἀντιμήνσιον εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἀπλώνει ὁ ἱερεὺς ἐπάνω εἰς μίαν κοινὴν τράπεζαν καὶ τελεῖ τὴν θεῖαν λειτουργίαν.

δ) Ὁ **Ἐπιτάφιος**. Εἰς τὰ ἱερὰ καλύμματα τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς περιλαμβάνετο ἄλλοτε καὶ ὁ Ἐπιτάφιος.

Ὁ Ἐπιτάφιος εἶναι ἓνα ὕφασμα πολυτελὲς νουσοκέντητον, ὅπου ζωγραφίζεται ὁ Χριστὸς νεκρὸς. Τοῦτον περιέφερον οἱ ἱερεῖς κατὰ τὴν ὥραν τῆς Μεγάλης εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας.

Σήμερον τὸν μεταχειρίζεται ἡ Ἐκκλησία μας κατὰ

τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν καὶ τὸν περιφέρουν οἱ ἱερεῖς κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Ἐπιταφίου.

2 Ἡ Πρόθεσις. Εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ Ἁγίου Βήματος καὶ πλησίον τῆς ἁγίας Τραπεζῆς εἶναι μίαν μικρὰν τράπεζαν, ἣ ὁποία λέγεται Πρόθεσις ἢ Προσκομιδὴ ἢ Παρατραπέζιον.

Προσκομιδὴ λέγεται, διότι εἰς τὴν τράπεζαν αὐτὴν προσκομίζονται, δηλαδὴ μεταφέρονται, τὰ τίμια δῶρα, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος. Ἐκεῖ προσκομίζονται προτοῦ νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν.

Λέγεται Πρόθεσις, διότι ἐπάνω εἰς τὴν τράπεζαν αὐτὴν προτίθενται τὰ δῶρα, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος.

Λέγεται ἀκόμη καὶ Παρατραπέζιον, διότι εἶναι πλησίον τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς.

Ἐπειδὴ ἡ Προσκομιδὴ παριστᾷ τὴν φάτνην, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Χριστός, διὰ τοῦτο ἀντὶ τραπεζῆς ὑπάρχει μίαν κόγχην εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν, ποῦ κατασκευάζεται εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ τοίχου, ὡσάν εἶδος σπηλαίου.

Ἐπάνω εἰς τὴν Πρόθεσιν εὐρίσκειται καὶ ἓνα βιβλίον, ποῦ ἔχει δύο πτυχάς (δίπλες, τσακίσματα) καὶ δι' αὐτὸ λέγεται δίπτυχον. Εἰς τὴν μίαν πτυχὴν εἶναι γραμμένα ὀνόματα ζώντων, εἰς τὴν ἄλλην ὀνόματα νεκρῶν, τὰ ὅποια ὁ ἱερεὺς μνημονεύει, ὅταν κάμνει τὴν ἀκολουθίαν τῆς Προσκομιδῆς, ὡς θὰ ἴδωμεν.

3. Τὸ σκευοφυλάκιον. Τοῦτο εἶναι μεγάλο κιβώτιον ἢ ἐρμάριον, τοποθετημένον εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ Ἁγίου Βήματος.

Ἄλλοτε τὸ σκευοφυλάκιον, ἦτο ἠνωμένον μετὰ τὴν πρόθεσιν. Εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους ὅμως χρόνους ἦτο ἓνα μεγάλο δωμάτιο, κτισμένον πλησίον τοῦ ναοῦ.

Λέγεται σκευοφυλάκιον, διότι εἰς αὐτὸ φυλάσσονται τὰ ἱερά σκευὴ τοῦ ναοῦ, τὰ ἄμφια τῶν κληρικῶν καὶ ἄλλα πολυτίμητα κειμήλια.

Λέγεται καὶ διακονικόν, διότι ἐφρόντιζον διὰ τὴν φύλαξιν αὐτῶν οἱ διάκονοι.

4. Τὸ Σύνθρονον. Τὸ Σύνθρονον εἶναι μίαν σειρὰ ἀπὸ θρόνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκάθηντο ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ ἄλλοι λειτουργοὶ εἰς ὠρισμένας στιγμὰς τῆς θείας λειτουργίας.

Ἦτο τοποθετημένον ὀπισθεν ἀκριβῶς τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς καὶ εἰς τὴν ἐκεῖ κόγχην τοῦ ναοῦ.

Ὅταν ὅμως ἐγίνετο τὸ εἰκονοστάσιον, καὶ ὁ θρόνος τοῦ ἐπισκόπου μετεφέρθη εἰς τὸν κυρίως ναόν, τὸ σύνθρονον κατηργήθη.

Εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχει σήμερον τὸ σύνθρονον μὲ πέντε μαρμαρίνους θρόνους, ὅπου ἐκάθηντο τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὅταν ἦσαν πέντε.

Ἐξω τοῦ ναοῦ ὑπῆρχον ἀρχαιότερα ἡ Κρήνη καὶ τὸ Βαπτιστήριον.

5. Ἡ Κρήνη. Ἡ Κρήνη ἦτο μία βρύση, ὅπου οἱ Χριστιανοὶ προτοῦ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν ναὸν ἔπιπτον τὰς χεῖράς των διὰ νὰ δείξουν τὴν καθαρότητα τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς των.

Περίφημος ἦτο ἡ Κρήνη τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἦτο καὶ μία περίεργος ἐπιγραφή, ἡ ὁποία ἐδιαβάζετο καὶ ἀπὸ τὸ τέλος πρὸς τὴν ἀρχήν. Ἡ ἐξῆς :

«ΝΙΨΟΝΑΝΟΜΗΜΑΤΑΜΗΜΟΝΑΝΟΨΙΝ»

Δηλαδή «νὰ πλύνῃς τὰς ἀμαρτίας σου, ὄχι μόνον τὸ πρόσωπόν σου».

6. Τὸ Βαπτιστήριον. Τοῦτο ἦτο ἓνα ἰδιαίτερον οἰκοδόμημα, ὅπου ὑπῆρχε μία δεξομενὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβαπτίζοντο οἱ χριστιανοί, μεγάλοι εἰς τὴν ἡλικίαν, προτοῦ νὰ ἀρχίσῃ τὸ βάπτισμα τῶν νηπίων.

Ἦτο ἓνα εἶδος παρεκκλησίου πλησίον τοῦ προπύλου ἢ καὶ μακρὰν αὐτοῦ.

Ἦτο χωρισμένον εἰς δύο μέρη, εἰς ἓνα ἀνατολικόν, ὅπου ὑπῆρχεν ἡ δεξομενὴ, καὶ εἰς τὸ δυτικόν, ὅπου οἱ κατηχούμενοι ἐβγαζαν τὰ ἐνδύματά των.

Τὸ πρῶτον ἐλέγετο φωτιστήριον καὶ τὸ δεύτερον ἀποδυτήριον.

Ὅταν ἤρχισε τὸ βάπτισμα τῶν νηπίων, κατηργήθησαν τὰ βαπτιστήρια καὶ τὰ ἀντικατέστησαν οἱ κολυμβήθραι.

ΤΑ ΙΕΡΑ ΣΚΕΥΗ

Ἱερὰ σκεύη λέγονται κυρίως τὰ σκεύη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται ὁ ἱερεὺς, ὅταν τελῇ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἐκτὸς ὁμῶς αὐτῶν ἱερὰ σκεύη εἶναι καὶ τὰ ἱερὰ ἀντικείμενα καὶ ὅσα μεταχειρίζεται καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ἱερὰς τελετὰς καὶ ἄλλας λειτουργικὰς ἀνάγκας.

Ἡ Ἐκκλησία ἀπαγορεύει νὰ χρησιμοποιοῦνται τὰ ἱερὰ σκεύη δι' ἄλλην χρῆσιν, ἀφοῦ ὠρίσθησαν διὰ τὴν θείαν λατρείαν.

Α') Τὰ ἱερὰ σκεύη τῆς Ἀγίας Τραπέζης.

1. Τὸ Ἅγιον Ποτήριον. Τὸ ποτήριον τοῦτο ἔχει ἰδιαίτεράν σημασίαν, διότι ὁ σκοπὸς του εἶναι πολὺ ὑψηλὸς καὶ δι' αὐτὸ πάντοτε διέφερον ἀπὸ τὰ κοινὰ οἰκιακὰ ποτήρια.

Ἅγια Ποτήρια.

Εἶναι χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν, ἀρχαιότερα ἦτο καὶ ἄλινον.

Ἀρχαιότερα εἶχε δύο λαβάς εἰς τὰς πλευράς του.

Παριστᾷ τὸ ποτήριον, τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν Μυστικὸν δεῖπνον.

2. Ὁ Ἅγιος Δίσκος. Ὁ ἅγιος Δίσκος εἶναι ἕνας μικρὸς καὶ στρογγυλὸς ἀργυρὸς δίσκος, ὅπου ὁ ἱερεὺς τοποθετεῖ τὰς μερίδας τοῦ ἁγίου ἄρτου, ὅταν τελῇ τὴν τελετὴν τῆς Προσκομιδῆς, ὅπως θὰ ἴδωμεν παρακάτω.

Παριστᾷ τὸν οὐρανὸν ἢ τὴν φάτνην, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Κύριος.

Τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ τὸν ἅγιον Δίσκον καλύπτει ἕνα ἱερὸν κάλυμμα, ποῦ λέγεται Ἀήρ. Μὲ αὐτὸν ὁ ἱερεὺς ριπίζει (ἀερίζει) τὰ τίμια δῶρα, ὅταν εἶναι ἀκάλυπτα, διὰ νὰ τὰ προφυλάσῃ ἀπὸ τὴν πύωσιν κανενὸς ἐντόμου ἢ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀπίστων. Δι' αὐτὸ λέγεται ἀήρ. Καλύπτονται ὁμοίως χωριστὰ τὸ Ποτήριον καὶ ὁ Δίσκος μὲ δύο ξεχωριστὰ κάλυμματα, ποῦ αὐτὰ μαζὶ μὲ τὸν ἀέρα παριστοῦν τὰ σάβανα κατὰ τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Ἅγιος Δίσκος.

Ἀρχαιότερα ὄντι τοῦ ἀέρος οἱ διάκονοι μετεχειρίζοντο ριπίδια ἀπὸ δέρμα ἢ ἀπὸ πιερά (βεντάλιες), διὰ νὰ προφυλάσσουν τὰ τίμια δῶρα.

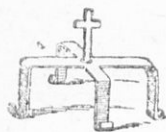
Αὐτὰ τὰ δύο ἱερὰ σκεύη, τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ ὁ ἅγιος Δίσκος, εἶναι τὰ κύρια καὶ πρῶτα ἱερὰ σκεύη τῆς ἁγίας Τραπέζης. Ἐκτὸς ὁμοίως αὐτῶν εἶναι καὶ ἄλλα δευτερεύοντα, ποῦ χρησιμεύουν διὰ τὰ δύο πρῶτα καὶ τὰ ὁποῖα παρουσιάσθησαν ἀργότερα. Καὶ εἶναι τὰ ἑξῆς :

3. Ἡ Λόγχη. Εἶναι ἕνα σκεῦος, ποῦ ἔχει τὸ σχῆμα

μικρᾶς λόγχης καὶ ἐνθυμίζει τὴν λόγχην τοῦ στρατιώτου ἐκείνου, ποῦ μὲ αὐτὴν ἐκίνησε τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν σταυρόν.

Μὲ αὐτὴν ὁ ἱερεὺς κεντᾷ καὶ κόπτει τὸν ἅγιον ἄρτον κατὰ τὴν προσκομιδὴν, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν ἀκολουθίαν αὐτῆς.

4. Ὁ Ἀστερίσκος. Ὁ ἀστερίσκος εἶναι ἓνα σκευὸς ἀργυροῦν εἰς σχῆμα σταυροῦ. Δηλαδὴ σχηματίζεται ἀπὸ δύο κυρτὰ ἐλάσματα (λάμες) ἠνωμένα εἰς τὴν κορυφὴν σταυροειδῶς καὶ στηρίζεται μὲ τέσσαρας πόδας.

Ὁ Ἀστερίσκος.

Τοποθετεῖται ἐπάνω εἰς τὸν ἅγιον Δίσκον καὶ χρησιμεύει διὰ νὰ ἀνασηκῶνῃ τὸ ἱερὸν κάλυμμα τοῦ δίσκου καὶ νὰ μὴ ἀκουμπᾷ τὸν ἅγιον ἄρτον.

Παριστᾷ τὸν ἀστέρα, ποῦ παρουσιάσθη κατὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Δι' αὐτό, ὅταν ὁ ἱερεὺς τοποθετεῖ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Δίσκου λέγει «Καὶ ἔστη ὁ ἀστὴρ ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον».

5. Ἡ Λαβίς. Εἶναι ἓνα κοχλιάριον μικρὸν μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς κοινώνει τὸν Χριστιανόν.

Προτιήτερα, ὅταν οἱ Χριστιανοὶ ἐκοινώνουν χωριστὰ τὸ σῶμα καὶ χωριστὰ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἱερεὺς ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς τὸ σῶμα μὲ μίαν λαβίδα (τσιμπίδα). Δηλαδὴ ὁ ἱερεὺς ἐλάμβανε τὸν ἄρτον (σῶμα τοῦ Χριστοῦ) μὲ τὴν λαβίδα καὶ τὸ ἐτοποθέτει ἐπάνω εἰς τὴν παλάμην τοῦ χριστιανοῦ καὶ ἀπ' ἐκεῖ μετελάμβανε. Τὸ αἷμα ἔπινεν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ ἅγιον Ποτήριον. Ὅταν ὁμοῦς ἤρχισεν ἡ συνήθεια νὰ μεταλαμβάνῃ ὁ χριστιανὸς καὶ τὰ δύο μαζί, τότε τὴν λαβίδα ἀντικατέστησε τὸ κοχλιάριον καὶ δι' αὐτὸ διέτηρησε καὶ τὴν ὀνομασίαν τῆς λαβίδος.

6. Ὁ Σπόγγος. Ὁ σπόγγος εἶναι ἓνα μικρὸν τεμάχιον κοινοῦ σπόγγου, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς σπογγίζει καὶ καθαρίζει τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ τὸν ἅγιον Δίσκον. Παριστᾷ τὸν σπόγγον τὸν βουτηγμένον εἰς τὸ ὄξος καὶ τὴν χολήν, τὸν ὁποῖον ὁ στρατιώτης προσέφερεν εἰς τὸν Χριστόν, ὅταν εἶπε «διψῶ».

7. Τὸ Ζέον. Τοῦτο εἶναι ἓνα μικρὸν μετάλλινον δοχεῖον, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς θερμαίνει τὸ ὕδωρ, ποῦ χύνει εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν.

Ἐνθυμίζει τὸ ὕδωρ τοῦτο τὸ θερμὸν ὕδωρ τὸ ὁποῖον ἐξήλθεν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ μαζί μὲ τὸ αἷμα, ὅταν ἐκίνησεν αὐτὴν ὁ στρατιώτης. Παριστᾷ ἀκόμη καὶ

τὴν θερμότητα τῆς πίστεως, μὲ τὴν ὁποῖαν ὀφείλου νὰ προσέρχωνται οἱ χριστιανοὶ εἰς τὴν ἅγιαν Μετάληψιν.

8. Τὸ Ἄρτοφόριον. Τὸ Ἄρτοφόριον εἶναι ἓνα μικρὸν κιβώτιον μετάλλινον, τοποθετημένον εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἁγίας Τραπέζης. Εἰς αὐτὸ φυλάσσεται εἰς μερίδας ἅγιος ἄρτος προηγιασμένος καὶ χρησιμεύει δι' ἐκτάκτους ἀνάγκας· δηλαδὴ διὰ νὰ κοινωνήσῃ κανεὶς ἀσθενὴς ἢ ἑτοιμοθάνατος κλπ.

Ἄργότερα τὸ ἄρτοφόριον ἐκρέματο ἄνωθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης.

Β'. Ἄλλα ἱερὰ ἀντικείμενα καὶ σκεύη.

1. Τὸ Θυμιατήριον. Εἶναι ἓνα μετάλλινον δοχεῖον, ὅπου εἶναι τὸ θυμίαμα. Μὲ αὐτὸ ὁ ἱερεὺς θυμιᾷ (λιβανίζει) τὰς ἁγίας εἰκόνας τοῦ ναοῦ καὶ τοὺς ἐκκλησιαζομένους.

Τὸ θυμίαμα (ὁ καπνὸς τοῦ λιβανιοῦ) παριστᾷ τὴν προσευχὴν τῶν χριστιανῶν, ποὺ ἀναβαίνει πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως λέγει ὁ Δαβὶδ : «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου».

Εἶναι ἓνα ἀρχαιότατον ἔθιμον, διότι καὶ οἱ εἰδωλόλατραι καθὼς καὶ οἱ Ἑβραῖοι μετεχειρίζοντο τὸ θυμίαμα εἰς τοὺς ναοὺς τῶν καὶ εἰς τὰς θυσίας τῶν.

2. Αἱ Κανδηλαί. Διὰ τὸν φωτισμὸν τῶν ναῶν ἀνάπτονται κανδηλαί, δηλαδὴ λυχνίαι μὲ ἔλαιον, ὅπως καὶ οἱ Ἑβραῖοι εἶχον τὴν ἐπτάφωτον χρυσοῦν λυχνίαν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Μαρτυρίου.

Ἐμπροσθεν τῶν εἰκόνων τῶν Ἁγίων καίουν κανδηλαί διὰ νὰ δεῖξωμεν τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν τιμὴν μας εἰς αὐτούς. Ἐπίσης καίουν δύο ἄλλαι λυχνίαι, ἡ μία ὀπισθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης καὶ ἡ ἄλλη ἔμπροσθεν τῆς ὥραιας πύλης, ἡ ὁποία μάλιστα εἶναι καὶ ἀκοίμητος, δηλαδὴ καίει νύκτα καὶ ἡμέραν συνεχῶς. Αὐτὴ ἡ κανδήλα φανερώνει τὸ παντοτεινὸν φῶς τοῦ Χριστοῦ, ποὺ φωτίζει κάθε ἄνθρωπον καὶ τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν καὶ εἰς τὰ ἐνώρετα ἔργα.

Πολλοὶ κανδηλαί μαζὶ σχηματίζουν τοὺς πολυελαίους, μὲ τοὺς ὁποίους στολίζομεν τοὺς ναοὺς.

3. Τὰ κηρία. Διὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ ναοῦ μεταχειρίζομεθα ἐκτὸς τῶν κανδηλῶν καὶ τὰς λαμπάδας ἀπὸ κηρόν.

Ὁ φωτισμὸς μὲ τὰς λαμπάδας εἶναι μία πολὺ παλαιὰ συνήθεια τῶν Χριστιανῶν. Μὲ αὐτὰς ἐφανερώνομεν τὴν

χαράν, τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ πένθος. Δι' αὐτὸ ἀνάπτομεν λαμπάδας καὶ ἐν καιρῷ ἡμέρας εἰς πρωΐνας τελετὰς καὶ εἰς τὰς κηδεΐας.

4. Τὰ ἀναθήματα. Ἀναθήματα εἶναι τὰ διάφορα χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ ἀντικείμενα καὶ κοσμήματα, ποῦ ἀφιερώνομεν καὶ κρεμῶμεν εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας διὰ νὰ δειξωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας διὰ τὰ ἀγαθὰ, ποῦ ἐλάβομεν.

5. Οἱ κώδωνες. Μὲ τοὺς κώδωνας τῶν κωδωνοστασιῶν εἰδοποιούμεθα νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἱεράς ἀκολουθίας. Οἱ κώδωνες λέγονται καὶ καμπάνες ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς ἰταλικῆς ἐπαρχίας Καμπανίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προήρχετο ὁ χαλκός μὲ τὸν ὁποῖον κατεσκευάζοντο οἱ κώδωνες.

Διὰ πρώτην φοράν ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ κατὰ τὸ ἔτος 865. Τότε ἕνας ἐνετός, ποῦ ἐλέγετο Οὐρσοσ, ἔστειλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα δώδεκα τεραστίους κώδωνας ὡς δῶρον. Οἱ κώδωνες αὗτοι ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐπάνω εἰς ἕνα ἰδιαίτερον πύργον (κωδωνοστάσιον). Ἀπὸ τότε διεδόθησαν γενικῶς εἰς ὅλους τοὺς ναοὺς.

Ἀρχαιότερα εἰδοποιούντο οἱ Χριστιανοὶ διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τοὺς ναοὺς τῶν μὲ ἰδιαίτερα πρόσωπα, ποῦ ἐλέγοντο λαοσυνάκται ἢ θεοδρόμοι.

Ἀργότερα ἐφευρέθησαν ὡς μέσον εἰδοποιήσεως αἱ σάλπιγγες, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἑβραίων, οἱ ὁποῖοι εἰδοποιούντο μὲ σάλπιγγας νὰ μεταβοῦν εἰς τὰς συναγωγὰς τῶν.

Εἰς τὰ μοναστήρια εἶχον ὡς μέσον εἰδοποιήσεως τὰ σήμαντρα. Τὸ σήμαντρον ἦτο ἕνα τεμάχιον μακρουλὸν ἀπὸ σίδηρο (ἀγιοσίδηρο), τὸ ὁποῖον ἐκρέματο ἀπὸ ἕνα σχοινίον καὶ τὸ ὁποῖον ἐκτύπων μὲ ξύλον ἢ μὲ σφυρίον. Καὶ ἀναλόγως τῆς θέσεως, ποῦ τὸ ἐκτύπων, ἐσχηματίζοντο διάφοροι ἤχοι.

6. Αἱ Ἁγίαι Εἰκόνας. Ἁγίαι εἰκόνας εἶναι τὰ διάφορα ἱερὰ ζωγραφήματα ἐπάνω εἰς πίνακα ἐκ ξύλου ἢ ἐπάνω εἰς τοὺς τοίχους τῶν ναῶν (τοιχογραφίαι), αἱ ὁποῖαι παριστοῦν διαφόρους ἱεράς σκηνὰς ἀπὸ τὴν Π. καὶ Κ. Διαθήκην ἢ τὰς μορφὰς ἢ καὶ ὁλόκληρα τὰ σώματα τῆς Παναγίας καὶ τῶν Ἁγίων.

Μὲ τὰς εἰκόνας αὐτὰς ἤρχισαν νὰ στολιζονται οἱ χριστιανικοὶ ναοὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Πρὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοί, φοβούμενοι μὴ τοὺς κατηγορήσουν οἱ εἰδωλωλάτραι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, δὲν μετεχειρίζοντο τέτοιαις εἰκόνας, παρὰ διάφορα σύμβολα. Τὰ σύμβολα αὐτὰ ἦσαν διάφορα ζωγραφήματα ἢ σημεῖα, πού ἐσήμαιναν διαφόρους ἱεράς παραστάσεις καὶ δι' αὐτὸ ἐλέγοντο συμβολικά.

Συμβολικαὶ εἰκόνες ἦσαν π. χ. ὁ σταυρός, πού ἐφάνερον τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ καὶ ἄλλαι, ὡς ἐμάθαμεν εἰς τὴν Ἑκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν.

ΤΑ ΙΕΡΑ ἈΜΦΙΑ

Ἱερά ἄμφια εἶναι τὰ ἱερά καὶ λαμπρὰ ἐνδύματα, τὰ ὅποια φοροῦν οἱ κληρικοί (διάκονοι—ἱερεῖς—ἐπίσκοποι), ὅταν λειτουργοῦν ἢ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς διαφόρους ἱεράς ἀκολουθίας.

Τὰ ἄμφια αὐτὰ διαφέρουν εἰς τὸ σχῆμα καὶ εἰς τὸ χρῶμα ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐνδύματα, πού φοροῦν ἔξω τοῦ ναοῦ καθημερινῶς, δηλαδὴ τὰ ράσα.

Ἀρχαιότερα τὰ ἱερά ἄμφια ἦσαν λευκὰ ὡς σημεῖον τῆς καθαρότητος τοῦ βίου των. Ὑστερα ὁμως διεκρίθησαν ἀναλόγως τῶν τριῶν βαθμῶν καὶ κάθε ἓνα ὀρίζει τὰ καθήκοντά των.

Α'. Τὰ ἄμφια τοῦ Διακόνου.

Τὰ ἱερά ἄμφια τοῦ διακόνου εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) *Τὸ σιχάριον*. Εἶναι ἓνας λευκὸς χιτῶν καὶ τὸ πρῶτον ἄμφιον, τὸ ὅποιον φοροῦν καὶ οἱ πρεσβύτεροι (ἱερεῖς) καὶ οἱ ἐπίσκοποι.

Στολιζεταὶ μὲ στίχους (ποταμούς) ἐρυθρούς, πού εἰκονίζουν τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ δι' αὐτὸ λέγεται σιχάριον. Τὸ ἄμφιον τοῦτο σημαίνει τὴν λαμπρότητα τῶν ἀγγέλων, διότι οἱ λειτουργοὶ ὡς ἄγγελοι ὑπηρετοῦν εἰς τὸν Θεὸν ἐμπρὸς εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν.

2) *Τὰ ἐπιμάνικα ἢ ἐπιμανίλια*. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, ὅταν ἐλάβανον τὸν ἄρτον τῆς Θεῆς Κοινωνίας, ἔφερον χειροθήκας (γάντια). Ἀπ' αὐτὰς προήλθον τὰ ἐπιμάνικα τῶν κληρικῶν, ἀφοῦ ἐκόπη τὸ μέρος τῶν δακτύλων καὶ τῆς ἄλλης χειρὸς μέχρι τοῦ μετακαρπίου. Τὸ ἄμφιον τοῦτο φέρουν καὶ οἱ τρεῖς βαθμοὶ τῶν κληρικῶν. Τὰ ἄμφια αὐτὰ παριστοῦν τὴν παντοδυναμίαν κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ.

3) *Τὸ Ὠράριον*. Τὸ ἄμφιον αὐτὸ εἶναι μίᾳ ἐπιμήκης ταινίᾳ, τὴν ὅποιαν φορεῖ εἰς τὸν ἀριστερὸν ὤμὸν τοῦ καὶ τὸ ἕνα ἄκρον κρέμεται ἔμπρὸς καὶ τὸ ἄλλο ὀπισθεν. Καὶ εἰς ὠρισμένην στιγμήν τῆς θείας λειτουργείας τὰ φορεῖ σταυροειδῶς.

Τὸ ἄμφιον αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερον διακριτικὸν

Τὰ ἱερά ἄμφια.

1. Φαιλόνιον. 2. Μανδύας. 3. Σάκκος μετ' ὤμοφοριου. 4. Στιχάριον ἀρχιερέως. 5. Ἐπιτραχήλιον. 6. Ὠράριον. 7. Ἐπιγονάτιον. 8. Ἀρχιερατικὴ ράβδος. 9. Μίτρα. 10. Σάκκος. 11. Ζώνη. 12. Ἐγκόλπιον. 13. Ἐπιμανίκια.

γνώρισμα τοῦ βαθμοῦ τοῦ διακόνου, διότι χωρὶς αὐτὸ δὲν ἔμπορεῖ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς διαφόρους ἱεράς ἀκολουθίας.

Β'. Τὰ ἄμφια τοῦ Πρεσβυτέρου.

Ὁ Πρεσβύτερος ἐκτὸς ἀπὸ τὸ στιχάριον καὶ τὰ ἐπιμανίκια, ποὺ φορεῖ καὶ αὐτός, ἔχει καὶ τὰ ἑξῆς ἰδιαίτερα :

1) *Τὸ Ἐπιτραχήλιον*. Τὸ ἄμφιον αὐτὸ εἶναι τὸ Ὠράριον τοῦ διακόνου μετὴν διαφοράν, ὅτι τοῦτο ἐνώνεται πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀφήνεται μόνον

Ένα άνοιγμα εις τὸ ἄνω μέρος. Ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα αὐτὸ τὸ φορεῖ ἐπὶ τοῦ τραχήλου του καὶ δι' αὐτὸ λέγεται ἐπιτραχήλιον. Τὸ ἐπιτραχήλιον εἶναι τὸ σπουδαιότερον ἄμφιον τοῦ πρεσβυτέρου, διότι χωρὶς αὐτὸ δὲν ἤμπορεῖ νὰ λειτουργῆσθαι. Τὸ ἴδιον ἄμφιον φορεῖ καὶ ὁ ἐπίσκοπος.

Σημαίνει τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ποῦ κατέρχεται ἄνωθεν εις τοὺς ἱερεῖς.

2) *Ζώνη ἢ ἑωσιή.* Εἶναι μία ζώνη, τὴν ὁποῖαν φορεῖ ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἐπιτραχήλιον διὰ νὰ τὸν διευκολύνῃ, ὅταν λειτουργῆ. Ζώνην φορεῖ καὶ ὁ ἐπίσκοπος.

3) *Τὸ φαιλόνιον.* Ὁμοιάζει μὲ ἐπανωφόριον εις σχήμα κώνου (χωνί) καὶ φθάνει ἕως τοὺς πόδας. Ἐχει ἓνα ἄνοιγμα πρὸς τὰ ἄνω ἀπὸ τὸ ὅποῖον ὁ ἱερεὺς τὸ φορεῖ. Δὲν ἔχει καθόλου χειρίδας (μανίκια).

Ἀρχαιότερα τὸ ἐφόρου καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ διὰ νὰ διακρίνεται τοῦτο ἀπὸ τὸ φαιλόνιον τῶν πρεσβυτέρων, ἔφερον πολλοὺς σταυροὺς. Δι' αὐτὸ ὠνομάσθη καὶ πολυσταύριον φαιλόνιον.

Ἐχει διαφόρους χρωματισμοὺς ἀναλόγως τῆς σημασίας τῶν ἡμερῶν, ποῦ τὸ ἐνδύεται ὁ πρεσβύτερος.

Σημαίνει τὴν ἀγαλλίασιν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ποῦ πρέπει νὰ ἔχη ὁ κληρικός.

4) *Τὸ ἐπιγονάτιον.* Τοῦτο εἶναι ἓνα τετράγωνον ὕφασμα εις σχήμα ρομφαίας καὶ φέρει εἰκόνας τοῦ σταυροῦ, τοῦ Σωτῆρος ἢ ἀγγέλων. Κρέματα ἀπὸ τὴν ζώνην καὶ φθάνει μέχρι τοῦ δεξιοῦ γόνατος. Δι' αὐτὸ λέγεται ἐπιγονάτιον.

Κατ' ἀρχὰς ἐφόρου τοῦτο μόνον οἱ Ἐπίσκοποι, ἔπειτα ἐπέτρεψαν νὰ φοροῦν τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἱερεῖς, ποῦ ἔχουν διάφορα ἀξιώματα, ὅπως δηλαδὴ οἱ Ἀρχιμανδρίται, οἱ Οἰκονόμοι, οἱ Πρωτοπρεσβύτεροι κ. λ.

Τὸ ἐπιγονάτιον συμβολίζει τὸ λέντιον (πετσέτα) μὲ τὸ ὅποῖον ὁ Χριστὸς ἐσπῶγγισε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον.

Σημαίνει τὴν νίκην τοῦ Χριστοῦ ἐναντίον τοῦ θανάτου μὲ τὴν ἀνάστασίν του.

Γ'. Τὰ ἄμφια τοῦ Ἐπισκόπου.

Τὴν στολὴν τοῦ Ἐπισκόπου ἀποτελοῦν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄμφια τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τὰ ἐξῆς :

1) *Ὁ Σάκκος.* Εἶναι ἕνδυμα αὐτοκρατορικὸν καὶ σχηματίζεται ἀπὸ δύο μεγάλα φύλλα ἀπὸ πολυτελὲς ὕφασμα, τὰ ὅποια ἐνώνονται μὲ ταινίας ἢ μὲ μικροὺς σφαιρι-

κούς κώδωνας. Ἐχει χειρίδας, ἀλλὰ εἶναι κονταὶ καὶ πλατεῖαι. Τὸ ἄμφιον αὐτὸ ἀντικατέστησε τὸ πολυσταύριον φαιλόνιον, ποῦ ἐφόρουν ἄλλοτε οἱ Ἐπίσκοποι, καὶ φθάνει ὡς τὰ γόνατα.

Παριστᾷ τὸ κόκκινον ἱμάτιον τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὴν σταύρωσίν σου.

2) *Τὸ Ὠμοφόριον.* Ὁμοιάζει μὲ τὸ ὠράριον τοῦ Διακόνου, εἶναι ὅμως πλατύτερον καὶ βραχύτερον (κοντότερον). Στολίζεται μὲ εἰκόνας καὶ φέρει εἰς τὰ ἄκρα κροσσούς. Ὁ Ἐπίσκοπος φέρει αὐτὸ εἰς τοὺς ὤμους του καὶ δι' αὐτὸ λέγεται ὠμοφόριον. Διακρίνεται ὅμως εἰς μεγάλο καὶ εἰς μικρὸν ὠμοφόριον. Καὶ τὸ μὲν μεγάλο φέρει ὁ Ἐπίσκοπος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς λειτουργίας μέχρι τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ δὲ μικρὸν κατὰ τὴν μεγάλην στιγμὴν τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν τιμίων δώρων.

Ἀρχαιότερα τὸ ὠμοφόριον κατεσκευάζετο ἀπὸ μάλινον ὕφασμα διὰ νὰ παραστήσῃ τὸ χαμένον πρόβατον, (τὸν ἁμαρτωλόν), τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἔλαβεν ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους του καὶ τὸ ἔσωσε.

3) *Ὁ Ἐγκόλπιος σταυρός.* Ὁ Ἐπίσκοπος φορεῖ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ του σταυρόν, ὁ ὁποῖος κρέμαται εἰς τὸ στήθος του διὰ νὰ δείξῃ τὴν αὐταπάρνησίν του. Τέτοιον σταυρόν φέρουν καὶ οἱ ἀρχιμανδριῖται.

4) *Τὸ Ἐγκόλπιον.* Ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ του κρέμαται ἐπίσης καὶ πίπτει εἰς τὸ στήθος του ἓνα μικρὸν εἰκόνημα τοῦ Σωτῆρος ἢ τῆς Θεοτόκου διὰ νὰ δείξῃ τὴν καθαρὰν καρδίαν του.

5) *Ἡ Μίτρα.* Εἶναι ἓνα πολυτελές καὶ χρυσοκέντητον κάλυμμα ὅμοιον μὲ στέμμα, τὸ ὁποῖον φορεῖ εἰς τὰς ἐπισήμους ἡμέρας καὶ ἑορτὰς κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν. Εἰς τὰς πλευράς του φέρει τὸ κάλυμμα τοῦτο τὰς εἰκόνας τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν καὶ εἰς τὴν κορυφὴν του σταυρόν.

Παριστᾷ τὸν ἀκάνθινον στέφανον τοῦ Χριστοῦ.

6) *Ἡ Ποιμαντικὴ ράβδος (παιρέτις).* Εἶναι μία μεγάλη ράβδος κατασκευασμένη ἀπὸ μέταλλον καὶ λαμπρῶς στολισμένη. Φέρει εἰς τὸ ἐπάνω μέρος δύο ὄφεις καὶ εἰς τὸ μέσον σταυρόν. Παριστᾷ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἐπισκόπων, οἱ δύο δὲ ὄφεις παριστοῦν τοὺς ὄρατοὺς καὶ ἀόρατους ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ὁποῖους νικᾷ ὁ σταυρός.

7) *Τὰ Δικηροτρύκηρα.* Τὰ δικηροτρύκηρα εἶναι ἓνα ζευγὸς κηροπηγίων. Εἰς τὸ ἓνα στηρίζονται δύο κηρία (δίκηρον) καὶ εἰς τὸ ἄλλο τρία (τρίκηρον). Τὸ δίκηρον παρι-

στῆ τὸν Χριστὸν ὡς Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, τὸ τρίκηρον παριστῆ τὴν ἁγίαν Τριάδα. Μὲ τὰ δικηροτρίκηρα εὐλογεῖ ὁ Ἐπίσκοπος τὸν λαόν, ὅταν λειτουργῇ.

8) Ὁ *Μανδύας*. Εἶναι ἓνα μεγαλοπρεπὲς καὶ πολυτελέστατον ἄμφιον, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει μὲ τὸ φαιδόνιον. Δὲν ἔχει χειρίδας, περιδένεται εἰς τὸν λαίμον ἄνοικτὸν ἔμπροσθεν καὶ φέρει μεγάλην οὐράν, τὴν ὁποίαν κρατεῖ ὁ διάκονος. Αὐτὸ τὸ ἄμφιον (εἶδος μέρτας) τὸ φορεῖ ὁ Ἐπίσκοπος εἰς τὰς ἀκολουθίας τῶν ἑσπερινῶν καὶ εἰς ἄλλας τελετάς, ἐκτὸς τῆς λειτουργίας.

9) Τὸ *Ἐπιρριπτάριον ἢ ἐπανωκαλύμμαυχον*. Εἶναι ἓνα κάλυμμα, τὸ ὁποῖον ρίπτεται ἐπάνω εἰς τὸ καλυμμαύχιον καὶ δι' αὐτὸ λέγεται ἐπανωκαλύμμαυχον. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα τεμάχιον μαύρου ὑφάσματος καὶ εἰς τὰς δύο πλευράς του ἔχει δύο ταινίας ἀπὸ τὸ ἴδιο ὑφασμα. Καὶ τὸ ὀπισθεν μέρος σκεπάζει τὸν αὐχένα (τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ λαιμοῦ), τὰ δὲ πλάγια (αἱ ταινίαι) σκεπάζουν τὰ ὦτα.

Παριστῆ τὴν αὐταπάρνησιν ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια.

Τέτιοιο φέρουν καὶ οἱ ἀρχιμανδρίται.

Μερικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ ἀναφέρσαμεν ὡς ἄμφια, δὲν εἶναι κυρίως ἄμφια, ἀλλὰ ἀναφέρονται, διότι εἶναι ἀπαραίτητα ἱερὰ ἀντικείμενα, μὲ τὰ ὁποῖα παρουσιάζεται ὁ Ἐπίσκοπος, ὅταν λειτουργῇ ἢ λαμβάνῃ μέρος εἰς διαφόρους ἀκολουθίας.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΠΟΤΕ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ

ΙΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

Κάθε ιερά στιγμή της ζωής μας είναι και ο κατάλληλος ιερός χρόνος της λατρείας μας προς τον Θεόν. Είς κάθε καιρόν και είς κάθε ώραν ήμπορούμεν να προσευχώμεθς προς Αὐτόν και νά τόν λατρεύωμεν.

Π.χ. κάθε πρωΐ, πού έξυπνοῦμεν, είναι ἕνας ιερός καιρός, πού πρέπει νά εὐχαριστήσωμεν τόν Θεόν, διότι μᾶς διεφύλαξε καθ' ὄλην τήν νύκτα ἀπό κάθε κακόν.

Ἡ ὥρα, πού θά κοιμηθῶμεν, είναι ιερός χρόνος και ιερά στιγμή διὰ νά τόν παρακαλέσωμεν νά μᾶς διαφυλάξη τήν νύκτα.

Ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ μας είναι ιερός χρόνος, κατά τόν ὁποῖον τόν εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰ ἀγαθὰ της ζωής, πού μᾶς δίδει.

Όταν τόν παρακαλοῦμεν νά μᾶς δώσῃ θάρρος και παρηγορίαν κατά τούς κινδύνους και τὰς θλίψεις, πού δοκιμάζομεν, είναι ιερά στιγμή.

Κατά τήν ὥραν, πού ἀρχίζομεν τὰ μαθήματά μας, τόν παρακαλοῦμεν νά μᾶς φωτίσῃ. Είναι και αὐτός ιερός χρόνος της λατρείας μας.

Κυρίως ὅμως οἱ καταλληλότεροι ιεροί χρόνοι της λατρείας μας είναι αἱ διάφοροι εορταί. διότι κατά τὰς ἡμέρας αὐτάς ἀναπαυόμεθα ἀπό τὰς ἐργασίας μας και ἔχομεν τήν εὐκαιρίαν νά ἀφοσιωθῶμεν ἀποκλειστικῶς εἰς τήν λατείαν τοῦ Θεοῦ.

Δι' αὐτό ἡ Ἐκκλησία μας ὥρισεν ἀπ' αὐτούς τούς χρόνους τῶν Ἀποστόλων ἡμέρας, κατά τὰς ὁποίας με πανηγυρικόν τρόπον τιμῶμεν τήν μνήμην διαφόρων ιερῶν συμβάντων ἢ τῶν ἀγίων. Καί εἰς τὰς ἡμέρας αὐτάς ἀνα-

παυόμεθα από τὰ ἔργα μας καὶ πηγαίνομεν ὅλοι εἰς τοὺς ναοὺς.

Καὶ πρώτην ἑορτὴν ὥρισεν ἡ Ἐκκλησία μας τὴν Κυριακὴν (ἑορτὴν τοῦ Κυρίου), μετὰ τὴν ὁποίαν ἀντικατέστησε τὴν ἐβδόμην ἡμέραν τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς δημιουργίας του, ποὺ ἐλέγετο Σάββατον (ἡμέρα ἀναπαύσεως).

Μετὰ αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος.

Ἔπειτα ὥρισε τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, μετὰ τὰς ὁποίας ἀντικατέστησε τὰς Ἰουδαϊκὰς ἑορτὰς Πάσχα καὶ Πεντηκοστὴν, τὰς ὁποίας εἶχεν ὀρίσει ὁ Μωϋσῆς.

Σιγὰ σιγὰ ἐπρόσθεσεν εἰς τὸ ἑορτολόγιον ἡ Ἐκκλησία μας καὶ ἄλλας ἑορτὰς, ποὺ ἐσχημάτισαν τρεῖς κύκλους.

Ὁ πρῶτος κύκλος περιελάμβανε τὰς ἑορτὰς ἀπὸ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς Βαπτίσεώς του.

Ὁ δεῦτερος περιελάμβανε τὰ Πάθη καὶ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος.

Καὶ ὁ τρίτος τὴν Ἀνάληψιν καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους.

Ἀργότερα ὥρισε τὰς ἑορτὰς τῆς Θεοτόκου, τῶν Ἀποστόλων, τῶν Μαρτύρων καὶ τῶν Ἁγίων.

Καὶ ἔτσι ὅλοι αὗτοι αἱ ἑορταὶ ἐχωρίσθησαν καὶ ἐκωνόμισθησαν εἰς τρεῖς τάξεις.

Δηλαδή : α'. Αἱ ἑορταὶ διὰ τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ λέγονται Δεσποτικά.

β'. Αἱ ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου καὶ λέγονται Θεομητορικά.

γ'. Αἱ ἑορταὶ διὰ τὴν μνήμην τῶν προσώπων ἐκείνων, ποὺ ὑπερήσπισαν τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὸν βίον των, καὶ λέγονται ἑορταὶ τῶν ἁγίων.

Ἐκτὸς αὐτῶν πάντοτε καὶ ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν ἐτιμῶντο καὶ αἱ δύο ἡμέραι τῆς ἐβδομάδος, ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευὴ. Ἡ πρώτη διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἄλλη διὰ τὴν Σταύρωσίν του.

Α'. ΑΙ ΔΕΣΠΟΤΙΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

Αἱ Δεσποτικά ἑορταὶ διακρίνονται εἰς ἀκινήτους ἑορτὰς καὶ κινητάς.

Ἄκίνητοι λέγονται ὅσαι ἑορτάζονται τὴν ὠρισμένην (ἀκίνητον) ἡμερομηνίαν καὶ ἔχουν ὡς κέντρον τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων.

Κινηταὶ ἑορταὶ λέγονται ὅσαι ἑορτάζονται εἰς ὠρισμένην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, ἀλλὰ εἰς διάφορον ἡμερομηνίαν, καὶ ἔχουν ὡς κέντρον τῶν τῆν ἑορτῆν τοῦ Πάσχα, πού εἶναι ἑορτὴ κινητῆ, δηλαδὴ κανονίζονται ἀναλόγως τῆς ἡμερομηνίας τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

1. Αἱ ἀκίνητοι Δεσποτικαὶ ἑορταί.

1) *Τὰ Χριστούγεννα*. Πάντοτε ἡ ἑορτὴ αὐτῆ τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἑορτάζεται τὴν 25 Δεκεμβρίου κάθε χρόνον. Ἀρχαιότερα δὲν ἑορτάζετο χωριστά, ἀλλὰ μαζί με τὴν ἑορτῆν τῶν Θεοφανείων.

2) *Ἡ Περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ*. Ἡ ἑορτὴ τῆς περιτομῆς εἶναι ἡ ὀγδόη ἡμέρα ἀπὸ τὴν Γέννησιν, πού ἔλαβεν ὁ Χριστὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦς, σύμφωνα με τὴν συνήθειαν τῶν Ἑβραίων. Ἐορτάζεται τὴν πρώτην ἐκάστου ἔτους.

Τὴν περιτομὴν τῶν Ἑβραίων ἀντικατέστησεν ἡ Ἐκκλησία μας μετὰ τὸ βάπτισμα, διότι ἐκεῖνη ἦτο τύπος τοῦ βαπτίσματος.

3) *Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ*. Μετὰ τὴν ἑορτῆν αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν ὑπάντησιν τοῦ Σωτῆρος ὑπὸ τοῦ Σιμεῶν εἰς τὸν Ναόν. Τοῦτο συνέβη ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἦτο τεσσαράκοντα ἡμερῶν καὶ τὸν ἔφερον ἡ Θεοτόκος εἰς τὸν Ναόν. Ἐορτάζεται τὴν 2 Φεβρουαρίου.

4) *Τὰ Ἐπιφάνεια ἢ Θεοφάνεια*. Κατὰ τὴν 6 Ἰανουαρίου ἑορτάζεται ἡ Βάπτισις τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡλικίαν 30 ἔτων εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Λέγεται Ἐπιφάνεια, διότι τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐπεφάνη μετὰ τὴν βάπτισιν τοῦ ὁ Χριστὸς ὡς Σωτὴρ εἰς τὸν κόσμον. Λέγεται καὶ Θεοφάνεια, διότι καὶ ὁ Πατὴρ τοῦ Θεοῦ ἐφάνη κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς βαπτίσεως, πού ἔλεγεν: «Ὁὗτος ἐστὶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός».

Ἀρχαιότερα ἡ ἑορτὴ αὐτὴ ἑορτάζετο καὶ ὡς ἑορτὴ τοῦ φωτισμοῦ τῶν κατηχουμένων μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ δι' αὐτὸ λέγεται καὶ ἑορτὴ τῶν Φώτων (τὰ Φῶτα).

Κατὰ τὴν ἀρχαίαν τότε συνήθειαν οἱ Κατηχούμενοι ἐφωτίζοντο (ἐβαπτίζοντο) τὴν προηγουμένην τῶν Θεοφανείων καὶ κατὰ τὴν ἑορτῆν ἤρχοντο εἰς τὸν ναὸν ὡς νεοφώτιστοι μετὰ λευκὰ ἐνδύματα καὶ λαμπάδας.

Κατὰ τὴν ἑορτῆν αὐτὴν τελεῖται εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ μεγάλου ἀγιασμοῦ.

5) *Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Χριστοῦ*. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν (6 Αὐγούστου) ἑορτάζομεν τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος, πού ἔγινε πρὸ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου εἰς

τὸ ὄρος τῆς Γαλιλαίας Θαβώρ. Δι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μας ἀρχαιότερα ἐώρταζε τὴν Μεταμόρφωσιν πρὸ τοῦ Πάσχα.

Ὅταν ὁμως ἡ Ἁγία Ἐλένη ἔκτισεν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος αὐτὸ ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως, πού τὰ ἐγκαινία του ἐγίναν εἰς τὰς 6 Αὐγούστου, ἀπὸ τότε ἡ Ἐκκλησία μας ὥρισεν τὴν ἑορτὴν εἰς αὐτὴν τὴν ἡμερομηνίαν.

6) *Ἡ ἑορτὴ τῆς ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.* Εἰς τὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς ἀριθμεῖται καὶ ἡ ἑορτὴ αὕτη εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Σταυροῦ, ὅπου ἐκρεμάσθη ὁ Χριστός.

Ἐορτάζεται εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου, διότι συμπίπτει μὲ τὴν ἐπομένην ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, τὸν ὅποιον ἔκτισεν ἡ Ἁγία Ἐλένη ἐπάνω εἰς τὸν Γολγοθᾶν.

Ἡ εὐσεβεστάτη Ἐλένη, ὅταν ἐπῆγεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔκαμεν ἀνασκαφὰς καὶ εὔρε τὸν τίμιον Σταυρόν, εἰς τὰς 6 Μαρτίου. Καὶ τὴν 14 Σεπτεμβρίου ὑψωσεν αὐτὸν μὲ λαμπρὰν πανήγυριν εἰς τὸν ναόν, πού ἔκτισε, πρὸς προσκύνησιν τῶν Χριστιανῶν.

2. Αἱ κινηταὶ Δεσποτικαὶ ἑορταί.

Τὰς κινητὰς Δεσποτικὰς ἑορτὰς διαιροῦμεν εἰς δύο κατηγορίας : α) εἰς τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς πρὸ τοῦ Πάσχα, καὶ β) εἰς τὰς Κυριακὰς μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, πού ἡ τελευταία εἶναι ἡ Κυριακὴ τῶν ἁγίων Πάντων.

Α'. Αἱ κινηταὶ ἑορταὶ καὶ Κυριακαὶ πρὸ τοῦ Πάσχα,

1) *Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου.* Ἡ Κυριακὴ αὕτη ὀνομάζεται τοιουτοτρόπως, διότι εἰς αὐτὴν ἀναγινώσκειται εἰς τὸν ναὸν ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου, πού περιγράφει τὴν παραβολὴν τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου.

Ἡ Κυριακὴ αὕτη εἶναι τὸ προοίμιον τοῦ καιροῦ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Καὶ δι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μας μὲ τὴν παραβολὴν αὐτὴν μᾶς προειδοποιεῖ ὅτι ἀπὸ σήμερον θὰ ἀρχίσωμεν τὴν νέαν ζωὴν μας μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην, πού ἔδειξεν ὁ Τελώνης.

Ἀπὸ τὴν Κυριακὴν αὕτην ἀνοίγει τὸ Τριῶδιον, δηλαδή τὸ λειτουργικὸν βιβλίον, πού περιέχει τὰς ἀκολουθίας ὄλων τῶν ἑορτῶν ἀπὸ τὴν Κυριακὴν αὕτην μέχρι τοῦ Μεγάλου Σαββάτου.

Τὸ Τριῶδιον εἶναι ἓνα βιβλίον, πού περιέχει τὰς ἀκολουθίας, πού εἶπομεν, εἰς τρεῖς ᾠδὰς (ὕμνους), καὶ κάθε μία ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα τροπάρια. Δι' αὐτὸ λέγεται τριῶδιον. Ἐπειτα προσετέθησαν καὶ ἄλλαι ᾠδαὶ καὶ ἐγίναν ἐν ὄλῳ ἑννέα.

2) **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου.** Ἡ Ἐκκλησία μας συνιστᾷ εἰς ἡμᾶς ὡς μέσον τῆς σωτηρίας μας τὴν μετάνοιαν, ὅπως ἐσώθη μὲ αὐτὴν ὁ νεώτερος υἱὸς τῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀναγιγνώσκεται εἰς τὴν Κυριακὴν ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου, δι' αὐτὸ λέγεται τοῦ ἀσώτου.

3) **Ἡ Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω.** Ἡ Κυριακὴ αὕτη εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα, πού ἐπιτρέπεται νὰ τρώγωμεν κρέας (κρεοφαγία), διότι ἀπὸ τῆς ἐπομένης, δηλαδὴ τῆς Δευτέρας, ὀφείλομεν νὰ κάμωμεν ἀποχὴν ἀπὸ τὸ κρέας (ἀπόκρεως).

4) **Ἡ Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου.** Ἀπὸ τὴν Κυριακὴν αὕτην καθὼς καὶ εἰς ὅλην τὴν ἑβδομῶδα ἐπιτρέπεται μόνον νὰ τρώγωμεν τυρόν, γάλα κλπ. καὶ ὄχι κρέας δι' αὐτὸ λέγεται Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου ἢ Τυρινή.

Ὁ λόγος, πού πρέπει νὰ κάμνωμεν αὕτην τὴν διαίταν, δὲν εἶναι μόνον θρησκευτικὸς, ἀλλὰ καὶ ὑγιεινός. Διότι συνηθίζομεν τὸ στομάχι μας σιγὰ σιγὰ μὲ τὴν διαίταν αὕτην καὶ δὲν θὰ μεταβῶμεν ἀπότομα εἰς τὴν νηστείαν τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας.

Τὸ Σάββατον τῆς Τυροφάγου γίνεται καὶ τὸ μνημόσυνον ὄλων τῶν ὁσίων καὶ ἁγίων διὰ νὰ μιμούμεθα τὸν βίον των.

5 Αἱ Κυριακαὶ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Τεσσαρακοστὴ εἶναι ἡ μεγάλη νηστεία πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ διαρκεῖ 50 ἡμέρας, ἀπὸ τὴν Καθαρὰν Δευτέραν ἕως τὸ Μέγα Σάββατον. Ἀκριβῶς εἶναι 48 ἡμέραι, ἀλλὰ προσθέτομεν καὶ τὰς δύο ἡμέρας τῶν Ἀπόκρεω, τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν, πού εἶναι ἐπίσης ἡμέραι νηστείας.

Λέγεται τεσσαρακοστὴ νηστεία, διότι μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν νηστείαν τοῦ Χριστοῦ, πού ἐνήστευσεν εἰς τὴν ἔρημον ἐπὶ 40 ἡμέρας.

Τὴν νηστείαν ὀφείλομεν ὡς Χριστιανοὶ νὰ κάμνωμεν ὄχι μόνον μὲ τὴν ἀποχὴν μας ἀπὸ τὰ ἀπηγορευμένα φαγητά, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀποχὴν μας ἀπὸ τὰ κακὰ ἔργα. Καὶ τότε προετοιμαζόμεθα, ὅπως πρέπει, διὰ νὰ κοινωνήσωμεν.

Αἱ Κυριακαὶ λοιπὸν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς εἶναι αἱ ἑξῆς :

α') **Ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.** Ἡ Κυριακὴ αὕτη εἶναι ἡ πρώτη Κυριακὴ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ ἀπ' αὕτην ἀρχίζει ἡ Καθαρὰ ἑβδομάς. Λέγεται καθαρὰ, διότι οἱ χριστιανοὶ ὀφείλουσιν μὲ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν νὰ διατηροῦν τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς των

ἀπό κάθε ἁμαρτίαν. Καί ἔτσι προετοιμαζόμεθα δι' ὀλην τὴν Τεσσαρακοστὴν καὶ διὰ τὴν ἁγίαν μετάληψιν.

Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν εὐορτάζομεν τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἁγίων εἰκόνων ὑπὸ τῆς βασιλείου Θεοδώρας κατὰ τὸ ἔτος 842 μ. Χ.

β') Ἡ Κυριακὴ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Εἰς τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία μας εὐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ποῦ ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα μ. Χ. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Κυριακὴ αὐτὴ ὠνομάσθη Κυριακὴ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Μᾶς τὸν φέρει ὡς παράδειγμα ἡ Ἐκκλησία μας διὰ νὰ ἐνισχυθῶμεν εἰς τοὺς ἀγῶνάς μας κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς, ὅπως ὁ Γρηγόριος ἠγωνίσθη νικηφόρος ἐναντίον δύο αἰρετικῶν, ποῦ δὲν παρεδέχοντο τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ.

γ') Ἡ Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Πάλιν ἡ Ἐκκλησία μας διὰ τὴν παρηγορίαν μας καὶ διὰ νὰ μᾶς δώσῃ θάρρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας μας, ὥρισε κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν νὰ ἀσπαζώμεθα καὶ νὰ προσκυνῶμεν τὸν Τιμὸν Σταυρόν. Δι' αὐτὸ ἡ Κυριακὴ αὐτὴ λέγεται τῆς Σταυροπροσκυνήσεως.

* Ἄλλοτε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα παρουσιάζετο ὁ Σταυρὸς πρὸς προσκύνῃσιν εἰς τὰς 6 Μαρτίου, ὅποτε ἀνευρέθη ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Ἑλένην.

δ') Ἡ Κυριακὴ Ἰωάννου τῆς Κλίμακος. Τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ψάλλεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡ ἀκολουθία ἐνὸς μοναχοῦ, τοῦ Ἰωάννου. * Ἦτο μοναχὸς εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σινᾶ καὶ ἐγεννήθη τῷ 525 μ. Χ. * Ἐγραψεν ἕνα βιβλίον, ποῦ περιέχει εἰς 33 κεφάλαια, ὅσα τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ, ὅλας τὰς ἀρετὰς ἀπὸ τὴν κατωτέραν ὡς τὴν ἀνωτέραν. Εἰς αὐτὴν εὐκόλα κανεῖς ἡμπορεῖ νὰ φθάσῃ, ἐν σιγᾷ σιγᾷ ἀναβαίνη, ὡσὰν εἰς βαθμίδας κλίμακος (σκάλας), ἀπὸ τῆς κατωτέρας μέχρι τῆς ἀνωτέρας. Καὶ τὸ βιβλίον του αὐτὸ ὀνομάζεται κλίμαξ ἀρετῶν. Δι' αὐτὸ ὀνομάζεται Ἰωάννης τῆς Κλίμακος.

ε') Ἡ Κυριακὴ Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας. Ἡ ἑβδομάς αὐτὴ, ποῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν, ἔχει πολὺ σπουδαίαν σημαίαν διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους.

1) Διότι κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία μας παρουσιάζει πρὸς μίμησιν τοὺς ἀγῶνας μιᾶς ὁσίας γυναικός, τῆς Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας.

2) Διότι τὴν Τετάρτην τὸ ἑσπέρας τῆς ἑβδομάδος αὐτῆς ψάλλεται ὁ κατανοκτικὸς Μέγας Κανὼν τοῦ Ἐπισκόπου Κρήτης Ἀνδρέου. Ὁ κανὼν αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ

280 περίπου τροπάρια και εις αυτά ύμνεῖται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἀνδρέας Κρήτης ἔζησε κατὰ τὸ ἔτος 713 μ.Χ.

3) Διῶμι τὸ ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς ψάλλεται ὁ λαμπρὸς ὕμνος, ὁ ἀκάθιστος ἢ οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου. Ὁ ὕμνος αὐτός, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ἀποτελεῖται ἀπὸ 24 τροπάρια, πού λέγονται χαιρετισμοὶ πρὸς τὴν Θεοτόκον.

Ψάλλονται κάθε ἕξ χαιρετισμοὶ ἐκάστην Παρασκευὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τὴν πέμπτην Παρασκευὴν ψάλλονται ὄλοι οἱ χαιρετισμοὶ ἕξ ἀρχῆς.

6) Ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων. Ἡ Κυριακὴ αὐτὴ ὠρίσθη εἰς ἀνάμνησιν τῆς θριαμβευτικῆς εἰσοδοῦ τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, πού ἔγινε τὴν ἐπομένῃ τῷ θαύματι τῆς ἀναστασεως τοῦ Λαζάρου. Ὁ λαὸς ὑπεδέχθη τὴν ἡμέραν αὐτὴν μὲ ἐνθουσιασμόν τὸν Χριστὸν μὲ τὰ βῆλα τῶν φοινίκων καὶ μὲ τὸν ὕμνον : « Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ ».

7) Ἡ Μεγάλῃ ἑβδομάς. Ἡ ἑβδομάς αὐτὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Δευτέραν μετὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων καὶ λέγεται μεγάλη ἑβδομάς, διότι μεγάλα γεγονότα συνέβησαν καὶ μεγάλα ἀγαθὰ ἐδόθησαν εἰς ἡμᾶς.

Ταῦτα εἶναι τὰ ἐκούσια καὶ ἅγια Πάθη καὶ ὁ θάνατος τοῦ Σωτήρός μας, ὁ ὁποῖος ἐθυσιάσθη διὰ νὰ μᾶς χάριση τὰ οὐράνια ἀγαθὰ καὶ τὴν οἰώνιον ζωὴν.

α') Ἡ Μεγάλῃ Δευτέρα. Ἡ ἡμέρα αὐτὴ ὠρίσθη εἰς ἀνάμνησιν τοῦ παγκάλου Ἰωσήφ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὅτι εἶναι ὁ τύπος τῶν παθῶν καὶ τῆς ἀναστασεως τοῦ Σωτήρος. Δηλαδὴ ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ Ἰωσήφ ὁμοιάζει μὲ τὴν ζωὴν τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ.

β') Ἡ Μεγάλῃ Τρίτη. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀναγινώσκονται οἱ τελευταῖαι ποροβολαί, πού εἶπεν ὁ Χριστὸς πρὸ τοῦ θανάτου του. Δηλαδὴ αἱ παροβολαὶ τῶν δέκα παρθένων, τῶν ταλάντων καὶ τῆς φοβερᾶς κρίσεως κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, δταν θὰ ἔλθῃ διὰ νὰ κρίνῃ τὸν κόσμον.

Μὲ τὰς παροβολὰς αὐτὰς παρακινούμεθα νὰ εἴμεθα πάντοτε ἔτοιμοι μὲ τὸς ἀρετὰς μας καὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα μας διὰ νὰ δώσωμεν λόγον ἐνώπιον τοῦ κριτοῦ μας Χριστοῦ. Τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας αὐτῆς ψάλλεται καὶ τὸ τροπάριον τῆς Κασσιανῆς.

γ') Ἡ Μεγάλῃ Τετάρτη. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία μας ἐνθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὴν γυναῖκα ἐκείνην,

πού ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ μὲ μύρον (μυρωδικόν) καὶ ἠπράξις τῆς αὐτῆς ἐφάνερωσε τὸν Θάνατόν του. Ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία μας μὲ κατανοητικὰ τροπάρια μᾶς ἐνθυμίζει, ὅτι τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ Ἰούδας συνεφώνησε νὰ παραδώσῃ τὸν Διδασκαλὸν τοῦ ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων.

δ') **Ἡ Μεγάλη Πέμπτη.** Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς ἔκαμε τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον καὶ ἔδωσεν εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμά του.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν γίνεται μνεῖα καὶ τῆς τελετῆς τοῦ νιπτήρος, πού ὁ Χριστός, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀρετὴν τῆς ταπεινοφροσύνης, ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του.

Σήμερον ἡ τελετὴ αὐτὴ γίνεται εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου ὁ Πατριάρχης νίπτει τοὺς πόδας δώδεκα ἀρχιμανδριτῶν.

Ἐπίσης τὸ ἑσπέρας χάριν τῆς εὐκολίας τῶν χριστιανῶν ἀναγινώσκονται τὰ δώδεκα Εὐαγγέλια, ἐνῶ ἡ ἀκολουθία αὐτὴ ἀνήκει εἰς τὸν Ὁρθρον τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς.

ε') **Ἡ Μεγάλη Παρασκευὴ.** Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία μας μὲ συγκινητικὴν ἀκολουθίαν μᾶς ἐνθυμίζει τὴν δίκην, τὴν καταδίκην, τὴν σταύρωσιν, τὸν θάνατον, τὴν ἀποκαθῆλωσιν καὶ τὸν ἐνταφιασμόν τοῦ Σωτήρος μας.

Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ ἀρχίζει τὴν τρίτην ὥραν μ.μ. καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἐκφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου καὶ τοῦ ἐπιταφίου θρήνου. Ὁ θρήνος αὐτός συγκλονίζει τὰς καρδίας μας καὶ μᾶς γεμίζει ἀπὸ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὰ ἅγια Πάθη τοῦ Χριστοῦ.

ς') **Τὸ Μέγα Σάββατον.** Ἡ ἀκολουθία τῆς ἡμέρας αὐτῆς ὠρίσθη εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν τάφον, τῆς καθόδου αὐτοῦ εἰς τὸν Ἄδην καὶ τῆς προειδοποιήσεως τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ. Ἡ προειδοποίησις αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, πού ἐφανερώθη πρῶτον εἰς τοὺς νεκρούς. Καὶ δι' αὐτὸ ψάλλεται ὁ ὕμνος τῆς παρηγορίας μας, ὅτι καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ζῶντας θὰ ἀναστήθῃ. Καὶ τὴν στιγμὴν, πού γίνεται ἡ ψαλμῶδις τοῦ ὕμνου αὐτοῦ «Ἀνάστα ὁ Θεός, κρίνων τὴν γῆν...» ὁ ἱερεὺς, ἐνδεδυμένος λευκὴν στολὴν, σκορπίζει εἰς τὸν ναὸν δάφνας, ὡς σημεῖα τῆς προειδοποιήσεως τῆς ἐνδόξου Ἀναστάσεως.

θ) **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα.** Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν χαιρετίζομεν μὲ χαριόσυνα τροπάρια τὴν ἔνδοξον ἀνάστασιν τοῦ Σωτήρος. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν λέγομεν καὶ Λαμπρὴν, διότι εἶναι πραγματικὰ λαμπρὰ ἡμέρα καὶ μὲ

λαμπράς έκδηλώσεις ή Ἐκκλησία καί οἱ Χριστιανοί τήν πανηγυρίζομεν μέ τὸ «Χριστός Ἀνέστη».

Τὸ ἑσπέρας τοῦ Πάσχα γίνεται ή ἀκολουθία τῆς Ἀγάπης, διότι τήν ἀρχαίαν ἐποχὴν οἱ χριστιανοὶ ἀντήλασσαν ἀσπασμον ἀγάπης καί εἰρήνης ἀναμεταξύ των. Ἡ ἀκολουθία αὕτη λέγεται καί δευτέρα ἀνάστασις δι' ὅσους δέν ἐπῆγαν τήν νύκτα τῆς ἀνασιτάσεως εἰς τοὺς ναοὺς. Κατὰ τήν ἀκολουθίαν αὕτην ἀναγινώσκειται ἀπό διαφόρους ἱερεῖς τὸ Εὐαγγέλιον, ὅπου ὁ Χριστός ἐμφανίζεται εἰς τοὺς μαθητὰς καί τοὺς χαιρετῶν με τὸν χαιρετισμὸν «Εἰρήνη ὑμῖν». Τὸ Εὐαγγέλιον αὐτὸ ἀναγινώσκειται εἰς διαφόρους γλώσσας διὰ νὰ μάθη κάθε λαὸς τοῦ κόσμου τὸ κήρυγμα τῆς ἐνδόξου Ἀναστάσεως.

9) Ἡ Διακαινήσιμος ἑβδομάς. Ἡ ἑβδομάς ὕστερα ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ λέγεται διακαινήσιμος.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως ἀρχίζει μία καινὴ (νέα) πνευματικὴ ζωὴ (ἀναγέννησις), δι' αὐτὸ ἡ ἑβδομάς αὕτη ὀνομάζεται διακαινήσιμος, δηλαδὴ καινούργια.

Τὴν καινούργιαν χριστιανικὴν ζωὴν ἐφανέρωνον τότε καί οἱ κατηχούμενοι, οἱ ὅποιοι με τὰς λευκὰς στολὰς των καί με τὰς λαμπάδας των συνήθιζον τὴν ἑβδομάδα αὕτην νὰ βαπτίζωνται.

Β'. Αἱ κινηταὶ ἑορταὶ καὶ Κυριακαὶ μετὰ τὸ Πάσχα.

1) Ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ. Ἡ Ἐκκλησία μας διὰ νὰ δυναμώσῃ τὴν πίστιν μας εἰς τὸν Χριστόν, τὸν ἀναστάντα, ἑορτάζει κατὰ τὴν Κυριακὴν αὕτην τὴν νέαν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὴν ἀνάστασίν του, εἰς τὸν ἀπόστολον Θωμᾶν. Τότε ὁ Θωμᾶς, ποὺ δέν εὐρέθη εἰς τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ Χριστοῦ, ἔκαμε τὴν μεγάλην ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του εἰς τὸν Χριστόν με τοὺς λόγους «Ὁ Κύριός μου καί ὁ Θεός μου».

Ἡ Κυριακὴ αὕτη λέγεται καί Κυριακὴ τοῦ Ἀντιπάσχα, διότι εἰς αὕτην γίνεται ἡ ἀπόδοσις τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, δηλαδὴ ἡ ἐπανάληψις τῆς ἑορτῆς μετὰ ὀκτῶ ἡμέρας.

2) Ἡ Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων. Ἡ Κυριακὴ αὕτη ὠρίσθη εἰς ἀνάμνησιν καί τιμὴν τῶν ἀγίων ἐκείνων γυναικῶν, αἱ ὅποιοι τὸ πρωτὶ τῆς ἄλλης ἡμέρας τῆς ταφῆς ἤλθον εἰς τὸν τάφον με μύρα (μυροφόροι) διὰ νὰ ἀλείψουν

τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ἐπίσης ὠρίσθη καὶ εἰς ἀνάμνησιν καὶ τιμὴν τοῦ Ἰωσήφ καὶ Νικοδήμου, ποὺ ἐκήδευσαν τὸν Χριστόν.

3) *Ἡ Κυριακὴ τοῦ Παραλύτου.* Ἡ Ἐκκλησία μας διὰ νὰ δείξῃ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἀναστασεώς του, μᾶς ἐνθυμίζει κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν τὴν θεραπείαν τοῦ παραλύτου.

4) *Ἡ Μεσοπεντηκοστή* Τὴν ἡμέραν Τετάρτην τῆς ἑβδομάδος ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Παραλύτου εἶναι τὸ μέσον διάστημα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς. Καὶ δι' αὐτὸ τὸ διάστημα τοῦτο λέγεται Μεσοπεντηκοστή.

5) *Ἡ Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος.* Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν, διὰ νὰ ἐνισχυθῇ ἡ πίστις μας, ἀναγιώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον, ποὺ περιγράφει τὸν διάλογον τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν Σαμαρείτιδα, εἰς τὸν ὅποιον ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Σωτὴρ εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεός.

6) *Ἡ Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ.* Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἀναγιώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον, ποὺ περιγράφει τὸ μεγάλο θαῦμα τοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς θεραπείας τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ. Ὁ τυφλὸς παροβάλλεται μετὰ τὸν τυφλὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἁμαρτίας, τὸν ὅποιον ἀναγέννησε (ἔδωσε εἰς αὐτὸν τὸ πνευματικὸν φῶς) ἢ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ.

7) *Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου.* Ἡ Ἐκκλησία μας ἑορτάζει, κατὰ τὴν ἡμέραν Πέμπτην τῆς ἑβδομάδος αὐτῆς, τὴν θείαν δόξαν, ποὺ ἔλαβεν ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν Ἀνάληψιν αὐτοῦ.

8) *Ἡ Κυριακὴ τῶν Ἁγίων Πατέρων.* Ἡ Ἐκκλησία μας, διὰ νὰ μᾶς βεβαιώσῃ ἀκόμη ἀσφαλέστερον περὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, ἑορτάζει κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν τὴν μνήμην τῶν 318 Θεοφόρων Πατέρων τῆς Α' Οἰκουμένης Συνόδου. Οἱ Πατέρες αὐτοὶ μετὰ τὴν ἀπόφασίν των ἐπεκύρωσαν τὸ ὁμοούσιον τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πατέρα (δηλαδὴ τὴν θεότητά του).

9) *Ἡ Πεντηκοστή.* Κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ποὺ συνέβη πενήκοντα ἡμέρας (Πεντηκοστὴ) ἀπὸ τοῦ Πάσχα. Καὶ μετὰ τὴν ἐπιφοίτησιν αὐτὴν ἐφωτίσθησαν καὶ ἴδρυσαν οἱ Ἀπόστολοι τὴν πρώτην Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ Πεντηκοστὴ ἔχει πολὺ σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὸν χριστιανισμόν καὶ δι' αὐτὸ ὁ Χρυσόστομος τὴν ὀνομάζει «μητρόπολιν τῶν ἑορτῶν».

10) *Ἡ Κυριακὴ τῶν Ἁγίων Πάντων.* Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία μας ἑορτάζει τὴν μνήμην ὄλων

ἐκείνων τῶν ἁγίων, ποῦ ἠγωνίσθησαν καὶ ἑμαρτύρησαν διὰ τὴν ἐξασπλωθῆν ἢ Ἐκκλησίᾳ, ποῦ ἰδρύθη τὴν Πεντηκοστήν. Οἱ μάρτυρες αὐτοὶ εἶναι ἄλλοι γνωστοὶ καὶ ἄλλοι ἄγνωστοι καὶ μαζί με αὐτοὺς ἑορτάζει ἀκόμη ἡ Ἐκκλησία καὶ ὅλους ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι σήμερον, ποῦ ἐδόξασαν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μετὰ τὰ ἀγαθὰ ἔργα τῶν.

Β'. ΑΙ ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

Ἡ μητέρα τοῦ Θεοῦ Χριστοῦ (Θεομήτωρ) ἔλαβεν ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὰς καρδίας τῶν Χριστιανῶν, ἀπὸ τοῦς πρώτους ἀκόμη χριστιανικοὺς χρόνους. Πάντοτε ἐθεωρήθη ὡς ἡ μητέρα τῶν χριστιανῶν καὶ ἡ τιμιωτάτη δλων τῶν ἁγίων.

Δι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μας ἐτίμησε τὴν μνήμην της μετὰς ὑπὲρ Αὐτῆς ἑορτᾶς της, ποῦ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

1) *Τὸ Γενέθλιον τῆς Θεοτόκου.* Κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν γέννησιν τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία τελεῖται τὴν 8 Σεπτεμβρίου.

2) *Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.* Ἡ ἑορτὴ αὐτὴ τελεῖται τὴν 21 Νοεμβρίου εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὀφειρώσεως (εἰσόδου) τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν ναὸν εἰς ἡλικίαν 3 ἐτῶν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τῶν 14 ἐτῶν καὶ ἐτρέφετο ὑπὸ τῶν ἀγγέλων.

3) *Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου.* Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν, 25 Μαρτίου, ἑορτάζομεν τὴν χαρμόσουν ἀγγελίαν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ εἰς τὴν παρθένον Μαριάμ περὶ τῆς γεννήσεως ἐξ αὐτῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἀρχαιότερα ἡ ἑορτὴ αὐτὴ ἐθεωρεῖτο δεσποτικὴ.

4) *Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.* Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν, 15 Αὐγούστου, ἑορτάζομεν τὸν θάνατον (κοίμησιν) τῆς Θεοτόκου καὶ τὴν μετάστασιν (μετάβοσιν) τοῦ ἀχράντου σώματός της εἰς οὐρανοὺς.

5) *Ἡ Συναξίς τῆς Θεοτόκου.* Συναξεῖς λέγονται αἱ συναθροίσεις τῶν χριστιανῶν εἰς τὸν ναὸν διὰ τὴν ἑορτᾶσιν τοῦς ἁγίους ἐκείνους, ποῦ ἔλαβον μέρος εἰς μεγάλας ἑορτᾶς. Αἱ συναξεῖς αὗται ἐγίνοντο τὴν ἐπομένην ἡμέραν τῶν μεγάλων αὐτῶν ἑορτῶν. Δι' αὐτὸ ὠρίσθη καὶ ἡ συναξίς τῆς Θεοτόκου τὴν ἐπομένην τῆς μεγάλης ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων, δηλαδὴ τὴν 26 Δεκεμβρίου.

Γ'. Αἱ ἑορταὶ τῶν Ἁγίων.

Ἄλλοι ἐκεῖνοι οἱ χριστιανοί, ποῦ ἄφησαν εἰς ἡμᾶς

μνήμην αιώνιαν τῆς ἀρετῆς των καὶ χρησιμεύουν εἰς ἡμᾶς ὡς τὰ ἄριστα παραδείγματα ἀγασθῶν ἔργων, λέγονται ἅγιοι. Ὡς ἅγιοι δὲν ἐθεωρήθησαν μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες.

Ὡς ἅγιοι θεωροῦνται καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, διάφοροι κληρικοί, ἐρημίται, μοναχοὶ κλπ.

Οἱ ἅγιοι θεωροῦνται ὡς πρόσωπα, τὰ ὁποῖα πάντοτε μεσιτεύουν διὰ τοὺς ζῶντας ἀδελφούς των χριστιανούς. Διὰ τοῦτο οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ ἔκτισον πρὸς τιμὴν των ναούς. Ἡ Ἐκκλησία μας ὥρισεν ἡμέρας διὰ νὰ ἑορτάζωμεν τὴν μνήμην των. Καὶ οἱ ἁγιογράφοι τῆς Ἐκκλησίας μας ἐζωγράφισαν αὐτοὺς εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας μὲ τὰς ὁποίας διατηροῦμεν παντοτεινὴν τὴν προσκύνησίν μας εἰς αὐτούς.

Τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων διακρίνομεν εἰς τὰς ἀκολουθους τάξεις :

1) *Εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων δώδεκα Ἀποστόλων.* Τὴν 30 Ἰουνίου. Ἰδίως τῶν κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου κατὰ τὰς 29 Ἰουνίου.

2) *Εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν Μαρτύρων.* Ὁ πρῶτος τούτων εἶναι ὁ Πρωτομάρτυς Στέφανος, ποῦ τιμῶμεν τὴν μνήμην του τὴν 27 Δεκεμβρίου.

Ἐπίσης τιμῶμεν τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1) τὸν Μεγαλομάρτυρα καὶ μυροβλήτην Δημήτριον, 2) τὴν 23 Ἀπριλίου τὸν Μεγαλομάρτυρα καὶ τροπαιοφόρον Γεώργιον, 3) τὴν 4 Δεκεμβρίου τὴν Πάνσεμνον μεγαλομάρτυρα Βαρβάραν. Ἡ ἁγία Βαρβάρα ἐμαρτύρησε κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα μ.Χ. εἰς τὴν Νικομήδειαν τῆς Βιθυνίας. Εἰς τοὺς ἐχθρούς της παρέδωσεν αὐτὴν ὁ ἴδιος ὁ πατήρ της, ὁ ὁποῖος μάλιστα, ὀλίγον μετὰ τὸ μαρτύριόν της, ἐφονεύθη ἀπὸ ἕνα κεραυνόν. 4) Τὴν 25 Νοεμβρίου τιμῶμεν τὴν μνήμην τῆς πανσόφου καὶ ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Αἰκατερίνης. Ἡ ἁγία Αἰκατερίνη ἦτο ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ κατήγετο ἀπὸ βασιλικὸν γένος. Ἐφημιζετο διὰ τὴν μεγάλην σοφίαν της (πάνσοφος) καὶ ἐμαρτύρησε κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα μ.Χ. μὲ φοβερὰ βασανιστήρια.

3) *Εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν ὁσίων καὶ ἀσκητῶν.* Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀσκητὰς τούτους εἶναι ὁ Μέγας Ἀντώνιος, τοῦ ὁποίου τὴν μνήμην ἑορτάζομεν τὴν 17 Ἰανουαρίου.

Ἄλλος ἀσκητὴς εἶναι ὁ μέγας Εὐθύμιος, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὸν τέταρτον μ.Χ. αἰῶνα. Νέος ἀκρόμη ἐπεσκέφθη τοὺς ἁγίους Τόπους καὶ ἔγινε μοναχός. Μὲ τὸ θεῖον κήρυγμά του ἔκαμε πολλοὺς Ἀραβας Χριστιανούς. Τὴν μνήμην του ἑορτάζομεν τὴν 20 Ἰανουαρίου.

4) *Εἰς τὰς ἐορτὰς τῶν Πατέρων μεγάλων Ἱεραρχῶν καὶ Διδασκάλων.* Ὡς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου τὴν 1 Ἰανουαρίου, τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τὴν 25 Ἰανουαρίου καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου τὴν 13 Νοεμβρίου.

Τοὺς τρεῖς τούτους Πατέρας ἐορτάζομεν καὶ εἰς μίαν ἐορτὴν μαζί, ὡς ἐορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τὴν 30 Ἰανουαρίου. Εἰς τὰς ἐορτὰς αὐτὸς ἀνήκει καὶ ἡ ἐορτὴ τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου καὶ τοῦ Κυρίλλου, ποὺ ἦσαν Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας, καὶ ἡ ὁποία ἐορτάζεται τὴν 18 Ἰανουαρίου.

5) *Εἰς τὰς ἐορτὰς τῶν θαυματουργῶν ἁγίων.* Ὡς τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας τοῦ θαυματουργοῦ, τὴν 6 Δεκεμβρίου.

Ὁ ἅγιος Νικόλαος ἔζησε τὸν τέταρτον αἰῶνα μ.Χ. καὶ ἔκαμε πολλὰ θαύματα. Ἐσωσε πολλοὺς ταξιδιώτας, ποὺ ἐκινδύνευσαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ δι' αὐτὸ θεωρεῖται ὁ προστάτης τῶν ναυτικῶν, οἱ ὁποῖοι φέρουν τὴν εἰκόνα του εἰς τὰ πλοῖά των. Τὸ λειψανόν του σώζεται εἰς τὴν πόλιν Βάρι τῆς Ἰταλίας.

Ἄλλος θαυματουργὸς ἅγιος εἶναι ὁ ἅγιος Σπυρίδων, ἐπίσκοπος Τριμυθοῦντος (πόλεως τῆς Κύπρου), ποὺ ἐορτάζεται ἡ μνήμη του τὴν 12 Δεκεμβρίου.

Ὁ ἅγιος Σπυρίδων ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον Κύπρον κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς Νικαίας καὶ μὲ θαῦμα ἐπολέμησε τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου.

Τὸ ἅγιον λειψανόν του εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου πολυάριθμοι προσκυνηταὶ ἀφιερῶνουν πολύτιμα ἀφιερῶματα διὰ νὰ δείξουν τὴν τιμὴν καὶ τὸν σεβασμὸν των.

Ἐπίσης εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ὑπάρχει τὸ ἅγιον λειψανόν τοῦ ἁγίου Γερασίμου, ὁ ὁποῖος ἐορτάζεται τὴν 16 Αὐγούστου καὶ τὴν 20 Ὀκτωβρίου.

Εἰς δὲ τὴν Ζάκυνθον εὑρίσκεται τὸ ἅγιον λειψανόν τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ὁ ὁποῖος ἐορτάζεται τὴν 17 Δεκεμβρίου καὶ τὰς 24 Αὐγούστου.

Ὁ ἅγιος Γεράσιμος ἐγεννήθη εἰς τὰ Τρίκκαλα τῆς Κορινθίας εἰς τὸ ἔτος 1509. Ἐγινε κατ' ἀρχὰς μοναχὸς εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἔπειτα ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος. Ἐκεῖθεν ἐπεσκέφθη διάφορα μέρη καὶ ἐκήρυττε καὶ τελευταῖα ἦλθεν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ ἐμόνασεν εἰς τὸ μοναστήριον εἰς τὴν θέσιν Ὀμαλά. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἔγιναν πολλὰ θαύματα, δι' αὐτὸ ἀνεκηρύχθη ἅγιος.

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον κατὰ

τὸ ἔτος 1547. Ἐγένετο ἐπίσκοπος Αἰγίνης, ὅπου καὶ ἀπέθανε καὶ τὸ σῶμά του μετεφέρθη εἰς μίαν μονὴν τῶν Στροφάδων. Ἀπ' ἐκεῖ τὸ ἅγιον λειψανόν του μετεφέρθη εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ εὐρίσκεται σήμερον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ζακύνθου, ποῦ ἐκτίσθη εἰς τὸ ὄνομά του.

6) *Εἰς τὰς ἐορτὰς τῶν προφητῶν.* Ὡς τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεοβίτου τὴν 20 Ἰουλίου. Τοῦ προφήτου Ἰερεμίου τὴν 6 Μαΐου.

Καὶ τοῦ τελευταίου τῶν προφητῶν τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ τὴν 7 Ἰανουαρίου καὶ τὴν 29 Αὐγούστου.

7) *Εἰς τὰς ἐορτὰς τῶν τοπικῶν ἁγίων καὶ τῶν νεομαγύρων.* Ὡς τοῦ νεομόρτιρας Γρηγορίου τοῦ Ε', πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, τὴν 10 Ἀπριλίου. Τὸ σῶμά του μετεφέρθη ἀπὸ τὴν Ρωσίαν εἰς Ἀθήνας κατὰ τὸ 1871 καὶ ἐτοποθετήθη ἢ λάρναξ τοῦ λειψάνου του εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ τοπικοὶ ἅγιοι εἶναι καὶ οἱ πολιοῦχοι τῶν τόπων, ὅπου ἐζήσαν ἢ ἀπέθανον καὶ ἐτάφησαν.

ΜΕΡΟΣ Γ΄.

ΠΩΣ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ

ΙΕΡΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

1. Ἡ χριστιανικὴ ὑμνολογία καὶ οἱ ὑμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ Χριστιανοὶ ἐφάνερωσαν τὴν εὐσέβειάν των (τὴν λατρείαν) πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν τιμὴν των πρὸς τοὺς ἁγίους μετ' ὕμνους. Ὁ ἱερὸς αὐτὸς τρόπος τῆς λατρείας των πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῆς τιμῆς των πρὸς τοὺς ἁγίους λέγεται χριστιανικὴ ὑμνολογία.

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ εἰς τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους ὡς ἱερὸν τρόπον τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ μετεχειρίζοντο τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ καὶ ἄλλους ὕμνους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἐπιπλέον ὡς συνέταξαν ἰδιαιτέρους χριστιανικοὺς ὕμνους διάφοροι εὐσεβεῖς καὶ μορφωμένοι χριστιανοί, πού εἶχον ἰκανότητα εἰς τὴν ἱερὰν ποίησιν. Οἱ χριστιανοὶ αὐτοὶ ποιηταὶ λέγονται ὑμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας μας. Πολλοὶ μάλιστα ἀπὸ αὐτοῦς, πού ἔψαλλον τοὺς ὕμνους των μετ' ὠρισμένον τρόπον (μέλος), ἔλεγοντο μελωδοί.

Οἱ ὑμνογράφοι λοιπὸν καὶ οἱ μελωδοὶ εὔρον τοὺς ἱεροὺς τρόπους τῆς θείας λατρείας καὶ μετ' αὐτοὺς ψάλλονται αἱ διάφοροι ἑορταὶ τῆς Ἐκκλησίας μας.

Οἱ ὕμνοι δὲ αὐτοὶ ἔχουν διάφορα ὀνόματα. Λέγονται τροπάρια, κοντάκια, ἀπολυτικά, δοξαστικά κλπ.

ΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑΙ ΙΕΡΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ

Ἡ Ἐκκλησία μας ὥρισεν ἓνα καὶ ὁμοίμορφον ἱερὸν τρόπον τῆς θείας λατρείας, τὸν ὁποῖον νὰ ἀκολουθοῦν ὅλοι οἱ χριστιανοί. Καὶ ἔτσι οἱ χριστιανοὶ θὰ ἐγνώριζαν, πῶς θὰ ἐτέλουν τὴν λατρείαν των εἰς κάθε ἱερὸν χρόνον καὶ ἱερὰν περίστασιν.

Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ ὠρισμένοι τρόποι, μὲ τοὺς ὁποίους τελεῖται ἡ θεία λατρεία εἰς ὠρισμένους ἱεροὺς χρόνους καὶ ὠρισμένας ἱεράς περιστάσεις, λέγονται ἱεραὶ ἀκολουθίαι.

Ἡ Ἐκκλησία μας ὠρίσεν ἀκόμη ποῖαι ἀπὸ τὰς ἱεράς ἀκολουθίας θὰ γίνωνται τακτικά εἰς τοὺς ναοὺς.

Καὶ αἱ ἀκολουθίαι αὗται λέγονται τακτικαὶ ἀκολουθίαι.

Ἐπίσης ὠρίσεν καὶ ποῖαι θὰ γίνωνται, δταν παρουσιασθῇ μίᾳ ἔκτακτος ἀνάγκη τῶν χριστιανῶν. Καὶ αἱ ἀκολουθίαι αὗται λέγονται ἔκτακτοι.

Α'. ΑΙ ΤΑΚΤΙΚΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ

Αἱ τακτικαὶ ἀκολουθίαι εἶναι πέντε : 1) Ὁ Ἐσπερινός, 2) Τὸ Ἀπόδειπνον, 3) Αἱ Ὁραὶ, 4) Τὸ Μεσονυκτικόν καὶ 5) Ὁ Ὁρθρος.

Εἰς τὰς τακτικὰς ἀκολουθίας ἀνήκει καὶ ἡ θεία λειτουργία, διότι τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι τὸ κέντρον μὲ τὸ ὁποῖον ἔχουν σχέσιν ὅλαι σχεδὸν αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι.

1) Ὁ Ἐσπερινός. Ἡ ἱερά αὕτη ἀκολουθία γίνεται εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὸ ἑσπέρας καὶ διὰ τοῦτο λέγεται ἑσπερινός.

Μὲ τὴν ἱεράν αὕτην ἀκολουθίαν ὁ χριστιανὸς εὐγνωμονεῖ τὸν Θεόν, διότι διεφύλαξεν αὐτὸν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἀπὸ κάθε κακόν. Ἐπίσης μὲ αὕτην τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸν διαφυλάξῃ καὶ κατὰ τὴν νύκτα.

2) Τὸ Ἀπόδειπνον. Ἡ ἱερά αὕτη ἀκολουθία γίνεται μετὰ τὸν Ἐσπερινὸν καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον· δι' αὐτὸ λέγεται ἀπόδειπνον. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀκολουθίας αὕτης εἶναι νὰ μᾶς προετοιμάσῃ τῶρα ποὺ θὰ κοιμηθῶμεν, νὰ περάσωμεν τὴν νύκτα μὲ σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ὑγείαν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀπόδειπνον αὐτὸ ἔχομεν καὶ τὸ ἀπόδειπνον, ποὺ τελεῖται εἰς τοὺς ναοὺς κατὰ τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστὴν, κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος καὶ τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ Θεοφανείων. Τὸ ἀπόδειπνον αὐτὸ λέγεται μέγα, διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσοτέρας δεήσεις, εὐχὰς, ψαλμοὺς, τροπάρια κλπ.

3) Αἱ Ὁραὶ. Αἱ Ὁραὶ εἶναι καὶ αὗται ἀκολουθίαι, τὰς ὁποίας ἐφαλλον οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ εἰς ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ ἐνεθυμοῦντο μὲ αὐτὰς ὠρισμένα θεία συμβάντα, ποὺ συνέβησαν κατὰ τὰς ὥρας αὐτάς.

Αἱ ἀκολουθίαι αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς τέσσαρες :

α) **Ἡ πρώτη ὥρα.** Ἡ ἀκολουθία τῆς πρώτης ὥρας ψάλλεται τὰς 6 τὸ πρωτὶ διὰ τὸ νὰ δοξολογήσωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας, ποῦ ὁ Θεὸς στέλλει τὸ φῶς του μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου.

Ἐπίσης κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν ἐνθυμούμεθα τὸ θεῖον συμβάν, ποῦ λίαν πρωτὶ παρεδόθη ὁ Χριστὸς εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Πιλάτου.

β) **Ἡ τρίτη ὥρα.** Ἡ ἀκολουθία τῆς ὥρας αὐτῆς ψάλλεται τὰς ἐννέα τὸ πρωτὶ, διότι τὴν ὥραν αὐτὴν ἀπεφάσισεν ὁ Πιλάτος τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ διότι τὴν ὥραν αὐτὴν ἔγινεν ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς.

γ) **Ἡ ἕκτη ὥρα.** Ἡ ἀκολουθία τῆς ὥρας αὐτῆς πρέπει νὰ ψάλλεται τὰς 12 τὴν μεσημβρίαν, ἀλλὰ ψάλλεται μαζί μετὰ τὴν τρίτην ὥραν, προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ θεία λειτουργία καὶ δι' αὐτὸ λέγεται τριθέκτη.

Ἡ ἀκολουθία αὕτη μᾶς ἐνθυμίζει τὴν ὥραν, ποῦ ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη καὶ μᾶς διδάσκει νὰ σταυρώσωμεν καὶ ἡμεῖς τὰς κακὰς μᾶς ἐπιθυμίας.

δ) **Ἡ ἐνάτη ὥρα.** Ἡ ἀκολουθία τῆς ὥρας αὐτῆς ψάλλεται τὴν 3 μ. μεσημβρίαν, διότι τὴν ὥραν αὐτὴν συνέβη ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Κυρίου.

Αἱ ὥραι αὗται ἀριθμοῦνται σύμφωνα μετὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν τῶν Ἑβραίων, οἱ ὅποιοι ὑπελόγιζον τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὰς ἕξ τὸ πρωτὶ καὶ τὴν ἔλεγον πρώτην ὥραν τῆς ἡμέρας.

Δηλαδή πρώτη ὥρα εἶναι ἡ ἕκτη πρωϊνὴ, ἡ τρίτη ἡ ἐνάτη, ἡ ἕκτη ἡ δωδεκάτη καὶ ἐνάτη ἡ 3 μ. μ.

4) **Τὸ Μεσονυκτικόν.** Ἡ ἱερά αὕτη ἀκολουθία ψάλλεται εἰς τὸ μέσον τῆς νυκτὸς κατὰ τὰς 3 τῆς νυκτὸς (μεσονυκτικόν) διὰ τὸ νὰ εὐχαριστήσωμεν καὶ δοξολογήσωμεν τὸν Θεόν, διότι ἀγρυπνεῖ χάριν τῆς σωτηρίας ἡμῶν.

Ἡ ἀκολουθία αὕτη ἀναγινώσκεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰς τὴν ἐκκλησίαν μαζί μετὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου.

5) **Ὁ Ὁρθρος.** Ἡ ἀκολουθία αὕτη ψάλλεται κατὰ τὸν Ὁρθρον, δηλαδή κατὰ τὰ χαράγματα.

Τὴν στιγμὴν, ποῦ ψάλλεται ἡ ἀκολουθία αὕτη, ὁ ἱερεὺς προετοιμάζεται διὰ τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ τελεῖ τὴν ἀκολουθίαν τῆς προσκομιδῆς, ὅπως θὰ ἴδωμεν παρακάτω.

Μετὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν, διότι μᾶς διεφύλαξεν κατὰ τὴν νύκτα καὶ τώρα μᾶς χαρίζει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

2. Η Θεία Λειτουργία καὶ οἱ διάφοροι τύποι αὐτῆς.

Ἡ θεία λειτουργία εἶναι ἡ σπουδαιότερα τακτικῆ ἱερά ἀκολουθία καὶ εἶναι αὐτὸ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας.

Οἱ κυριώτεροι τύποι (τρόποι), σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους τηρεῖται ἡ θεία λειτουργία, εἶναι οἱ ἑξῆς :

1) *Ἡ λειτουργία τοῦ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ.* Ἡ λειτουργία αὐτὴ εἶναι ἀρχαιότατη, τὴν ὁποίαν συνέγραψεν ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ὁποία εἶναι πολὺ μακρά. Διὰ τοῦτο μόνον ἐκτάκτως τελεῖται καὶ μάλιστα τὴν 23 Ὀκτωβρίου, ὅτε ἐορτάζεται ἡ μνήμη του.

2) *Ἡ λειτουργία τοῦ Μεγ. Βασιλείου.* Ἐπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ πολλάκις ἐστενοχωροῦντο διὰ τὸ μῆκος (μάκρος) τῆς λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου, διότι παρέμενον πολλὰς ὥρας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἕως οὗ τελειώσῃ, διὰ τοῦτο ὁ Μεγ. Βασίλειος ἐσυντόμεισεν αὐτήν.

Ἡ λειτουργία τοῦ Μεγ. Βασιλείου τελεῖται δέκα φορές τὸ ἔτος. Δηλαδή τὰς Κυριακὰς τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς (ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων), τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων, τὴν Μεγ. Πέμπτην, τὸ Μέγα Σάββατον καὶ τὴν 1ην Ἰανουαρίου, πὺ ἐορτάζεται ἡ μνήμη του.

3) *Ἡ λειτουργία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.* Ὁ Χρυσόστομος ἐσυντόμεισεν ἀκόμη περισσότερο τὴν λειτουργίαν τοῦ Μεγ. Βασιλείου.

Ἡ λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου τελεῖται σήμερον εἰς ὅλην τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνας, πὺ τελεῖται ἡ λειτουργία τοῦ Μεγ. Βασιλείου καὶ ἡ λειτουργία τῶν προηγιασμένων δώρων.

4) *Ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων.* Εἶναι πολὺ ἀρχαία ἡ λειτουργία αὐτὴ καὶ τελεῖται ἰδίως κατὰ τὰς πενθίμους ἡμέρας τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς, τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν. Καθὼς καὶ τὴν Μεγ. Δευτέραν, τὴν Μεγ. Τρίτην καὶ Μεγ. Τετάρτην, πὺ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ χαρούμενη ἀκολουθία, ὡς εἶναι ἡ λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου, διότι αἱ ἡμέραι αὐταὶ εἶναι πένθιμοι.

Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς, ποῖος ἔγραψε τὴν λειτουργίαν αὐτήν.

Λέγεται λειτουργία τῶν προηγιασμένων δώρων, διότι τὰ δῶρα εἰς τὴν λειτουργίαν αὐτήν, δηλαδή ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, εἶναι ἁγιασμένα ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τῆς προηγουμένης Κυριακῆς.

3. Ὁ τρόπος τῆς τελέσεως τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ ἡ ἔρμηνεία αὐτῆς.

Διὰ νὰ γίνῃ ἡ θεία λειτουργία πρέπει νὰ ὑπάρχουν τὰ ἀπαραίτητα δῶρα, δηλοδὴ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος. Διότι ὁ Χριστὸς κατὰ τον μυστικὸν δεῖπνον ἔλαβεν ἄρτον καὶ οἶνον καὶ προσέφερεν εἰς τοὺς Ἀποστολοὺς. Καὶ μὲ τὰ δῶρα αὐτά, τὰ ὁποῖα εὐλόγησε καὶ τὰ μετέβλεπεν εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ, ἴδρυσεν τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Καὶ τὸ μυστήριον αὐτὸ ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον γίνεται μὲ τὴν ἀκολουθίαν τῆς θείας λειτουργίας διὰ νὰ κοινωνοῦν οἱ ἅξιοι χριστιανοί.

Τώρα ὡς ἴδωμεν, πῶς γίνεται ἡ θεία λειτουργία (ἐρμηνεία αὐτῆς).

Ὁ ἱερεὺς, προτοῦ νὰ ἀρχίσῃ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς θείας λειτουργίας, προετοιμάζει τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τοποθετηθῆ εἰς τὴν Πρόθεσιν.

Ἡ προετοιμασία αὐτὴ λέγεται προσκομιδὴ, διότι προσεκομίσθησαν (μετεφέρθησαν) εἰς τὴν Πρόθεσιν τὰ δῶρα, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, καὶ ὁ ἱερεὺς τώρα θὰ ἀρχίσῃ τὴν προετοιμασίαν των.

4. Ἡ Προσκομιδὴ ἢ προσφορά.

Ἡ ἀκολουθία τῆς προσκομιδῆς γίνεται, ἐνῶ ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου, ὡς ἐξῆς :

Προτοῦ νὰ εἰσέλθῃ ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ ἅγιον βῆμα κάμνει μίαν θερμὴν δέησιν ἐμπρὸς εἰς τὴν ὥρασαν πύλην τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀσπάζεται τὰς ἀγίας εἰκόνας τοῦ εἰκονοστασίου. Ἀμέσως κατόπιν εἰσέρχεται εἰς τὸ ἅγιον βῆμα καὶ ἐνδύεται ἐκεῖ τὰ ἱερά του ἄμφια καὶ νίπτει τὰς χεῖράς του, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι μὲ καθαρὰν καρδίαν θὰ τελέσῃ τὸ μυστήριον τοῦτο.

Ἐπειτα ἔρχεται εἰς τὴν Πρόθεσιν, ὅπου ἔχουν προσκομισθῆ (μεταφερθῆ) τὰ δῶρα, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος. Ὁ ἄρτος (ἢ προσφορά, τὸ πρόσφορον) φέρει εἰς τὸ ἄνω μέρος μίαν σφραγίδα εἰς σχῆμα τετραγώνου. Τὸ τετράγωνον αὐτὸ χωρίζεται εἰς τέσσαρα μικρότερα τετράγωνα καὶ εἰς κάθε ἓνα εἶναι χαραγμένα τὰ γράμματα ΙΣ, ΧΣ, ΝΙ, ΚΑ, τὰ ὁποῖα σημαίνουν ΙΣ=Ἰησοῦς, ΧΣ=Χριστός, ΝΙ, ΚΑ, = νικᾶ. Τὸ τετράγωνον αὐτὸ παριστᾷ τὸν Χριστόν.

Ἀριστερὰ τοῦ μεγάλου τετραγώνου χαρασσεται ἓνα τρίγωνον, τὸ ὁποῖον παριστᾷ τὴν Θεοτόκον. Καὶ δεξιὰ χαρασσονται ἐννέα τρίγωνα, ποὺ σημαίνουν καὶ παριστοῦν

1) Τους Ταξιάρχους και Ἀγγέλους. 2) Τὸν Πρόδρομον και τοὺς Προφήτας. 3) Τους Ἀποστόλους. 4) Τους Διδασκάλους και Ἱεράρχας. 5) Τους Μάρτυρας. 6) Τους Ἀσκητάς. 7) Τους Ἀναργύρους. 8) Τους Ἀγίους Θεοπάτορας και 9) Τὸν Ἅγιον, τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ θεία λειτουργία.

Δ	ΙΣ	ΧΡ	Δ Δ Δ
	ΝΙ	ΚΑ	Δ Δ Δ

Ὁ ἱερεὺς λαμβάνει τότε τὸν ἄρτον και τὸν σφραγίζει σταυροειδῶς μετὰ τὴν λόγχην εἰς ἀνάμνησιν τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ. Ἀμέσως κατόπιν ἀποκόπτει τὸ μεσαῖον τετράγωνον και τὸ τοποθετεῖ ἐπάνω εἰς τὸν Δίσκον. Ἡ πράξις αὕτη παριστᾷ τὸν Χριστόν, ποὺ ὀδηγεῖται ὡς ἄμνος διὰ τὴν σφαγῆν και διὰ τοῦτο ἡ μερίς αὕτη λέγεται Ἄμνος. Ὑστερα διαιρεῖ τὸν ἄμνον σταυροειδῶς και λέγει: «θύεται ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου...» και ἀμέσως κεντᾷ μετὰ τὴν λόγχην τὸ μικρὸν τετράγωνον μετὰ τὰ γράμματα ΝΙ διὰ τὴν ὑπενθυμίσην, ὅτι ἕνας ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἐκέντησε τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ και ἀπ' αὐτὴν ἐξῆλθεν αἷμα και ὕδωρ. Διὰ τοῦτο τὴν στιγμὴν αὕτην χύνει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον οἶνον και ὕδωρ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ αἵματος και ὕδατος, ποὺ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ.

Ἀμέσως κατόπιν βγάζει ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἢ ἄλλην προσφοράν τὴν μερίδα πρὸς τὰ δεξιὰ, ποὺ παριστᾷ τὴν Θεοτόκον και τὴν τοποθετεῖ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἄμνου εἰς τὸν Δίσκον διὰ τὴν δειχθῆ τὴν πρώτην τιμὴν, ποὺ ἔχει ἡ μητέρα τοῦ Κυρίου.

Ἐπειτα βγάζει ὅσας τὰς ἑννέα μερίδας και ἄλλας διὰ τοὺς ζῶντας και νεκρούς, χάριν τῶν ὁποίων τελεῖται ἡ λειτουργία. Ὅλαι αὗται οἱ μερίδες τοποθετοῦνται κάτω ἀπὸ τὸν ἄμνον διὰ τὴν δειξῆν, ὅτι οἱ ταπεινοὶ ἔχουν ἀνάγκην τῆς βοηθείας τοῦ Χριστοῦ.

Μετὰ ταῦτα ὁ ἱερεὺς τοποθετεῖ τὸν ἄστερικον ἐπάνω εἰς τὸν Δίσκον και σκεπάζει μετὰ ἕνα ἱερὸν κάλυμμα. Ἐπίσης σκεπάζει μετὰ ἄλλο κάλυμμα και τὸ ἅγιον Ποτήριον και ἔπειτα σκεπάζει και τὰ δύο μαζὶ (Δίσκον και Ποτήριον) μετὰ τὸν Ἄερα.

Τελευταῖον δέεται τὴν εὐλογηθῆ ἡ προετοιμασία αὕτη τῶν τιμῶν δώρων και τὴν γίνῃ ἡ σωτηρία μας μετὰ τὴν μεσιτείαν τῆς Θεοτόκου και ὅλων τῶν ἁγίων.

Με τὴν δέησιν αὐτὴν τελειώνει ἡ ἀκολουθία τῆς προσκομιδῆς καὶ ὁ ἱερεὺς ἀρχίζει τὴν κυρίως λειτουργίαν (διότι, ὅπως εἶπομεν, ἡ Προσκομιδὴ ἦτο μία προετοιμασία διὰ τὴν λειτουργίαν), ἡ ὁποία διαιρεῖται εἰς δύο μέρη.

Εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς λειτουργίας ἔχομεν ὡς βάσιν τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Α' Μέρος τῆς θείας λειτουργίας.

Τὸ μέρος αὐτὸ τῆς θείας λειτουργίας ἀποτελεῖται 1) ἀπὸ τὸ Προίμιον, 2) ἀπὸ τὴν μικρὰν εἴσοδον, 3) ἀπὸ τὴν Ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ 4) ἀπὸ τὰς δεήσεις ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων.

Τὸ μέρος αὐτὸ λέγεται καὶ λειτουργία τῶν κατηχουμένων, διότι οἱ κατηχούμενοι ἤμποροῦσαν νὰ παρακολουθοῦν τὸ μέρος τοῦτο τῆς λειτουργίας καὶ ὕστερα νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν ναόν. Ἀλλὰ τὸ μέρος αὐτὸ γίνεται καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχουν κατηχούμενοι, ὅπως σήμερον. Διότι τὸ μέρος αὐτὸ, ποῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος τοῦ Χριστοῦ ἕως τὰ πάθη του, εἶναι χρήσιμον καὶ διὰ τοὺς βαπτισμένους χριστιανούς (πιστοὺς) καὶ διὰ τοὺς ἀβαπτιστοὺς (κατηχουμένους). Ἄς φαντασθῶμεν τώρα διὰ τί εὐρισκόμεθα ἐντὸς τοῦ Ναοῦ καὶ παρακολουθοῦμεν τὴν λειτουργίαν.

1) *Τὸ προίμιον τῆς θείας λειτουργίας.* Τὸ προίμιον εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς θείας λειτουργίας καὶ γίνεται ὡς ἑξῆς:

Ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει μυστικὰ διαφόρους εὐχάς, προσκυνεῖ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ ἀσπάζεται τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ποῦ εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς αὐτήν.

Ὁ διάκονος, ἀφοῦ ἀσπασθῆ καὶ αὐτὸς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ ἱερὸν καὶ στέκεται ἐμπρὸς εἰς τὴν ὠραίαν πύλην καὶ ἀναφωνεῖ «Εὐλόγησον Δέσποτα». Ὁ ἱερεὺς τότε ἀπαντᾷ «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Καὶ μετὰ τὴν εὐλογίαν αὐτὴν τῆς ἁγίας Τριάδος ἀρχίζει ἡ λειτουργία.

Ὁ διάκονος τότε ἀπαγγέλλει τὴν συναπτὴν δέησιν, δηλαδὴ μίαν σειρὰν δεήσεων ἐνωμένων, ἡ ὁποία λέγεται καὶ Εἰρηνικά, διότι ἡ δέησις αὐτὴ ἀρχίζει μετὰ τὰς λέξεις «ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν κλπ...».

Εἰς τὰς δεήσεις αὐτὰς ἀπαντοῦν οἱ ψάλται, ποῦ ἀντιπροσωπεύουν τὸν λαόν (διότι ἀρχαιότερα ὁ λαὸς ἀπαντοῦσε) «Κύριε ἐλέησον» κ.λ.

Μετὰ τὰς δεήσεις αὐτὰς ὁ διάκονος εἰσέρχεται εἰς τὸ ἱερὸν καὶ οἱ ψάλται ψάλλουν τὰ τυπικά, δηλαδὴ τὸ «Εὐ-

λόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον . . .». Κατόπιν ψάλλονται τὰ ἀντίφωνα, δηλαδή ὕμνοι, ποὺ ψάλλονται ἀπὸ τὸν δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν ψάλτην ἀντιφώνως, δηλαδή διαδοχικῶς, ὅπως π.χ. τὸ «Σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστάς . . .». Καὶ ἔπειτα ψάλλεται ὁ ὕμνος «Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ . . .».

Τελευταῖα ψάλλονται οἱ μακαρισμοὶ μὲ διάφορα ἄλλα τροπάρια, ἕνα δὲ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ ἀπολυτικίον τῆς ἡμέρας.

2) Ἡ Μικρὰ εἴσοδος. Ἀμέσως τώρα μετὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ προοιμίου, ἀνοίγονται αἱ θύραι τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ ὁ ἱερεὺς δίδει εἰς τὸν διάκονον τὸ Εὐαγγέλιον. Ἐξέρχονται τότε μαζὶ ἀπὸ τὴν βορεινὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ, ἐνῶ ὁ διάκονος κρατεῖ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ προηγεῖται τοῦ Εὐαγγελίου μίᾳ λαμπρᾷ ἀναμμένη.

Στέκονται τότε ἐμπρὸς εἰς τὴν ὄρειαν πύλην καὶ ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ «Σοφία, Ὁρθοὶ κλ.». Ἡ ἐκφώνησις αὐτὴ σημαίνει, ὅτι ὅλοι μας τώρα ἄς ὑποδεχθῶμεν ὀρθοί, δηλαδή μὲ εὐλαβικὴν στάσιν, τὸν ἐρχόμενον Χριστόν. Διότι τώρα πρόκειται νὰ ἀκούσωμεν τὸν λόγον του, δηλαδή τὴν σοφίαν του, ποὺ γράφεται μέσα εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

Ἐπειτα ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος εἰσέρχονται εἰς τὸ ἱερὸν διὰ τῆς ὄρειας πύλης, ἐνῶ οἱ ψάλται ψάλλουν «Δεῦτε προσκυνήσωμεν κλ.». Ἀφοῦ τελειώσῃ ὁ ὕμνος αὗτος ψάλλεται ὁ τρισάγιος ὕμνος καὶ ὅταν οἱ ψάλται διὰ τρίτην φορὰν ψάλλουν τὸ «ἅγιος ὁ Θεός...» ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ «Δύναμις». Καὶ οἱ ψάλται τότε ψάλλουν τὸ «ἅγιος ὁ Θεός...» μὲ δυνατωτέραν φωνὴν καὶ βραδέως.

Σημ. Ὁ τρισάγιος ὕμνος εἶναι ἀρχαιότατος «ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἕλεσον ἡμᾶς», διότι εὐρίσκεται γραμμένος εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Τὸν ὕμνον αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία μας τὸν ἐπαναλαμβάνει τρεῖς φορὰς διὰ νὰ δοξολογήσῃ τὴν ἁγίαν Τριάδα. Δι' αὐτὸ λέγεται καὶ τρισάγιος.

Τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς θείας λειτουργίας λέγεται Εἴσοδος, διότι πάλαιότερα ἐγένετο ἡ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸ ἱερὸν ἀπὸ τὸ σκευοφυλάκιον, τὸ ὁποῖον ἦτο, ὅπως εἶδομεν προηγουμένως, ἐκτὸς τοῦ ναοῦ εἰς ἄλλο διαμέρισμα. Δι' αὐτὸ ἡ Μικρὰ εἴσοδος λέγεται καὶ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου.

Σήμερον, ποὺ τὸ σκευοφυλάκιον εἶναι εἰς τὸ ἱερὸν, ἐξάγεται τὸ Εὐαγγέλιον ἐκ τοῦ ἱεροῦ καὶ εἰσάγεται (γίνεται ἡ εἴσοδος του) πάλιν εἰς αὐτό.

3) Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Μετὰ τὴν ψαλμωδίαν τοῦ τρισαγίου ὕμνου γίνεται ἡ ἀνάγνωσις περικοπῶν ἀπὸ τὰς Πράξεις ἢ τὰς Ἐπιστολάς τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου.

Τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς θείας λειτουργίας γίνεται ὡς ἑξῆς :

Ἄφοῦ ὁ διάκονος καλέσῃ τοὺς χριστιανοὺς νὰ προσέξουν μὲ τοὺς λόγους «Πρόσχωμεν, Σοφία, πρόσχωμεν», ἀναγινώσκει ὁ ψάλτης ἢ ἄλλος κανεὶς εὐσεβῆς χριστιανὸς τὸν Ἀπόστολον, ποῦ ὀρίζεται ν' ἀναγινώσκειται τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Καὶ ἀφοῦ τελειώσῃ ἡ ἀνάγνωσις, ψάλλεται ἀργὰ τὸ «ἀλληλούϊα», ποῦ σημαίνει «αἰνεῖτε τὸν Θεόν».

Ἐπειτα ὁ ἱερεὺς σκορπιζεῖ μὲ τὸ θυμίαμα τὴν εὐωδίαν τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν σοφίαν τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἀναγνωσθῇ τώρα ἀπὸ τὸν διάκονον.

Τὸ «ἀλληλούϊα» εἶναι ἑβραϊκὴ λέξις, ποῦ τὴν ἔψαλλον οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὰς μεγάλας ἑορτάς των. Τὴν λέξιν αὐτὴν ἤκουσε καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης νὰ ψαλλεῖται ἀπὸ τοὺς Ἀγγέλους.

Καὶ πράγματι, ἀφοῦ ὁ ἱερεὺς μᾶς προσκαλέσῃ νὰ προσέξωμεν μὲ τοὺς λόγους «Σοφία, ὀρθοὶ ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου», ὁ διάκονος ἀναβοᾷ εἰς τὸν ἄμβωνα καὶ διαβάζει τὸ Εὐαγγέλιον.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐγένετο ἀμέσως τὸ θεῖον κήρυγμα, διότι εἶναι τὸ σπουδαιότερον σημεῖον τῆς θείας λειτουργίας.

4) *Δι δεήσεις ὑπὲρ τῶν Κατηχουμένων.* Μετὰ τὸ κήρυγμα ὁ διάκονος δεέται ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων καὶ προτρέπει καὶ τοὺς πιστοὺς νὰ δεηθοῦν καὶ αὐτοὶ διὰ τοὺς κατηχουμένους, διότι καὶ αὐτοὶ θὰ βαπτισθοῦν.

Τώρα πλησιάζει ἡ ὥρα, ποῦ θ' ἀρχίσῃ τὸ ἱερώτερον μέρος τῆς θείας λειτουργίας, ἡ μετουσίωσις, δηλαδὴ ὁ ἁγιασμὸς τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς οὐσίας αὐτῶν εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπειδὴ οἱ κατηχούμενοι δὲν ἔθεωροῦντο ἄξιοι νὰ παρευρίσκωνται κατὰ τὴν ἱερωτάτην αὐτὴν στιγμήν, διὰ τοῦτο ὁ διάκονος τοὺς διέτασσε νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν ναὸν μὲ τὴν διαταγὴν : «ὄσοι κατηχούμενοι προέλθετε, μὴ τις τῶν κατηχουμένων», δηλαδὴ νὰ μὴν παραμείνῃ κανένας ἀπὸ τοὺς κατηχουμένους.

Μόλις ἔφευγον οὗτοι, οἱ θυρωροὶ (πυλωροὶ) ἔτρεχαν καὶ ἐκλείναν τὰς θύρας τοῦ ναοῦ διὰ νὰ μὴν εἰσέλθουν πάλιν. Καὶ ὁ ἱερεὺς τὴν ἰδίαν στιγμήν ἐξαπλώνει ἐπάνω

εις την άγιαν Τράπεζαν τὸ ἀντιμήσιον διὰ νὰ τελέσῃ ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ θεῖον μυστήριον.

Β' Μέρος τῆς θείας λειτουργίας.

Τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ ξεχωρ-
τερον τῆς θείας λειτουργίας, διότι εἰς αὐτὸ θὰ γίνῃ ὁ
άγιασμός τῶν τιμίων δώρων (ἢ μετουσιώσεις) μετὰ τὴν ἐπι-
φοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ μέρος αὐτὸ συνηθίζεται νὰ λέγεται καὶ λειτουργία
τῶν πιστῶν, διότι μόνον οἱ πιστοὶ (οἱ βαπτισμένοι) ἐπιτρέ-
πεται νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὸν ναόν. Δι' αὐτὸ εἴμεθα
ὕποχρεωμένοι σήμερον ἡμεῖς οἱ βαπτισμένοι χριστιανοὶ
(πιστοὶ) νὰ μὴ φεύγωμεν ἀπὸ τὸν ναόν κατὰ τὴν σπουδαιο-
τάτην αὐτὴν στιγμήν.

Τὸ μέρος αὐτὸ περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς τρία σημεῖα
τῆς θείας λειτουργίας μέχρι τέλους : 1) Τὴν Μεγάλην εἴ-
σοδον καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, 2) τὸν Ἅγιασμόν
τῶν τιμίων δώρων καὶ 3) τὴν θεῖαν κοινωνίαν (μετάληψιν)
καὶ ἀπόλυσιν.

1) Ἡ Μεγάλη εἴσοδος καὶ ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως. Μετὰ
τὴν ἀναχώρησιν τῶν κατηχομένων ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ
«ὄσοι πιστοί», δηλαδὴ νὰ μείνετε ὄσοι εἴσθε πιστοὶ.

Ἄμεσως ἔπειτα γίνεται θριαμβευτικὴ μετοφορὰ τῶν
τιμίων δώρων ἀπὸ τὴν Προσκομιδὴν διὰ μέσου τοῦ κυρίως
ναοῦ εἰς τὴν ἁγιαν Τράπεζαν. Καὶ αὕτῃ ἡ μεταφορὰ λέ-
γεται μεγάλη εἴσοδος πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τὴν μικρὰν εἴ-
σοδον, διότι ἡ εἴσοδος αὕτῃ εἶναι ἡ μεγαλοπρεπεστέρα.

Γίνεται ὡς ἑξῆς :

Ὁ ἱερεὺς εὐχεταὶ μυστικῶς ἐμπρὸς εἰς τὴν ἁγιαν Τρά-
πεζαν νὰ κάμῃ αὐτὸν ἄξιον ὁ Θεὸς διὰ νὰ τελέσῃ τὸ μυσ-
τήριον.

Οἱ ψάλται ψάλλουν τότε τὸν Χερουβικὸν ὕμνον, μετὰ
τὸν ὁποῖον παρακινούμεθα νὰ καθορίσωμεν τὴν σκέψιν
μας ἀπὸ κάθε φροντίδα τοῦ κόσμου διὰ νὰ ὑποδεχθῶμεν
τὸν βασιλέα τῆς δόξης, ποῦ θὰ παρουσιασθῇ μετ' ὀλίγον
εἰς τὴν μεγάλην εἴσοδον. Ὁ ὕμνος αὐτὸς λέγεται Χερου-
βικός, διότι ἀρχίζει μετὰ τὰς λέξεις : «Οἱ τὰ Χερουβίμ μυσ-
τικῶς εἰκονίζοντες...».

Καὶ τὴν στιγμήν, ποῦ ψάλλεται τὸ μέρος τοῦ ὕμνου
«ὡς τὸν βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξόμενοι», ὁ ἱερεὺς λαμβάνει
τὰ δῶρα ἀπὸ τὴν προσκομιδὴν καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ
τὴν βορεινὴν θύραν. Ὁ διάκονος φέρει εἰς τοὺς ὤμους
τοῦ τὸν ἀέρα καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ τὸν ἅγιον δίσκον, ὁ
δὲ ἱερεὺς κρατεῖ τὸ ἅγιον Ποτήριον.

Στέκονται εις τὸ μέσον τοῦ ναοῦ καὶ ὁ ἱερεὺς δέεται δι' ὄλους τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς καὶ διὰ τὴν ἱερωσύνην του. Ἐπειτα εἰσέρχονται εἰς τὸ ἱερόν καὶ τοποθετοῦν τὸν ἅγιον Δίσκον καὶ τὸ ἅγιον Ποιτήριον ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ ὁ ἱερεὺς καλύπτει αὐτὰ μὲ τὸν ἀέρα. Αἱ θύραι τοῦ ἱεροῦ τότε κλείονται.

Ἡ εἴσοδος αὐτὴ παριστᾷ, ὅτι ὁ Χριστὸς προσέρχεται εἰς τὸν σταυρικὸν θάνατον.

Μετὰ τὴν εἴσοδον ὁ διάκονος ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ ἱερόν εἰς τὸν σολέαν καὶ ἐκφωνεῖ μίαν αἴτησιν διὰ τὰ δῶρα, διὰ τὰς ψυχὰς μας καὶ τελευταῖα λέγει: «Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν». Κατὰ τὴν στιγμήν αὐτὴν οἱ χριστιανοὶ παλαιότερα διὰ τὰ δειξοῦν πῶς ἀγαποῦν ἀλλήλους, ἤσπάζοντο ἀναμεταξύ των. Δι' αὐτὸ οἱ λειτουργοὶ ἱερεῖς ἀσπάζονται ἀναμεταξύ των σήμερον ἐμπρὸς εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν.

Ἀμέσως μετὰ τὸ φίλημα τῆς ἀγάπης, ὁ ψάλτης ψάλλει: «Πατέρα, υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον», δηλαδὴ ὁμολογοῦμεν τὴν πίστιν μας εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα.

Ἀμέσως ὁ ἱερεὺς τότε ξεσκεπάζει τὰ ἅγια δῶρα, ἐνῶ ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ: «Τὰς θύρας, τὰς θύρας, κλπ.». Δηλαδὴ ὁ διάκονος εἰσοποιεῖ τοὺς θυρωροὺς νὰ προσεχουν τὰς θύρας τοῦ ναοῦ διὰ νὰ μὴ εἰσέλθῃ κανεὶς ἄπιστος ἢ κατηγούμενος τὴν στιγμήν αὐτὴν, πού θὰ γίνῃ ἡ μεγάλῃ θυσία, ὁ Ἁγιασμός.

Μετὰ τοῦτο ἀπαγγέλλεται τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, πού εἶναι ὁμολογία τῆς πίστεώς μας καὶ συμπληρῶνει τὴν πρώτην ὁμολογίαν «Πατέρα Υἱόν...». Δι' αὐτὸ τὸ σημεῖον τοῦτο λέγεται ὁμολογία τῆς πίστεως.

Τὴν στιγμήν, πού γίνεται ἡ ἀπαγγελία τοῦ Συμβόλου, ὁ ἱερεὺς κινεῖ ἄνω τῶν τιμῶν δῶρων τὸν ἀέρα διὰ νὰ προφυλάξῃ σὺτὰ ἀπὸ κάθε ἔντομον. Παριστᾷ ὅμως ἡ κίνησις αὐτὴ καὶ τὴν πνοὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πού μετ' ὀλίγον θὰ ἀγιασῇ τὰ δῶρα.

2) *Ὁ ἀγιασμός τῶν τιμῶν Δῶρων.* Τώρα ἀρχίζει τὸ ἱερώτερον μέρος τῆς λειτουργίας, δηλαδὴ ὁ ἀγιασμός τῶν τιμῶν δῶρων, καὶ πρέπει νὰ προσφέρωμεν τὴν θυσίαν μας (ἀναφορὰν μας) καὶ νὰ σταθῶμεν μὲ φόβον καὶ νὰ ἔχωμεν σκέψεις εἰρηνικὰς. Διὰ τοῦτο ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ «Στῶμεν καλῶς. Στῶμεν μετὰ φόβου. Πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν Ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν».

Ὁ ἱερεὺς μετὰ τοὺς λόγους τούτους τοῦ διακόνου ἀπαγγέλλει μυστικῶς μίαν κατανοητικὴν εὐχήν, τὴν ὁποίαν

πολλάκις διακόπτει καὶ τὰς διακοπὰς τῆς συνεχείας τὰς λέγει μεγαλοφώνως. Αἱ διακοπαὶ αὐταὶ γίνονται διὰ νὰ προετοιμαζέται ὁ λαός, διότι πρόκειται νὰ γίνη ἡ τέλεις τοῦ ἱερωτέρου μέρους τῆς θυσίας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ λαός εἰς τὰς διακοπὰς αὐτάς, πού εἶναι προτρεπτικά, ἀπαντᾷ ὅτι ἀκούει καὶ ἀποδέχεται τὰ παραγγέλματα τοῦ ἱερέως. Καὶ ἔτσι γίνεται ἕνας διάλογος μεταξύ ἱερέως καὶ λαοῦ, ὁ ὁποῖος βεβαιώνει ὅτι πάντοτε ἔχει τὰς καρδίας του εἰς τὸν Κύριον καὶ ὅτι εἶναι ἄξιον καὶ δίκαιον νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Κύριον.

Εἰς ἄλλην διακοπὴν ὁ ἱερεὺς ἀναφωνεῖ «Λάβετε φάγετε . . .» καὶ «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες», πού εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον. Καὶ μετὰ ταῦτα συνεχίζει τὴν μυστικὴν εὐχὴν του καὶ δέεται νὰ κατέλθῃ τὸ ἅγιον πνεῦμα εἰς τὰ δῶρα, διὰ νὰ τὰ μεταβάλλῃ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος καὶ ἔπειτα νὰ τὰ προσφέρῃ ὡς θυσίαν ὑπὲρ τοῦ κόσμου. Ὁ λαός τότε διὰ τοῦ ψάλτου ψάλλει «Σὲ ὕμνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν, Σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά σου ὁ Θεὸς ἡμῶν».

Καὶ τὴν στιγμὴν, πού λέγει ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν εὐχὴν του «Καὶ ποιήσον, τὸν μὲν ἄρτον . . .» «τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ κλπ.», ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μετουσιοῦνται εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν συνεπληρώθη τελείως ὁ ἁγιοσμός τῶν τιμίων δώρων.

Τότε ὁ ἱερεὺς μνημονεύει μὲ μίαν εὐχὴν του ὑπὲρ ὄλων, ζώντων καὶ νεκρῶν, ὑπὲρ ὄλων τῶν ἁγίων καὶ ἐξαιρέτως ὑπὲρ τῆς Θεοτόκου. Ἐνῶ δὲ ἐκφωνεῖ τὸ «ἐξαιρέτως» τῆς εὐχῆς, ὁ ψάλτης μακαρίζει τὴν Θεοτόκον μὲ τὸν ὕμνον «ἄξιον ἐστὶ ὡς ἀληθῶς . . .». Τὴν ἴδιαν στιγμὴν ὁ διάκονος μνημονεύει ὀπισθεν τῆς ἁγίας Τραπεζῆς τὰ ὄνομα τῶν ζώντων καὶ νεκρῶν, τὰ ὁποῖα ἀναγράφονται εἰς τὰ δίπτυχα.

Ἐπειτα ὁ διάκονος ἐξέρχεται εἰς τὸν σολέαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν δι' ὅλους τοὺς ἐκκλησιαζομένους καὶ δι' ὅλους ἐκείνους, πού ἔχει καθένος εἰς τὴν σκέψιν του (δηλαδὴ τοὺς γονεῖς του, τοὺς συγγενεῖς, διδασκάλους του κλπ.).

Μετὰ τὸν ἁγιοσμόν τῶν Δώρων ὁ ἱερεὺς μᾶς προετοιμάζει διὰ τὴν θεῖον κοινωνίαν μὲ μίαν μακρὰν εὐχὴν. Ἡμεῖς τότε ἀπαγγέλλομεν τὴν Κυριακὴν προσευχὴν, πού εἶναι ἡ προετοιμασία μας διὰ τὴν ἁγίαν μετάληψιν.

Τότε ὁ ἱερεὺς ὑψώνει τὸν ἁγιοσμένον ἄρτον μὲ τὰς δύο του χεῖρας καὶ ἐκφωνεῖ: «Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις», δη-

λαδή τὰ ἅγια Δῶρα μεταδίδονται μόνον εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ ἀξίους. Ὁ δὲ λαός, πού ἀναγνωρίζει ὅτι κανεῖς δὲν εἶναι ἄξιος διὰ τέτοιαν μεταληψιν, ἀπαντᾷ: «Εἰς ἅγιος, εἰς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, ἀμήν».

Μετὰ τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν ὁ διάκονος ἐτοιμάζεται νὰ εἰσέλθῃ διὰ νὰ κοινωνήσῃ καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν λειτουργὸν ἱερέα. Καὶ διὰ τοῦτο περιδένει τὸ ὠράριόν του σταυροειδῶς διὰ νὰ εὐκολύνεται κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν, τὴν ἱερωτάτην, τῆς ὑπηρεσίας του. Καὶ διὰ νὰ μιμηθῇ τοὺς ἀγγέλους, οἱ ὅποιοι παρευρίσκονται ἀοράτως μετὰ τῶν πετερυγῶν τῶν πέριξ τοῦ θυσιαστηρίου.

Ὁ διάκονος μόλις εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ἱερὸν λέγει εἰς τὸν Ἱερέα: «Μέλισσον (χώρισε), Δέσποτα, τὸν ἅγιον ἄρτον» καὶ ὁ ἱερεὺς χωρίζει αὐτὸν εἰς τέσσαρα. Ρίπτει τότε τὴν μερίδα μὲ τὰ γράμματα ΙΣ εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ ἔτσι γίνεται ἡ ἔνωσις τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Χύνει δὲ ζέον (ζεστό) ὕδωρ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὕδατος, πού ἐχύθη ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ.

Μετὰ τὴν προετοιμασίαν αὐτὴν ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος κοινωνοῦν, ἐνῶ ψάλλεται ἕνας ὕμνος, πού λέγεται κοινωνικόν, διότι μὲ αὐτὸν παρακινούμεθα εἰς τὴν θείαν κοινωνίαν.

3) *Ἡ ἅγια κοινωνία καὶ ἡ ἀπόλυσις.* Ἐνῶ ἀκόμη ψάλλεται τὸ κοινωνικόν, ὁ διάκονος ρίπτει εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ τὰς ἄλλας μερίδας ἀπὸ τοῦ Δίσκου, μὲ τὰς ὁποίας θὰ κοινωνήσουν οἱ Χριστιανοί.

Ἀφοῦ τελειώσῃ ὁ ὕμνος τοῦ κοινωνικοῦ, ἀνοίγεται ἡ ὠραία πύλη καὶ τότε παρουσιάζεται ὁ ἱερεὺς, πού κρατεῖ τὸ ἅγιον ποτήριον, καὶ ἐκφωνεῖ: «Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς μᾶς προσκαλεῖ νὰ προσέλθωμεν μὲ ἀγνάς ψυχὰς καὶ νὰ κοινωνήσωμεν.

Ἀμέσως πλησιάζουν οἱ πιστοὶ καὶ ἀξιοί, οἱ προετοιμασμένοι μὲ τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας, καὶ προτοῦ νὰ κοινωνήσουν λέγουν. «Πιστεύω. Κύριε, καὶ ὁμολογῶ . . . ». Καὶ ὁ λειτουργὸς ἱερεὺς μεταλαμβάνει κάθε ἕνα χωριστά. Ἐπειτα ὁ ἱερεὺς παραλαμβάνει μετὰ τὴν θείαν μεταληψιν τὰ δῶρα ἀπὸ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, πού τὰ ἐτοποθέτησε, καὶ τὰ μεταφέρει εἰς τὴν Πρόθεσιν. Τὰ παρουσιάζει ὑψωμένα εἰς τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τὴν ὠραίαν πύλην καὶ λέγει: «Πάντοτε νῦν καὶ αἰεὶ . . . ». Ἡ ὕψωσις αὐτὴ παριστᾷ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ διάκονος τότε κάμνει μίαν δέησιν, μὲ τὴν ὁποίαν

παρακαλεί τὸν Θεὸν νὰ μᾶς χάριση ὅλην τὴν ἡμέραν τε-
λείαν, ἄγιαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμαρτητον. Εἰς τὸ τέλος
τῆς δεήσεως ὁ ἱερεὺς στρέφεται εἰς τὸν λαὸν καὶ τοῦ δίδει
τὸ παράγγελμα : « Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν », δηλαδή νὰ
ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸν ναὸν μὲ ἀγάπην καὶ εἰρήνην.

Καὶ ἀμέσως διαβάζει ἐπὶ τοῦ σολέα τὴν ὀπισθάμβω-
νον εὐχὴν, μὲ τὴν ὁποῖαν προτρέπει τοὺς κοινωνήσαντας
νὰ δεηθοῦν, προτοῦ φύγουν, διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου,
τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν ἀρχόντων καὶ ὄλου τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ
τὸν σκοπὸν τῆς δεήσεως αὐτῆς εἶναι φανερόν, ὅτι ὀφεί-
λομεν νὰ παραμένωμεν εἰς τὸν ναὸν μέχρι τῆς ἀπολύ-
σεως. Ἡ τελευταία πρᾶξις τῆς ἀπολύσεως εἶναι ἡ διανομὴ
τοῦ ἀντιδώρου (τεμάχιον ἄρτου) εἰς ἐκείνους, ποὺ δὲν
ἔκοινώνησαν τὰ τίμια δῶρα καὶ δίδεται εἰς αὐτοὺς ἀντὶ
τῶν δῶρων (ἀντιδωρον).

Λέγεται ἡ εὐχὴ ὀπισθάμβωνος, διότι παλαιότερα
ἀνεγινώσκετο ὀπισθεν τοῦ ἄμβωνος, ποὺ εὑρίσκετο εἰς τὸ
μέσον τοῦ ναοῦ.

Β'. ΑΙ ΕΚΤΑΚΤΟΙ ΙΕΡΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ

Αἱ ἀκολουθίαι αὐταὶ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

1) *Τὰ μυστήρια*, ἐκτὸς τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχα-
ριστίας, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀκολουθία τακτικὴ καὶ τὴν
ὁποῖαν ἐρμηνεύσαμεν εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν.

2) *Ἡ τελετὴ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ*, μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ
νεόδομητος ναὸς ἀγιάζεται ὡς τόπος λατρείας τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ, τὴν ὁποῖαν μόνον ὁ Ἐπίσκοπος
τελεῖ, ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κυριώτερα μέρη.

Κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ πρώτου μέρους ὁ Ἐπίσκο-
πος τοποθετεῖ ἅγια λείψανα μάρτυρος εἰς τὴν ἄγιαν Τρά-
πεζαν. Τὰ λείψανα αὐτὰ τοποθετοῦνται προηγουμένως
εἰς μίαν ἀργυρᾶν θήκην, τὴν ὁποῖαν τοποθετεῖ ἐντὸς μιᾶς
ὀπῆς τοῦ στόλου, ποὺ στηρίζεται ἡ ἄγια Τράπεζα.

Κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ δευτέρου μέρους ἐνδύει
τὴν ἄγιαν Τράπεζαν μὲ τὸ κατασάρκιον, τὸ ἀντιμήνιον,
εἰς ἀνάμνησιν τῆς σινδόνης, μὲ τὴν ὁποῖαν περιετυλίχθη
τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὅταν κατεβιβάσθη ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ.

Ἔστερα δέ, ἀφοῦ γίνῃ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου
καὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ψαλῆ τὸ τροπάριον τοῦ ἁγίου, εἰς
τὸν ὁποῖον ἀφιερῶνται ὁ ναὸς, ἀρχίζει ἡ θεία λειτουργία.

3) *Οἱ παρακλητικοὶ κανόνες*. Οἱ χριστιανοὶ εἰς στιγμὰς
ἀσθενειῶν καὶ κινδύνων πάντοτε προσέτρεχον εἰς τὴν
Θεοτόκον καὶ τὴν παρεκάλουν μὲ ὕμνους, μὲ ᾠδὰς καὶ
μὲ διάφορα τροπάρια νὰ βοηθήσῃ αὐτούς. Τὸ σύνολον

δλων αὐτῶν τῶν ὕμνων εἶναι οἱ κανόνες τῆς παρακλήσεως τῆς Θεοτόκου.

Οἱ κανόνες αὐτοὶ εἶναι δύο εἰδῶν.

Ὁ μικρὸς παρακλητικὸς κανὼν, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀλίγας εὐχὰς καὶ τροπάρια. Καὶ ὁ μέγας παρακλητικὸς κανὼν, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσοτέρας εὐχὰς καὶ τροπάρια καὶ ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ὁ μέγας κανὼν ψάλλεται κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τὸν μῆνα Αὐγούστου, καὶ μετὰ τὸν ἑσπερινόν.

4) Ὁ *ἀγιασμός*. Αἱ ἀκολουθίαι τοῦ ἀγιασμοῦ εἶναι δύο. Ἡ ἀκολουθία τοῦ μεγάλου Ἀγιασμοῦ, ποῦ τελεῖται κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ μικροῦ Ἀγιασμοῦ, ποῦ τελεῖται εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστου μηνὸς εἰς τὸν οἶκον.

Μὲ τὰς ἀκολουθίας αὐτὰς παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ γίνῃ τὸ ἀγιαζόμενον ὕδωρ θεραπευτικὸν τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων μας.

5) Ἡ *νεκρώσιμος ἀκολουθία*. Εἶναι μιὰ σύντομος πένθιμος ἀκολουθία εἰς τὰς κηδεῖας τῶν νεκρῶν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ πένθιμα τροπάρια καὶ εὐχὰς, μὲ τὰς ὁποίας κηδεύομεν τὸν νεκρὸν καὶ παρηγοροῦμεν τοὺς ζῶντας συγγενεῖς καὶ φίλους. Ἐχομεν τρεῖς ἀκολουθίας νεκρωσίμους, μιάν διὰ τοὺς κοσμικοὺς, ἄλλην διὰ τοὺς κληρικοὺς καὶ τρίτην διὰ τὰ νήπια.

6) Τὰ *μνημόσυνα ὑπὲρ τῶν νεκοιμημένων (νεκρῶν)*. Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ φανερώνει, ὅτι μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸν δὲν χάνεται ἡ σχέσις τῶν ζῶντων μὲ τοὺς νεκρούς, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν καταστρέφεται μετὰ θάνατον, ἀλλὰ ὑπάρχει ζωὴ καὶ μακρὰν τοῦ τάφου.

Κατὰ τὴν λειτουργίαν τῶν μνημοσύνων μοιράζονται εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους κηρία, τὰ ὁποῖα ἀνάπτουν. Τὰ κηρία φανερώνουν τὸν σεβασμὸν μας πρὸς τοὺς νεκρούς. Φανερώνουν ἀκόμη καὶ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ποθοῦμεν νὰ ἴδῃ ὁ νεκρὸς εἰς τὴν μετὰ θάνατον ζωὴν. Μοιράζονται καὶ κόλλυβα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐνθυμίζουν τὴν συνήθειαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Μετὰ τὴν κηδεῖαν δηλαδὴ τοῦ νεκροῦ οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι του μὲ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς πτωχοὺς τῆς ἐνορίας τῶν ἐκάθηντο καὶ συνέτρωγον, ὅπως γίνεται σήμερον εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὰ κόλλυβα προέρχονται ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα λεγόμενα νεκρικά δεῖπνα, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ ἔτρωγον πέριξ τοῦ τάφου, διότι ἐνόμιζον ὅτι τρώγει μαζί τῶν καὶ ὁ νεκρός.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1) Τι είναι κατήχησις. Τι θά μᾶς διδάξη τὸ μάθημα τῆς Χρκῆς ὀρθοδόξου Κατηχήσεως. Αἱ πηγαί τῆς Χρκῆς Κατηχήσεως	Σελίς	3
2) Τι εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή (Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, Ἡ Καινὴ Διαθήκη. Ποῖα τὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς).	»	4
3) Τὰ βιβλία τῆς Παλ. Διαθήκης	»	5
4) Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης	»	7
5) Τι εἶναι Ἱερά Παράδοσις	»	8
6) Τι εἶναι Ἐρησκεία	»	9
7) Αἱ διάφοροι Ἐρησκείαι	»	9
8) Αἱ Πολυθεϊστικαὶ Ἐρησκείαι	»	10
9) Αἱ Μονοθεϊστικαὶ Ἐρησκείαι	»	10
10) Ὁ Χριστιανισμὸς	»	12

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

11) Τὸ Σύμβολον	»	13
12) Ἡ Ἱστορία τοῦ Συμβόλου μας	»	13
Ἡ Ἑρμηνεία τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως		

Ο ΘΕΟΣ

13) Τι εἶναι ὁ Θεὸς	»	14
14) Ποῖα εἶναι τὰ Ἰδιώματά του	»	15
15) Αἱ φυσικαὶ Ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ	»	15
16) Αἱ λογικαὶ Ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ	»	16
17) Αἱ ἠθικαὶ Ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ	»	16
18) Ἡ Δημιουργία	»	17
19) Τι εἶναι οἱ Ἄγγελοι	»	18
20) Ὁ ὅλικὸς κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος	»	19
21) Ἡ θεία πρόνοια	»	20

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ

22) Ὁ Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου	»	21
23) Ἡ ἐνσάρκωσις καὶ ἐνανθρώπισις τοῦ Σωτῆρος		22
24) Προπαρασκευὴ τοῦ κόσμου εἰς τὴν ἐνανθρώπισιν		23
25) Ἡ Σταύρωσις	»	24
26) Ἡ Ἀνάστασις	»	25
27) Ἡ Ἀνάληψις	»	26
28) Ἡ Δευτέρα Παρουσία	»	26
Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα	»	27
Ἡ Ἁγία Τριάς	»	28

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

29) Τί είναι Ἐκκλησία	Σελίς	29
30) Δατί ἡ Ἐκκλησία λέγεται Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική	»	30
31) Αἱ διάφοροι Χριστιανικαί Ἐκκλησίαι	»	31
32) Ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανική Ἀνατολική Ἐκκλησία	»	32

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

33) Τὸ Βάπτισμα	»	34
34) Τὸ Χρῖσμα	»	36
35) Ἡ Μετανοία ἢ Ἐξομολόγησις	»	37
36) Ἡ Θεία Εὐχαριστία	»	39
37) Τὸ Εὐχέλαιον	»	41
38) Ὁ Γάμος	»	42
39) Ἡ Ἱερωσύνη	»	44

Η ΜΕΛΛΟΥΣΑ ΖΩΗ

40) Ἡ Ἀνάστασις τῶν νεκρῶν	»	46
41) Ἡ Ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος	»	47

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΗΘΙΚΟΝ

42) Τὰ Χριστιανικά ἔργα μας	»	49
43) Ὁ Δεκάλογος	»	49

Ο ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

44) Τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν	»	50
--	---	----

Ο ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

45) Ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς γονεῖς μας	»	52
---	---	----

Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

46) Τὰ λοιπὰ καθήκοντά μας πρὸς ὄλους τοὺς ἄλ- λους ὁμοίους μας	»	53
47) Ὁ σεβασμὸς τῆς ζωῆς των	»	53
48) Ὁ σεβασμὸς τῆς τιμῆς των	»	54
49) Ὁ σεβασμὸς τῆς περιουσίας των	»	54
50) Ὁ σεβασμὸς τῆς ἐλευθερίας των	»	55
51) Ὁ σεβασμὸς τῶν ἀγαθῶν των	»	55

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ

52) Τὰ εἶδη τῆς προσευχῆς	»	56
53) Πῶς πρέπει νὰ προσευχώμεθα	»	56
54) Ἡ Κυριακὴ προσευχή	»	57
55) 1] Ὁ πρόλογος τῆς προσευχῆς	»	57
56) 2] Αἱ εὐχαὶ τῆς προσευχῆς (πρώτη, δευτέρα καὶ τρίτη)	»	58
57) 3] Τὰ τέσσαρα αἰτήματα τῆς προσευχῆς (πρῶτον, δεύτερον, τρίτον, τέταρτον)	»	58
58) 4] Ὁ ἐπίλογος τῆς προσευχῆς	»	60

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΝ

59) Τι είναι Λειτουργική Σελίς 61

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΠΟΥ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ
ΙΕΡΟΙ ΤΟΠΟΙ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

60) 'Ο Ναός	>	63
61) 'Ο Χριστιανικός Ναός	>	63
62) 'Η αρχιτεκτονική του χριστιανικού ναού	>	64

ΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

63) 1) 'Ο ρυθμός Βασιλικής	>	65
64) 2) 'Ο Βυζαντινός ρυθμός	>	66
65) 3) 'Ο Γοθτικός ρυθμός	>	67
66) 4) 'Ο ρυθμός της 'Αναγεννήσεως	>	68

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ
ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΑΥΤΟΥ

67) 1) 'Ο Πρόναος	>	69
68) 2) 'Ο κυρίως ναός	>	69
69) α') Τά στασίδια	>	70
70) β') 'Ο 'Αυβων	>	70
71) γ') Τά 'Αναλογεία	>	70
72) δ') Τό Εικονοστάσιον	>	71
73) ε') 'Ο Σολέας	>	71
74) 3) Το ἄγιον Βῆμα	>	71
75) α') 'Η ἁγία Τράπεζα	>	72
76) 1) Τό εἰλητόν	>	72
77) 2) Τό Κατασάρκιον	>	72
78) 3) Τό 'Αντιμήσιον	>	72
79) 4) 'Ο 'Επιτάφιος	>	73
80) β') 'Η Πρόθεσις	>	73
81) γ) Τό Σκευοφυλάκιον	>	73
82) δ) Τό Σύνθρονον	>	74
83) 1) 'Η Κρήνη	>	74
84) 2) Τό Βαπτιστήριον	>	74
Τά ἱερά σκεύη	>	74

Α΄. ΤΑ ΙΕΡΑ ΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

85) 1) Τό ἄγιον Ποτήριον	>	75
86) 2) 'Ο ἄγιος Δίσκος	>	75
87) 3) 'Η Λόγχη	>	76
88) 4) 'Ο 'Αστερίσκος	>	76
89) 5) 'Η Λαβίς	>	76
90) 6) 'Ο Σπόγγος	>	76
91) 7) Τό Ζέον	>	77
92) 8) Τό 'Αρτοφόριον	>	77

ΑΛΛΑ ΙΕΡΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΚΕΥΗ

93) 1) Τό Θυματήριον	>	77
--------------------------------	---	----

94) 2] Αἱ Καλδήλαι	Σελίς	77
95) 3] Τὰ κηρία	»	77
96) 4] Τὰ ἀναθήματα	»	78
97) 3] Οἱ Κώδωνες	»	78
98) 7] Αἱ ἅγιοι εἰκόνες	»	78

ΤΑ ΙΕΡΑ ἌΜΦΙΑ

99) α' Τὰ ἱερά ἄμφια τοῦ Διακόνου	»	79
100) β' Τὰ ἱερά ἄμφια τοῦ Πρεσβυτέρου	»	80
101) γ' Τὰ ἱερά ἄμφια τοῦ Ἐπισκόπου	»	81

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΟΤΕ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ
ΙΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
ΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

102) 2] Αἱ ἀκίνητοι Δεσποτικαὶ ἑορταὶ	»	86
103) 3] Αἱ κινηταὶ Δεσποτικαὶ ἑορταὶ	»	87
104) 4] Κυριακαὶ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς	»	88
105) Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάδι	»	90
106) β') Αἱ κινηταὶ ἑορταὶ καὶ Κυριακαὶ μετὰ τὸ Πάσχα	»	92
107) Αἱ Θεομητορικαὶ ἑορταὶ	»	94
108) Αἱ ἑορταὶ τῶν Ἁγίων	»	94

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΠΩΣ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ
ΙΕΡΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
Ἡ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΥΜΝΟΛΟΓΙΑ

109) Αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ ἱεραὶ ἀκολουθίαι	»	98
110) α' Αἱ τακτικαὶ ἀκολουθίαι	»	99
111) Ἡ θεία λειτουργία	»	101
112) Ἡ προσκομιδὴ	»	102
113) Α' Μέρος τῆς θείας λειτουργίας	»	104
114) Β' Μέρος τῆς θείας λειτουργίας	»	107
115) β' Αἱ ἕκτακτοι ἱεραὶ ἀκολουθίαι	»	111

0020560999
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Σεπτέμβριος 1946

Κατάλογος Σχολικῶν Βιβλίων

ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

- 1) **Ἀνδρέου Π.**, Καθηγητοῦ.
Κικέρωνος τρίτος κατά Κατιλίνα, τεχνολογημένον κείμενον λέξιν πρὸς λέξιν καὶ μετάφρασις αὐτοῦ πρὸς χρήσιν τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῶν Γυμνασίων . . . Δρχ. 2000
- 2) **Ἀνδρέου Π.**, Καθηγητοῦ.
Κικέρωνος ὑπὲρ Ἀρχίου. Τεχνολογημένον κείμενον λέξιν πρὸς λέξιν καὶ μετάφρασις αὐτοῦ. Ἀπαραίτητον εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῶν Γυμνασίων . . . Δρχ. 2000
- 3) **Ἀνδρέου Π.**, Καθηγητοῦ.
Βιργιλίου Αἰνείας. Τεχνολογημένον κείμενον λέξιν πρὸς λέξιν αὐτοῦ. Ἀπαραίτητον εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων τάξεων καὶ μετάφρασις τῶν Γυμνασίων . . . Δρχ. 2000
- 4) **Ἀνδρέου Π.**, Καθηγητοῦ.
Κορνηλίου Νέπωτος Βίοι. Τεχνολογημένον κείμενον λέξιν πρὸς λέξιν καὶ μετάφρασις αὐτοῦ . . . Δρχ. 2500
- 5) **Ἀνδρέου Π.**, Καθηγητοῦ.
Λατινικὸν ἀναγνωστικόν. Τεχνολογημένον κείμενον λέξιν πρὸς λέξιν καὶ μετάφρασις αὐτοῦ . . . Δρχ. 2500
- 6) **Φραγκίσκου Ζαφειρίου**, Γυμνασιάρχου.
Λατινικὴ Γραμματικὴ ἢ μοναδικὴ ἑκδοσις Λατινικῆς γραμματικῆς ἀπὸ τὸν ἐγκρατέστερο διδάσκαλο τῆς Λατινικῆς γλώσσης . . . Δρχ. 4000
- 7) **Φραγκίσκου Ν.**, Καθηγητοῦ τῆς Βαρβακείου Σχολῆς.
Θουκυδίδου Ἐπιτάφιος Περικλέους Εἰσαγωγή. Ἀνάλυσις, ἀρχαῖον κείμενον, μετάφρασις, σχόλια, συντακτικαί, γραμματικαί καὶ πραγματικαί παρατηρήσεις. . . Δρχ. 2500
- 8) **Σιγάρᾳ Παύλου**, Καθηγητοῦ τῆς Βαρβακείου Σχολῆς.
Ὁδηγὸς τῆς μελέτης τῶν Νέων Ἑλληνικῶν. Πρωτότυπος ἐργασία μελέτης τῶν νέων Ἑλληνικῶν ἀπαραίτητος διὰ τε τὸν διδάσκοντα καὶ τοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων Γυμνασιακῶν τάξεων. . . Δρχ. 3000
- 9) **Ὀκονόμου Μιχ.**, Καθηγητοῦ.
Κύρου Ἀνάβασις. Μετάφρασις μετὰ σχολίων καὶ συντακτικῶν, γραμματικῶν καὶ πραγματικῶν παρατηρήσεων . . . Δρχ. 3000
- 10) **Μπαρμπαστάδη Χρίστου**, Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πειραματικῷ Σχολεῖῳ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.
Λογαριθμητικὸν πίνακες.—Οἱ πληρέστεροι πίνακες . Δρχ. 4000
- 11) **Καϊνὴ Διαθίκη**. Ἐκδοσις πανομοιότυπος ἐκ τῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πανόδετος . . . Δρχ. 4000

ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

- Μπαρμπαστάδη Χρ.**, Καθηγητοῦ τῶν Μαθηματικῶν ἐν τῷ Πειραματικῷ Σχολεῖῳ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.
- 12) **Ἀριθμητικὰ Προβλήματα** διὰ τὴν Γ' τάξιν Δημοτικοῦ Δρχ. 1800
 - 13) » » » » Δ' » » » 2000
 - 14) » » » » Ε' » » » 2500
 - 15) » » » » ΣΤ' » » » 2500
 - 16) » » » διὰ τὰς συνδιδασκομένας Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως Δημοτικοῦ . . . 3000
 - 17) **Μηνιάτη - Κοντομάρη**.
Λειτουργικὴ καὶ Κατήχησις διὰ τὴν Ε'. Τάξ. Δημοτ. . Δρχ. 2500
 - 18) **Μηνιάτη - Γιαννικοπούλου**.
Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία διὰ τὴν ΣΤ'. Τάξ. Δημοτ. . Δρχ. 2500
 - 19) **Ὀκονόμου Μιχ.**
Γραμματικὴ Δημοτικῆς Γλώσσης διὰ τὰς ἀνωτέρας Τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου . . . Δρχ. 2500
 - 20) **Δ. Παπαϊωάννου**.
Ὄρθογραφικὸν Λεξικὸν (τσέπης) . . . Δρχ. 3000

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς